www.cec.cat

Muntanya

ANY 140 • JUNY 2016

916

DOSSIER:

ALT ARAGÓ

La Senda de Camille
La vall d'Hecho
Els barrancs del riu Aragón Subordán

ALPINISME

L'Alta Via 2 de les Dolomites

PARCS NACIONALS

Les meravelles de Mercantour

RUTES NOVES

Carlit 50 Estanys

3,95 €

00916

9 770212 211006

CENTRE
EXCURSIONISTA
de CATALUNYA
Entitat cultural i esportiva
fundada l'any 1876

LA REALITAT ÉS ALLÀ FORA

SI ESTÀS PENSANT QUE HI VOLS ANAR, ETS DELS NOSTRES.

Fes-te soci del **Centre Excursionista de Catalunya** i gaudeix de més de 400 activitats anuals. Amb la garantia de la nostra assegurança de muntanya.

Fes-te'n soci a WWW.CEC.CAT

Quota anual superreduïda per a menors de 26 anys.

Segueix-nos a:

/centreexcursionistadecatalunya

@CEC_cat

Muntanya

Redacció, administració i publicitat
Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10
08002 Barcelona
Telèfon: 933 152 311
revista.muntanya@cec.cat

Director
Ferran Alexandri
ferran.muntanya@cec.cat

Consell assessor
Joan Campañà, Enric Nosàs, Josep M. Sala

Consell de redacció
Ton Barnils, Jordi Bernat, David Mengual, Alfred Montserrat, Mari Nivera, Damià Pérez, Pau Quesada

Edició i correcció
Ferran Alexandri

Disseny i maquetació
Estudi Toni Inglès

Cartografia
Albert Martínez

Subscripcions i vendes
Marina Simó
Telèfon: 933 152 311
secretaria@cec.cat

Atenció al lector
Ernest Godó
ernest.muntanya@cec.cat

Distribució a llibreries
Llibreria Altaïr
Telèfon: 933 427 177

Impressió
Gràfiques BASSÓ

Dipòsit legal: B-545-1958
ISSN:0212-2111

La revista *Muntanya* respecta les opinions expressades a través dels articles dels seus col·laboradors, però no les comparteix necessàriament, fent propis només els continguts de l'editorial.

La revista *Muntanya*, editada pel Centre Excursionista de Catalunya, segons el que preveu l'article 32.1 paràgraf segon del TRLPI vigent, s'oposa expressament a què qualsevol de les pàgines d'aquesta revista, o bé una part d'aquestes pàgines, siguin utilitzades per a la realització de resums de premsa. Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser feta amb l'autorització dels titulars, tret de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si us cal fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta publicació (*www.conlicencia.com*; 917 021 970 / 932 720 447).

Associació de Publicacions Periòdiques en Català

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Centre Excursionista de Catalunya 1876

Muntanya 916

ANY 140 • JUNY 2016

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

8 L'Alta Via 2 de les Dolomites
Elena Górriz Mifsud
La gran ruta dels Alts Dolomites italians és una excel·lent travessa de 150 km i 20.000 m de desnivell acumulat. Per gaudir la muntanya amb els nombrosos massissos verticals de roca calcària.

DOSSIER: ALT ARAGÓ, EL PATRIMONI DELS PIRINEUS

22 Impressions de la Senda de Camille
Maria Puigdueta i **Ignasi Vidal**
Seguint les passes de Camille, un dels darrers óssos dels Pirineus, fem una travessa circular entre el parc natural de les Valls Occidentals, a la Jacetània, i el parc nacional dels Pirineus, a la Gascunya.

32 Vall d'Hecho: encerclant cims entre Aguas Tuertas i Acherito
Alfred Montserrat Nebot
Dues interessants rutes circulars per la vall d'Hecho, ferida per l'Aragón Subordán i envoltada de grans massissos, com la Peña Marcatón i els Mallos d'Acherito.

38 Els barrancs del riu Aragón Subordán
Mari Nivera i **Damià Pérez**
Ressenya i descripció de tres descensos a l'entorn d'aquest riu, entre Selva de Oza i Siresa: el barrancs d'Estriviella, Jardín, Boca del Infierno i Hospital-Siresa.

46 Les meravelles de Mercantour, als Alps Marítims
Jordi Ollé
Travessa circular pel parc nacional de Mercantour, amb una especial parada a la vall de Merveilles, on hi ha els famosos petròglifs de l'edat del Bronze.

56 Carlit 50 Estanys. De llac en llac pels cims més alts
Xavier Grivé
Un circuit de senderisme en cinc etapes d'alta muntanya entre les comarques del Capcir, la Cerdanya i l'Alta Arieja, coronant el cim més alt dels Pirineus orientals: el Carlit (2.921 m).

SECCIONS **4** Editorial **5** La columna **6** La motxilla de muntanya **68** Publicacions **70** Crònica alpina **72** Vies d'escalada **76** L'excursió del mes **78** L'entrevista **80** Noticiari **82** Objectiu muntanya

Els esports de muntanya

L'eclosió dels esports de muntanya en la nostra societat és un fet sorprenent per la seva magnitud de participació. Els esports de muntanya no són un espectacle, com es pot veure, atesa la poca incidència que tenen en els mitjans audiovisuals, excepte si hi ha un accident o bé algun esportista d'elit assoleix un nou títol.

Per tant, podem dir que els esports de muntanya són fonamentalment uns esports per a practicants individuals, més que no pas per a equips, i que la seva realització es fa majoritàriament de manera aliena a federacions i clubs, segons demostren les estadístiques publicades.

Aquest fets no volen dir que aquest conjunt de persones que practiquen esports de muntanya, des de curses, BTT o esquí, no constitueixin un mercat molt important pel que fa a material, equips i roba per a la pràctica d'aquests esports.

GARMIN

No ens ha de sorprendre, doncs, l'existència de grans superfícies comercials on els esports de muntanya tenen una gran presència. Per tant, tampoc ens hauria de sorprendre que aquests negocis de material esportiu, aprofitant l'actual legislació, puguin constituir un club esportiu i utilitzar aquest ganxo per vendre targetes de federat, i fins i tot organitzar activitats esportives amb vés a saber qui per fidelitzar clients.

D'una banda, les entitats esportives com la nostra han de complir amb unes exigències legals molt estrictes, però per una altra banda, qui domina el mercat són les marques comercials, que no tenen cap escrúpol en fer-se un club i oferir el mateix que nosaltres.

Crec sincerament que cal obrir-nos a altres facetes que no siguin exclusivament anar córrer pel món, sinó que el que han de fer entitats com la nostra és anar més enllà d'oferir unes bones sabatilles i fer-se conèixer, perquè així és com es pot estimar tot el que la natura té per oferir i descobrir. Aquest és el nostre repte.

Josep M. Puente
President del Centre Excursionista de Catalunya

DIRECTOR DE MUNTANYA

Els senders dels Pirineus

Un sender és un camí per als vianants, per als excursionistes, per als pastors i també per als animals salvatges o de bast..., encara que massa sovint avui també permeten el pas de motos, quads o fins i tot bicicletes, que fan malbé el terreny, si aquests camins no estan adaptats al seu ús.

En el número de març vam ressenyar un camí històric i cultural, el Camí del Bons Homes. Un camí que permet seguir l'antiga fugida dels càtars occitans durant l'edat mitjana a través dels Pirineus.

Però potser els camins que han tingut més èxit han estat les rutes circulars, per fer a peu o corrents, de refugi en refugi, amb el seu vessant comercial i esportiu alhora. Rutes tan populars com la internacional Carros de Foc del parc d'Aigüestortes, la primera que va obrir el camí a aquesta classe d'iniciatives.

En aquesta edició de juny us n'oferim una de nova com a primícia: **Carlit 50 Estanys**, una ruta circular que podeu seguir aquest estiu pels Pirineus del Capcir, la Cerdanya i l'Arieja.

Ferran Alexandri

MARIA PUIGDUETA

Foto de portada: El circ d'Olibón, a sota del port de Bernera.

El mapa: el camp de joc de la nostra inspiració

Joan Escalé i Bosch

Tenim l'estiu a tocar, un temps propici i d'horitzó ampli on situarem segurament algun objectiu que podrà marcar la nostra anyada excursionista. Potser ens engrescarem amb un GR de gran abast, potser voldrem fer caure una colla de tres mils, potser ens voldrem perdre per una vall poc coneguda...

Aquesta primavera l'Editorial Alpina ha tret un mapa de tot el Pirineu 1:400.000. Evidentment que no és una escala propícia per caminar, però sí per tenir una visió global escaient d'aquesta serralada d'esquers inesgotables. El seu enquadrament ens inclou els dos vessants, abastant des de Barcelona fins a Tolosa de Llenguadoc. Un mapa per dur dins el cotxe, permetent-nos situar la multitud de valls, cadascuna amb les seves sorpreses per als neòfits i els seus bells records per als veterans. O bé per penjar a l'habitació i que al fitar la mirada en qualsevol dels seus punts ens retorni tantes i tantes bones hores que hem fruït, trescant amunt i avall per aquelles terres.

¡Quin do tan gran que ens ha fet als amants de les muntanyes i a la natura en general aquesta editorial! Enguany en farà ja 70 del seu primer mapa, el de Sant Llorenç del Munt, l'any 1946. Quina enyorança aquella rastellera de mapes de color carbassa que havíem de desplegar amb cura, doncs la penúria de l'època no permetia un paper més bo. I malgrat tot, quin gran servei ens feren i ens continuen fent els mapes. L'any 1990 l'Editorial Piolet sorgí com a companya de viatge de l'amfitriona i la seva producció accelerada ha cobert moltes zones que mai les havíem tingut a l'abast.

El mapa és la font d'inspiració més preuada. En obrir-lo, la nostra ment comença a buscar objectius, a imaginar rutes que encara no hem trescat, o a posar imatges reals als símbols que ens recorden espais que hem trepitjat. Hi ha poques coses tan evocadores i seductores per a nosaltres. El mapa és el mirall dels nostres records i dels nostres reptes de futur. Ell ens fa de ressò de tota la nostra saviesa excursionista acumulada, i a qui més experiència hi té més coses li revela. El mapa desvetlla la nostra creativitat. Sobre el pla dibuixem relleus, recorreguts que no hi són de forma explícita, però que ell ens permet imaginar en intentar encadenar racons que suposem bells i volem agermanar, ja sigui seguint un rosari de cims, ja sigui enllaçant una ermita, una font, una balma o un estany. Ell és l'estímul que suggereix punts de desig. En ell hi anem construint amb el nostre esguard el recorregut que després farem amb tots els sentits ben desperts, és ja auguri del que hi viurem. Cal que acotxem els nostres somnis amb els mapes per poder-nos despertar en la realitat que més anhelem: la natura i la muntanya.

Quin delit el d'estudiar un mapa d'una zona encara poc rastrejada amb els peus, però tan desitjada per les fotografies que n'hem vist o per les bonances que d'altres excursionistes ens n'han revelat. El mapa és el fidel amic que comparteix taula amb nosaltres per preparar i gestar una nova excursió i després ens hi acompanya i ens orienta sempre que ens sentim perduts. Nosaltres no estimem pas els mapes per descobrir-hi les fronteres que els homes han imaginat en el seu cap i han acabat fixant en el territori, sinó tot el contrari. Ens inspiren perquè són el tauler d'escacs on podem exercitar-hi la nostre llibertat. En diàleg amb el mapa haurem d'aprendre a ordenar els nostres desitjos, i si el sabem ben aprofitar ens haurà de revelar quins són abastables i quins són forassenyats.

Doncs vinga, som-hi, que s'acosten els amplis horitzons de l'estiu i ens caldrà apropar-nos als mapes perquè «Per llaurar bé, cal lligar l'arada a un estel».

ARA FA QUARANTA-SIS ANYS...

Expedició de l'ERE del CEC a la Pedra de Sant Martí

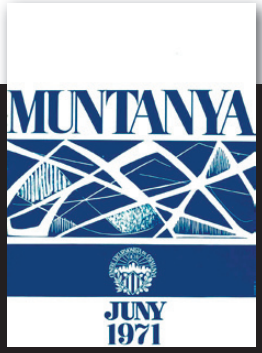

Article complet a:

Destaquem l'article sobre l'exploració del complex subterrani de la Pedra de Sant Martí que es va publicar en el nº 655 (juny de 1971) de *Muntanya*, que havia estat feta l'any anterior per membres de l'Equip de Recerques Espeleològiques del CEC. Els següents paràgrafs esparsos resumeixen el reportatge.

L'expedició de 1969 ens havia posat en contacte amb els homes de la Pedra de Sant Martí i amb una part d'aquest gegantí món subterrani; ens havíem convençut, si calia, que la Pedra és realment l'Himàlaia de l'espeleòleg i que el 1970 veuria la nostra primera expedició en regla. Som en una regió privilegiada a la frontera entre Navarra i França, que només l'espeleòleg sap apreciar en tot allò que val.

Ens arriba el torn i ens veiem obligats a enfundar-nos, amb un sol radiant, dins les múltiples robes, impermeables o no. El primer equip, format per Sitjà, Quintana i Nubiola baixa abans per tal de donar més agilitat de la que tindria tot el grup de sis per al descens dels pous. A les 12 i 7 minuts desapareixem per la petita boca de la Tête.

La boca de Tête Sauvage va ser descoberta el 1966 i a través de 400 m de pous verticals i meandres difícils arriba a trobar el curs del riu principal de la Pedra, en la seva part alta. Per acomplir el nostre primer objectiu (arribar al campament de punta en una sola sessió) ens caldrà primer arribar a la base dels pous de la Tête, recórrer un complicat curs subterrani adornat amb tot tipus de dificultats, fins a la sala Monique, on hi ha el primer campament i remuntar el curs de Larumbe fins a l'emplaçament del campament de punta, únic que utilitzarem.

El primer xoc es produeix 30 minuts després de l'entrada: una gatera que dóna al cim d'un pou ofereix massa dificultats per maniobrar amb el sac pesat, penjats dels *mats*, i ens fa pensar que serà impossible aguantar fins al final. Un ambient característic de totes les grans empreses espeleològiques ens envolta; l'objectiu que ens hem fixat potser és massa ambiciós, els sacs individuals pesen terriblement i el camí que tenim davant nostre és llarg i difícil.

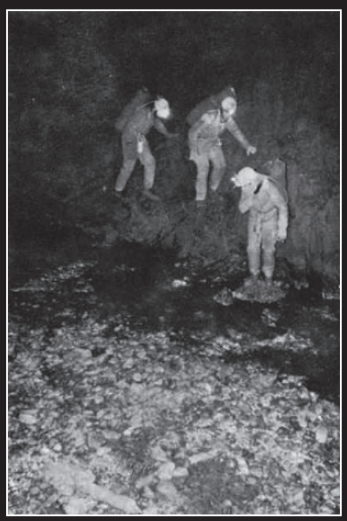

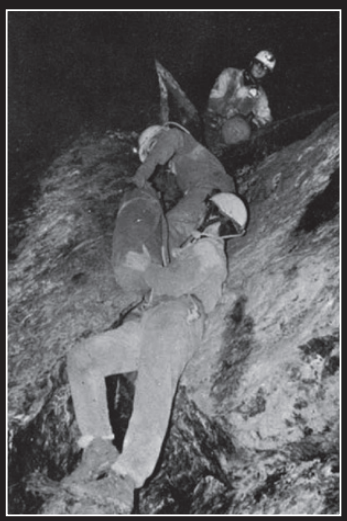

OLEGUER ESCOLÀ

Diferents moments de l'exploració del riu Larumbe.

SENSE VOLER

El el nº 915 de *Muntanya* del mes de març passat es va publicar una referència errònia corresponent a la fotografia de la pàgina 39. En l'article de David Fajula sobre el Camí dels Bons Homes, el peu l'esmentada pàgina deia: «L'encimbellat santuari de Queralt en un penyal escarpat, és l'inici o final de la travessa». És obvi que la imatge no correspon al santuari de Queralt, sinó a l'església romànica de Sant Pere de Madrona, tocant a Queralt. Volem agrair a Josep Sindreu Vidiella la seva observació, que ens ha fet veure aquest error, i demanem disculpes als nostre lectors.

SACS DE DORMIR FERRINO SÈRIE LIGHTEC

Sacs compactes molt confortables amb farcit de plomissol

Aïllament tèrmic, lleugeresa i volums compactes s'ajunten en les noves opcions dels sacs de dormir LIGHTEC de Ferrino amb farcit de plomissol. Teixit Nylon 390T 20 deniers per garantir pesos controlats i també la compressibilitat adient. Sacs de plomissol 550 cuin i zona dels peus 3D asseguren un bon aïllament tèrmic i un bon confort. La sèrie inclou una versió per a dones, que incorpora un farcit extra a la zona dels peus. Més confort a partir de la cremallera lateral integral amb una banda que evita que s'enganxi i una cremallera addicional als peus, la qual cosa permet obrir el sac totalment o de forma independent en cada tram.

Disponible en 3 opcions:

- LIGHTEC 1000 (950 g, farcit de plomissol 450 g, temp. confort -6º C homes) PVP: 239 €
- LIGHTEC 800 (760 g, farcit de plomissol 300 g, temp. confort -2º C homes) PVP: 206 €
- LIGHTEC 850 Woman (800 g, farcit de plomissol 350 g, temp. confort 5º C dones) PVP: 220 €

SABATILLA AKU MIO

Les vambes per a la muntanya mitjana

El disseny i la construcció de las noves MIO són perfectes per a climes moderats i càlids. El seu terreny predilecte són les rutes de muntanya mitjana, aptes per al senderisme, però també per al sòl urbà, on es valora el fet d'avançar ràpid i amb un confort total. Tenen sola VIBRAM® Megagrip, que ofereix una excel·lent adherència sobre superfícies seques i mullades, un compromís perfecte entre adherència i durabilitat, i entre estabilitat i flexibilitat en diferents tipus de superfície. Quant a protecció, compta amb la garantia de la membrana impermeable i transpirable GORE-TEX® Extended Comfort. El factor confort i transpiració també és destacable gràcies a l'empenya en microant amb panells de reixa Air Mesh. La forma és lleugerament preformada per a una adaptació millor i amb sensibilitat pel terreny tècnic o de dificultat mitjana. Pes: 410 g (homes) / 350 g (dones).

PVP: 144 € (amb membrana Gore-Tex Extended Comfort) / 134 € (versió sense membrana impermeable).

NAVALLES OPINEL OUTDOOR Nº 8

Una bona navalla per a múltiples activitats

L'OUTDOOR nº 8 és l'opció de navalla OPINEL per activitats de muntanya. L'acurada elecció de materials capaços de resistir les inclemències tan pròpies de la natura, ha estat essencial en el seu disseny. L'acer inoxidable Sandvick 12C27 ha estat triat per la marca OPINEL per a la fabricació de la fulla, per la gran resistència a la corrosió i a l'abrasió. No li cal manteniment i és una eina molt eficaç per tallar tota mena de material. La fulla té con 8,5 mm de longitud, 2,5 mm de gruix i una zona dentada de 3,5 cm per tallar cordes sintètiques o de fibra natural. Disponible en mànecs de colors cridaners de polímer bimatèria per garantir una òptima prensió a la mà, resistència a l'aigua i a temperatures de -40ºC a 80ºC. El xiulet integrat al mànec, sense bola, assoleix una distància de 300 m (110 dB), és un altre element que els practicants d'activitats outdoor sens dubte valoraran. Trail, raids d'aventura, alpinisme, barranquisme, espeleologia, senderisme… és el context idoni per a OUTDOOR nº 8.

PVP: 25,40 €

L'Alta Via 2 de les Dolomites

Text: **Elena Górriz Mifsud**

Vista de la punta Penia des dels prats de Contrin. JAVI M. MINGO

La gran ruta dels Alts Dolomites italians és una travessa de 150 km i 18.000 m de desnivell acumulat, per gaudir al màxim dels nombrosos i verticals massissos de roca calcària.

Fa milions d'anys, un mar superficial al nord de l'actual Itàlia contenia una profusa vida coral·lina. Els sediments d'aquests esculls esdevingueren un mineral que al segle XVIII s'anomenà *dolomita* en honor del geòleg francès Dolomieu, carbonat doble de calci i magnesi: $MgCa(CO_3)_2$. Els moviments de les plaques europees i africanes enlairaren massissos de roca dolomítica, que els processos càrstics han modelat deixant el paisatge actual, amb farallons, escletxes, ponts de roca i dolines. El joc de llums del sol provoca efectes de color a la roca, des d'un enlluernador blanc de migjorn, rosats vespres i grisos emboirats.

EL JOC DE LLUMS DEL SOL PROVOCA EFECTES DE COLOR A LA ROCA, DES D'UN ENLLUERNADOR BLANC DE MIGJORN, ROSATS VESPRES I GRISOS EMBOIRATS

Limitat pels rius Adige a l'oest i el Piave a l'est, aquesta serralada va ser declarada per la UNESCO Patrimoni de la Humanitat l'any 2009. A diferència del Pirineu, les Dolomites compten amb prou infraestructura: telecabines de pistes d'esquí per tot arreu i muntacàrregues en tots els refugis.

Huit grans rutes o altes vies creuen la serralada. Uns amics de Pàdua ens recomanen la número dos, que creua de nord a sud les Dolomites Occidentals i passa per llocs emblemàtics. Arrancant al Tirol del Sud, on domina l'alemany, l'AV2 travessa territoris de llengua ladina i acaba italianitzant-se al Vènet. Aquest canvi cultural s'aprecia alhora en la gastronomia, on la polenta, l'strudel i el gulaix dominen als menús dels refugis, que també ofereixen la típica pasta.

La ruta creua diverses zones clau en les conteses de la Gran Guerra, pel camí es troben les restes militars, línies defensives austrohongareses i italianes. De fet, aquest massís és conegut per les seves vies ferrades que proliferaren allà on les muntanyes esdevingueren fronts militars. Carreguem amb l'equipament adient, ja que travessarem una ferrada obligatòria i farem un bon grapat de camins equipats. L'itinerari dóna peu a diferents ascensions a cims i ferrades de forma addicional. El recorregut total és de 150 km, amb 18.000 m de desnivell acumulat, que pot fer-se de 10 a 13 jornades. Entusiasmats per la descoberta que ens espera, a finals de juliol una colla de cinc valencians ens endinsem en l'aventura alpina.

Baixant de Plose, amb el cim de Pütia al fons.

JAVI M. MINGO

ETAPA 1:

BRESSANONA – KREUZTAL – REFUGI DE PLOSE - REFUGI DE GENOVA

(+690 m, -600 m / 15,2 km)

Prenem el bus fins a San Andrea i el funicular fins a Kreuztal, on comencem la ruta. Ràpidament arribem al refugi de Plose, que és una fantàstica plataforma panoràmica cap al massís de Tessa (al nord-oest) i la frontera muntanyosa amb Àustria (al nord). Anem baixant per un bosc de làrix i avet roig fins al pas Rodelle. Al corriol ens sorprèn una família tirolesa vestida amb el tradicional *tracht*. Intuïm que es dediquen al turisme i que treballen al refugi. Trobarem, però, empremtes d'aquesta cultura també en la decoració dels masos i refugis: cortines, penjolls nadalencs, sostres de fusta... Comencem a trepitjar roca blanca, creuant un salt d'aigua i pujant fins al coll (*forcella*) de Pütia, on trobem el característic crucifix de fusta que anirà apareixent al passos de muntanya. Trobem les primeres flors de neu i finalment arribem al refugi Genova.

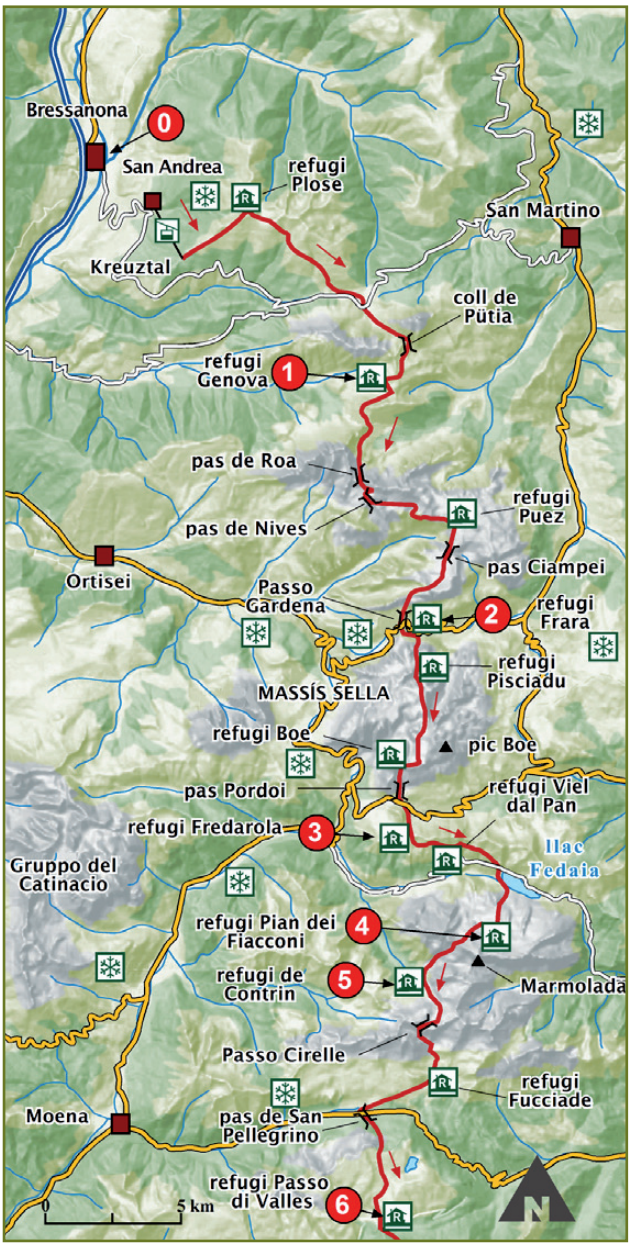

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

LUIS GÓRRIZ

Baixada cap al pas Gardena.

ETAPA 2:

REFUGI GENOVA – REFUGI PUEZ – REFUGI FRARA

(+750 m, -960 m / 19 km)

Comencem amb una espessa boira que no permet tenir perspectiva del corriol que anem pujant. Hui travessem el massís d'Odle-Puez, amb els passos clau de la Forcella della Roa i de Nives i les seves imponents valls glacials. La pujada en ziga-zaga per una gran tartera porta al pas de Roa, d'on neix un altre corriol que esdevé el primer pas equipat (i senzillet) de la ruta. Passem junt a muralles rocoses on l'aigua sona, però no es veu. Els núvols escampen i la baixada fins al refugi de Puez té unes vistes a la Vallunga que recorden la grandiositat d'Ordesa. Havent recuperat energies al refugi, continuem per un camí prou transitat fins al pas Ciampei i d'allà al pas Crespeïna. Baixant per unes formacions erosionades pel vent i l'aigua, albirem el massís del Sella i el pas de demà. Arribem finalment al pas Gardena, on es troba el refugi.

JAVI M. MINGO

ETAPA 3:

REFUGI FRARA – REFUGI PISCIADU – REFUGI BOE – PAS PORDOI – REFUGI FREDAROLA

(+1.050 m, -810 m / 12,2 km)

Jornada llarga i entretinguda. Comencem pujant el sender divertidament anomenat 666, que esdevé un pas equipat amb cables i alguna grapa. L'alternativa és la ferrada Tridentina, i tots dos camins acaben al refugi Pisciadu. Sortejant un estany, anem pujant el corriol amb altre pas equipat que puja al pas més alt de tota la ruta (2.920 m). Allà s'estén l'altiplà Antersas, ben singular: fins on abasta la vista és tot un desert de roca. Rere un bony rocós s'amaga el refugi Boe, on ja arriben molts excursionistes. Hi ha la opció de pujar el cim Boe (3.152 m) i pernoctar al refugi Boe o al Pordoi. Aquesta pujada inclou un pas equipat que sovint provoca una cua de gent que vol fer-lo en totes dues direccions. Passa també pel gegantí i antiestètic repetidor de telefonia que es pot albirar de molt lluny. Nosaltres, però, voregem el cim i continuem en ziga-zaga avall, per la tartera, fins al pas Pordoi. Un quart d'hora més enllà arribem a un tranquil refugi on sopem estupendament amb vistes a una Marmolada emboirada i fem una bona competició de cartes.

Sens dubte el més curiós és l'entramat de túnels i barraques que el bàndol austrohongarès va construir dins de la glacera de la Marmolada, que anomenaren *la ciutat del gel*

ETAPA 4:

REFUGI FREDAROLA – PAS FEDAIA – REFUGI PIAN DEI FIACCONI

(+320 m, -620 m / 10 km)

Aquesta jornada es preveu curteta i molt senzilla per recuperar-nos d'ahir i preparar el repte de demà. El desdejuni és, però, per fer una marató: ous, embotit, torrades, melmelades casolanes, iogurt... Emprenem la caminada, doncs,

plens d'energia entre les boires. Al camí trobem uns dispositius per prevenir allaus que no havíem vist mai al Pirineu. Passem el refugi Viel dal Pan, on feien escala els antics mercaders que portaven blat del sud. Continuem xinoxano pels prats, cada vegada més propers del llac Fedaia i la glacera, en un joc de blaus i grisos preciós. Baixant, al llac trobem un búnquer de la Primera Guerra Mundial, que ens posa en situació. Mirem de visitar el Museu de la Guerra que hi ha, però ens sembla massa turístic. Entre la saviesa del Nacho –el nostre historiador del grup– i les explicacions dels plafons, aprenem prou. Sens dubte el més curiós és l'entramat de túnels i barraques que el bàndol austrohongarès va construir dins de la glacera de la Marmolada, que anomenaren *la Ciutat del gel*. Hi van viure un any i escaig, i les fotos en blanc i negre són dignes d'una història de Jules Verne. Algunes ressenyes indiquen el funicular, però nosaltres fem la pujada de 600 m a poc a poc. Amb tot, tenim temps per explorar els voltants del refugi, que esdevenen una gran pista d'esquí a l'hivern. Ens costa de creure: ¿us imagineu funiculars a l'Aneto? Hi ha dues glaceres: la que està tot just per damunt del refugi és per on baixen de punta Penia tres alpinistes; l'altra no la veiem i és la de demà. Quan ens donen els grampons llogats decidim passar el vespre fent-nos un antipà amb les botelles de plàstic del refugi i amb esparadrap, ja que són prou antics.

Endinsant-nos al massís del Sella des de Piascidu. A sota: Pas equipat arribant al refugi Piascidu.

ELENA GÓRRIZ

ETAPA 5:
REFUGI PIAN DEI FIACCONI – FORCELLA MARMOLADA – REFUGI CONTRIN
(+270 m, -980 m / 4,5 km)

Hui és la jornada tècnicament més exigent de la ruta, perquè travessa una glacera i per la via ferrada per superar el pas cap al sud. Els nervis es mesclen amb positivisme, perquè si bé la previsió del temps no era massa prometedora, hem despertat amb un sol radiant. Així que esmorzem amb unes fantàstiques vistes cap a la ruta que férem els dos dies anteriors, sota el solemne regnat del pic Boe. Eixim amb l'equip de ferrada posat per estalviar estones de canvis. El camí està perfectament indicat a les roques en cas de boira.

Anem vorejant cap a l'oest, cap a la glacera que ahir ens quedava amagada. Trobem restes de troncs, bigues de metall, llaunes rovellades, roques excavades... Efectivament ací va haver-hi un assentament, i allò que semblarien escombraries esdevé una pinzellada de viatge al passat. Una parella arriba, però ens deixen anar primers. Ens posem els grampons i anem pujant una traça molt clara, per neu amb algun tros de gel. Una vegada a la paret, la parella ens passa, però arriba un altre grup mentre ens llevem els grampons. El tram de pujada sembla més un pas equipat llarg que una ferrada, ¡però, ai quan arribem a la *forcella*! Les vistes de pujada són ben boniques, amb la glacera als peus i la boira que comença a formar-se al cim. Al coll trobem la cova militar picada a la roca, que recorda les de Russell del Vinyamala, però amb finestreta. La baixada és una autèntica ferrada, combinant estretes cornises per flanquejar i les grapes per descendir. La baixada, una vegada superada la tartera, es converteix en un jardí botànic de flors alpines: campànules i acònits, amb unes flors rosetes endèmiques d'ací

JAVI M. MINGO

La llarga tartera del pas Pordoi.

(*Potentilla nitida*). El refugi de Contrin és una mica massa turístic. La seva capella, però, reuneix tristes històries alpinístiques de la cara sud de la Marmolada.

ETAPA 6:

REFUGI CONTRIN – REFUGI FUCCIADE – PAS SAN PELLEGRINO – REFUGI PASSO VALLES

(+1.070 m, -1.050 m / 15,5 km)

Anem pujant amb l'obsessió d'estar veient tota l'estona forats a la roca que podrien ser d'antic ús militar. Efectivament, quasi arribant al pas Cirelle trobem restes de fustes i sobretot filferros espinosos. Veiem per primera vegada una mica de vida salvatge: un grup d'isards pasturant i vigilant-nos. Ens endinsem per les ziga-zagues d'una llarguíssima tartera. Al seu final trobem un monument al centenari de la Gran Guerra amb un *sender de l'amistat* i banderes del dos bàndols. Un camperol ens conta com va haver-hi un muntacàrregues que pujava fins a la Cima de l'Uomo canons per peces amb els quals bombardejaven la zona.

El llogaret de Fucciade és molt concorregut per la seva accessibilitat per la pista que baixa fins al pas de San Pellegrino. Fucciade resulta agradable per l'estètica muntanyenca, amb les seues construccions tradicionals que fins i tot compten amb les autèntiques teules de fusta. San Pellegrino representa més aviat la típica estació d'esquí d'on volem fugir ràpidament. Anem pujant per un bosc paral·lel a les pistes d'esquí fins un coll on trobem uns pastors amb les ovelles. Quasi sense perdre altitud, anem superant valls amb pastures de vaques i cavalls, així com uns aiguamolls on trobem molsa de torbera. Finalment baixem per una pista fins al Passo di Valles.

ETAPA 7:

REFUGI PASSO VALLES – REFUGI MULAZ

(+690 m, -150 m / 7 km)

Aquesta etapa curteta s'endinsa al massís Pale di San Martino, i a la tarda hi ha temps a fer el cim Mulaz (2.903 m). La pujada és contínua però senzilla, per prats amb neret hirsut, típic dels Alps. Passat el pas del Focobon trobem un parell de zones amb cables per evitar uns rocalls humits, una pala de neu i una pujada rocosa on s'ha de grimpar una mica. Comença a emboirar-se i després de dinar al refugi es posa a ploure. Coneixem a una parella de Saragossa que a partir de hui faran el mateix recorregut que nosaltres. No podem, doncs, pujar al cim i al vespre totes les taules del refugi fem campionat de cartes.

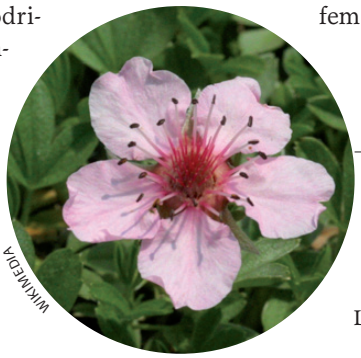

WIKIMEDIA

La* Potentilla nitida *és una flor endèmica de les Dolomites.

ETAPA 8:

REFUGI MULAZ – PAS FARANGOLE – REFUGI ROSETTA-PEDROTTI

(+670 m, -660 m / 7 km)

Aquesta jornada no convé fer-la amb mal temps: és contínuament exposada, amb zones equipades que exigeixen plena atenció i travessant un barranc que pot esdevenir perillós quan acumula aigua de les pluges.

Una ziga-zaga de troncs subjectant rocalls puja fins a la Forcella Margheritta, amb alguns passos delicats i blocs inestables. Un sender travessa tarteres fins al repte del pas Farangole: un tram equipat, amb algunes grapes en la zona més vertical. Hi ha cable també per descendir cap a la vall de Comelle. El camí es torna més planer, però estret amb trams equipats quan són molt aeris.

Molta gent arriba al Rosetta per mitjà d'un telefèric proper, que es converteix en un lloc transitat per excursionistes no massa experimentats. Una alternativa en cas de pluja és baixar al Passo Rolle, que dóna més volta, però no és perillós.

ETAPA 9:

REFUGI ROSETTA – REFUGI PRADIDALI – REFUGI TREVISO

(+760 m, -1.715 m / 12,6 km)

El matí comença descendint per una vertiginosa essa feta a la pedra, que gira per arribar a un pas equipat molt aeri que precedeix el pas de Ball. D'allà baixem a Pradidali entre unes curioses fites columnars. Remuntem la vall rocosa fins al pas de Fradusta perquè volem albirar una glacera en obvi retrocés. L'AV2 en realitat circula per la ferrada que s'enfila des del corriol fins al coll de Lede. Una vegada al pas de Fradusta, una alternativa és anar pel pas Canali i vall avall fins a Treviso. Nosaltres, però, agafem el camí que ens retorna a l'AV2. Això ens permet veure de prop la glacera, envoltada de dolines i roques amb notables processos de carstificació, curioses roques rosades i cristal·litzades i, fins i tot, sorrenques d'allò que milions d'anys abans serien platges. Lentament anem baixant el brusc desnivell de mil mestres. Trobem pel camí les restes d'un avió nord-americà accidentat, el bivac Minazio i, finalment, un frondós bosc de faigs i avets. Un pont de fusta creua el riu sobre un toll on

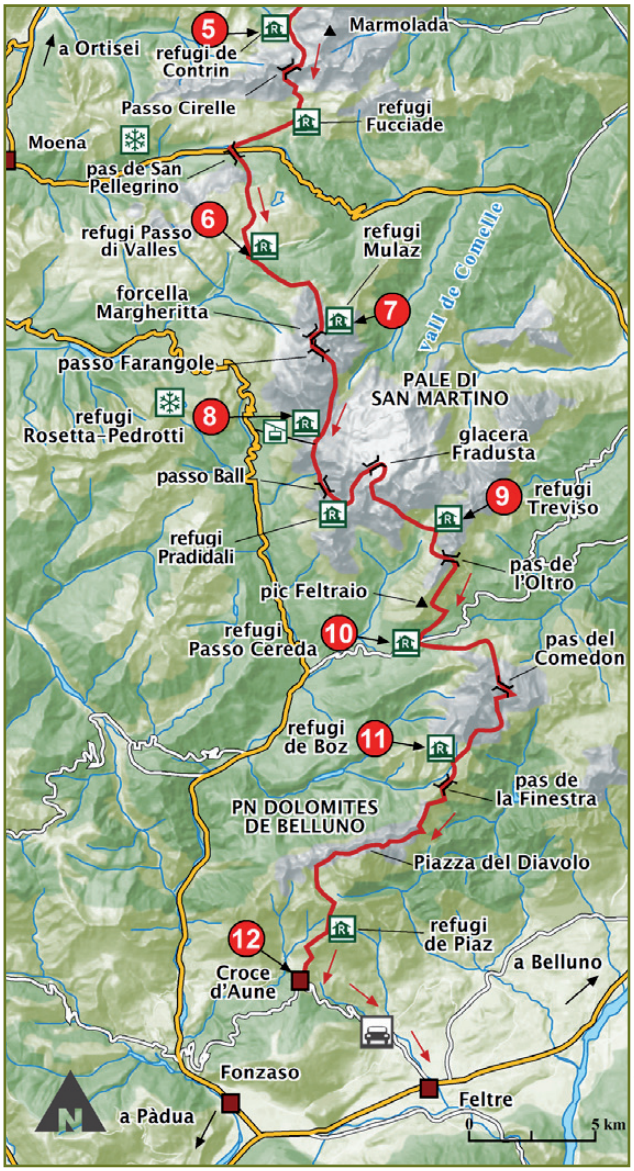

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

JAVI M. MINGO

Ferrada cap a pas de Ball. A sota: La **Campanula morettiana***, símbol del parc nacional de les Dolomites de Belluno.*

no podem evitar parar-nos i banyar-nos els peus. Encara ens queda una bona pujada fins al refugi Treviso, des d'on veiem ben bé la baixada que hem fet hui. Aquest refugi té un ambient d'escaladors de tot arreu molt més autèntic que cap dels que hem passat fins ara.

ETAPA 10:
REFUGI TREVISO – REFUGI PASSO CEREDA
(+600 m, -870 m / 8,3 km)

Si la predicció no hagués estat dolenta, segurament hauríem fet la ferrada del Canalone, molt propera al refugi. A la tarda, però, pinta que plourà, així que ens resignem a fer el trajecte planificat. Eixim amb la fresqueta travessant un bosc ben dens i obscur. Una estoneta més tard comença la pujada cap al pas de l'Oltro, una barrancada amb arbustos propis de zones amb erosió, fins als rocalls del coll. A les fissures trobem per primera vegada unes campanetes (*Campanula morettiana*) que esdevenen el símbol del parc nacional de les Dolomites de Belluno, que albirem tot just al sud. Al coll veiem un paisatge de pagesia idíl·lic. Tot i que ens distancien uns centenars de metres de desnivell, les esquelles del ramat ens acompanyen. Els núvols, a estones, ens deixen gaudir de les vistes. El corriol, sense perdre ni guanyar altura, va travessant el prats alpins. A la tranquil·litat del trajecte li sorgeix un problema: la sola d'una de les velles botes de Luis comença a desenganxar-se. Parem per fer un taller amb els esparadraps que ens queden per tal que pugui arribar bé.

ELENA GORRIZ

Veiem que potser el poblet de sota ha de tenir alguna botigueta. A les faldes del pic Feltraio ens trobem una zona d'erosió peculiar. Fa unes columnes vermelles irregulars dispersades que contrasten amb el verd dels prats, recordant-nos els penya-segats de les platges tailandeses. Una prolongada baixada ens endinsa al bosc de coníferes on trobem alguns bolets que semblen rovellons. L'arribada al refugi és estranya. La pista passa junt a uns edificis de la dècada de 1980 en ruïnes, i alhora el refugi està envoltat de zones de campaments juvenils. Al refugi, els amos són molt bona gent i quan veuen la bota de Luis i s'assabenten que demà farem el pas del Comedon s'avenen a deixar-li eines per fer un arranjament.

Piazza dei Diavolo, al parc nacional de les Dolomites de Belluno. JAVI M. MINGO

ETAPA 11:

REFUGI PASSO CEREDA – PAS DEL COMEDON – REFUGI BOZ

(+920 m, -560 m / 12,7 km)

La marxa travessa un bosc on s'observa com s'han aprofitat històricament les fustes de diàmetre xicotet de les frondoses, mentre que les coníferes s'han deixat créixer per usos de peces més grans. Hi trobem ciclamen alpí. El camí es dirigeix cap a la imponent paret de roca i pugem per allà on els plegaments ens ho permeten, ajudats per set trams equipats. Fa un sol de justícia. Esbufegant arribem al pas del Comedon. El sender esdevé vertiginós i es fica per un coll de roca on unes cabres ens llancen pedres: ¡el casc torna a ser fonamental!

Dinem al bivac Feltre Bodo, on podem reomplir d'aigua. Si ho haguéssim sabut abans, però, hauríem fet la parada al gorg amb cascades que trobem al següent tram de sender. Igualment ens hi refresquem els peus. Per no marejar-me amb la caiguda d'infart, em fixe en la varietat floral: a les voreres del sender apareixen corniols, gencianes i saxífragues, així com fiteumes, asters alpins i nomoblidis. Una cova al final ens recorda l'ús militar de la zona. El refugi de Boz és el més tranquil que ens hem trobat, on passem una molt bona estona fent estiraments i ioga amb els saragossans i altres companys del refugi.

ETAPA 12:

REFUGI BOZ – REFUGI PIAZ - CROCE D'AUNE – FELTRE

(+910 m, -1.640 m / 20,3 km)

Eixim per l'agradable bosquet en pujadeta constant fins al pas de la Finestra. Allà albirem el corriol que seguirem les properes hores: dos pams de terra horitzontal enlairat en el vessant sud de la serralada, a trams entre prats en 80º i a trams entre rocalls a primera vista infranquejables. Anem, doncs, creuant a gran altura,

pujant i baixant per trobar els passos factibles, amb un parell de cadenes. La sola de l'altra bota de Luis es desenganxa també. ¡Sort que és l'últim dia! Passem dues arestes que acaben amb escales picades a la roca, indicant la sacrificada feina dels militars d'antany.

Les darreres valls representen tota una lliçó de geomorfologia. Arribem al refugi de Piaz, on ens refresquem, i enfrontem la baixada final primer per pista i després per un dens bosc del que agraïm profundament la protecció del sol. Croce d'Aune és una població menuda, els veïns de la qual exclamen *¡Santa Madonna!* quan els contem d'on venim. A l'establiment que fa de bar, quiosc, restaurant i alberg ens prenem un merescut gelat mentre esperem el taxi que ens portarà a Feltre, ja que els quilòmetres restants són per carretera.

NOTES PRÀCTIQUES

La ruta: l'Alta Via 2 no és una ruta que faci massa gent (no és recomanable per a persones amb vertigen), si bé alguns trams són ben coneguts i, per tant, cal fer reserva prèvia als refugis, si hi aneu durant els mesos juliol i agost. A la muntanya els refugis es gestionen per entitats excursionistes del Club Alpí Italià, però les pernoctacions als passos de muntanya amb carretera solen ser privats i una mica més cars.

Accés: volant a Bolònia o Verona, hi ha tren directe fins a Bressanona (Brixen). Feltre està comunicat amb Belluno amb tren, des d'on es pot arribar fàcilment a Venècia o Treviso.

Temps: s'ha de tenir cura amb l'oratge. El temps canvia molt ràpidament, és una zona de constants boires en altitud i llampecs quan hi ha temporal. Gairebé tota la ruta va per zones de roques i prats alpins, amb poc bosc per refugiar-se. La millor època és l'estiu (abans s'ha de comprovar que els refugis estiguin oberts).

Material: per travessar la Marmolada es poden llogar els grampons a Pian dei Fiacconi i deixar-los a Contrin, contactant prèviament amb el refugi.

Alimentació: no hi ha gaires botigues d'alimentació en el recorregut. Val la pena carregar barretes energètiques i desdejunar i sopar fort als refugis.

Aigua: no hi ha gaires fonts durant el recorregut. Cal portar aigua, sobretot si la previsió és de calor. Els refugis d'alta muntanya no tenen aigua potable i la venen embotellada.

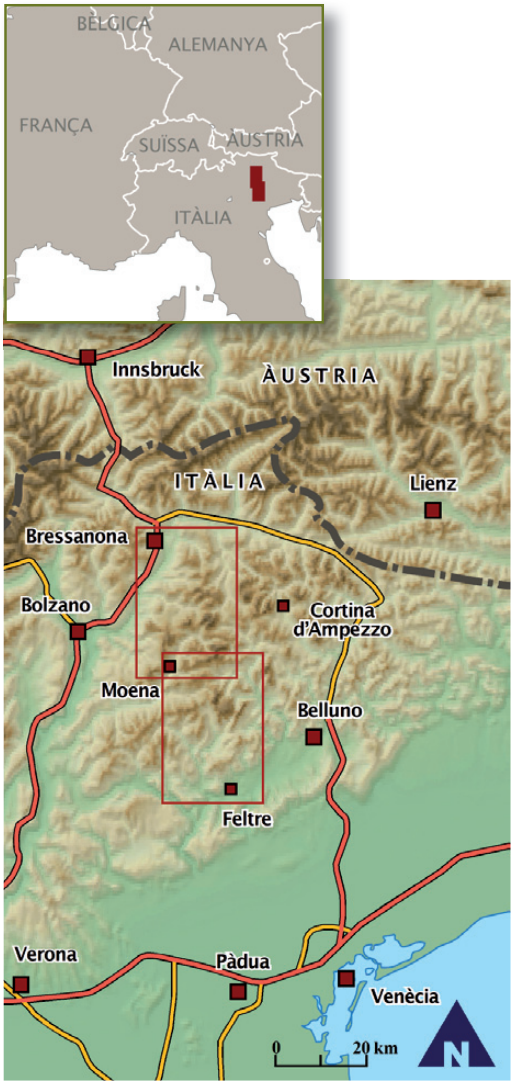

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ASTER MAPS)

BIBLIOGRAFIA

CERVIGNI, Paolo. *Alta Via 2 delle Dolomiti. Da Bressanone a Feltre*. Saint Vincent: Editrek & L'escursionista editore, 2012.

PRICE, Gillian. *Trekking in the Dolomites: Alta Via Routes 1 and 2, AV3-6 in Outline*. UK: Cicerone press, 2011.

Web de senderisme (Alta Via 2):

DOSSIER

EL PATRIMONI NATURAL DELS PIRINEUS

Alt Aragó

22 | IMPRESSIONS DE LA SENDA DE CAMILLE
Per M. Puigdueta i I. Vidal

32 | VALL D'HECHO: ENCERCLANT CIMS ENTRE AGUAS TUERTAS I ACHERITO
Per A. Montserrat

38 | ELS BARRANCS DEL RIU ARAGÓN SUBORDÁN
Per M. Nivera i D. Pérez

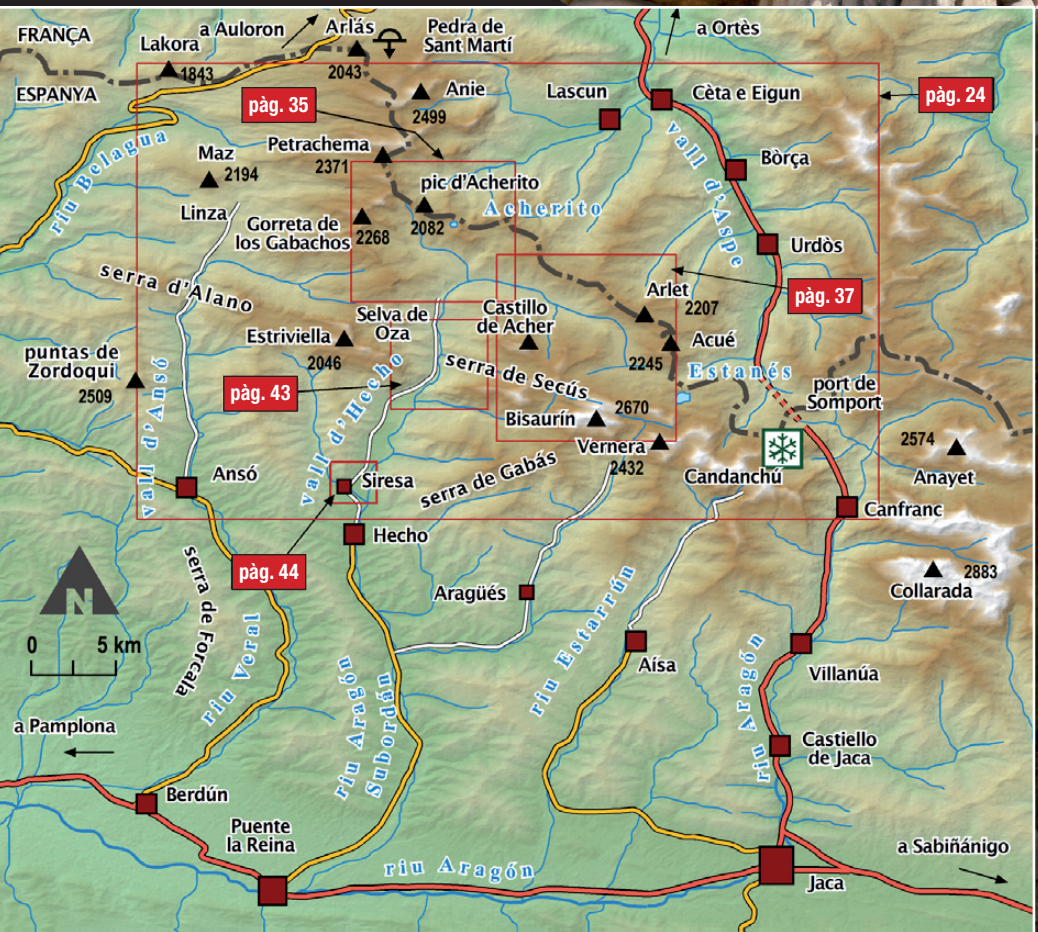

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ASTER MAPS)

Les muntanyes de l'Alt Aragó, amb el cim del Bisaurín (2.670 m) al fons. A la pàgina anterior: Monumento al traje Cheso (Hecho).

GETTY IMAGES

Text i fotografia:
Maria Puigdueta i **Ignasi Vidal**

Impressions de la Senda de Camille

Seguint les passes de Camille, un dels darrers óssos autòctons dels Pirineus, es pot fer aquesta gran travessa circular entre el parc natural de les Valls Occidentals, a la comarca de Jacetània, i el parc nacional dels Pirineus, a la Gascunya.

El camí que puja cap a les cabanes d'Ansabère. Al fons, d'esquerra a dreta: el pic d'Acherito, el Mallo d'Acherito i el Pic de Sobarcal.

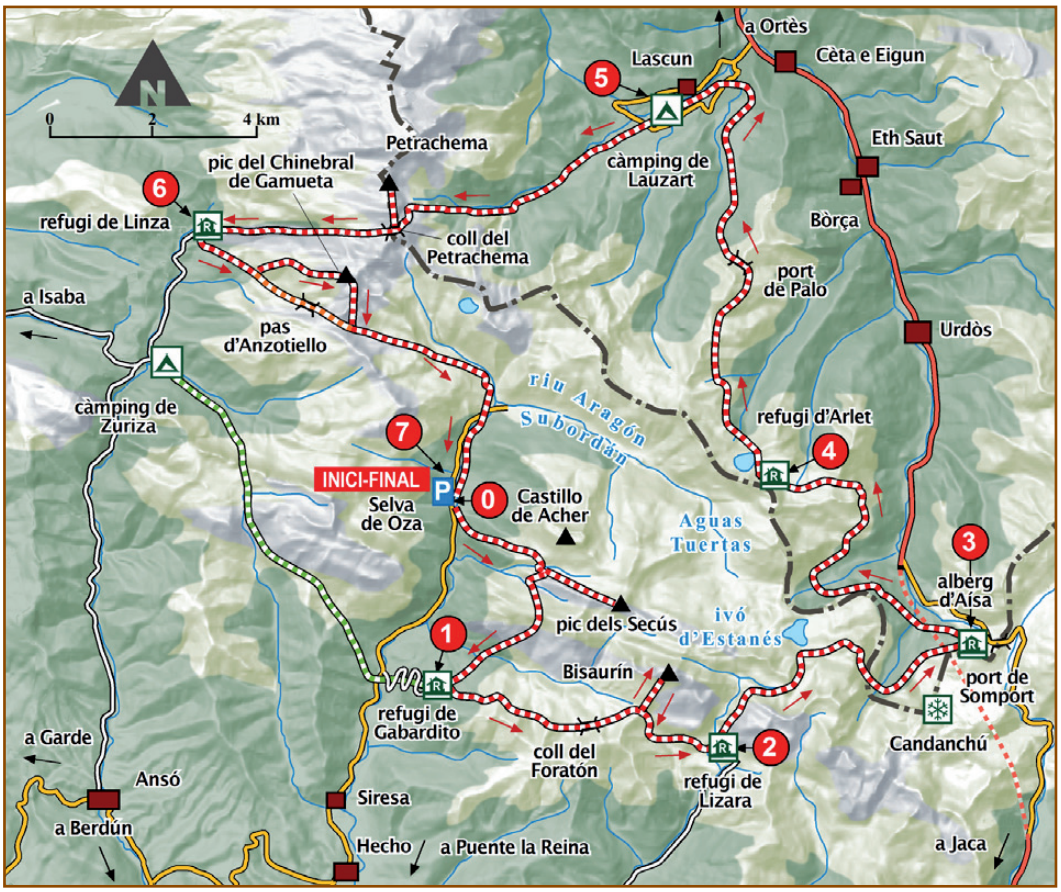

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

La Senda de Camille es va crear en honor a Camille, el darrer ós bru pirinenc que va viure en aquestes muntanyes, i que hom creu que va morir de vell l'any 2010. Actualment s'han reintroduït més óssos originaris d'Eslovènia. Però la presència d'aquests animals ja ve d'antic, perquè el rei Alfons I d'Aragó, conegut com el Bataller, *venia sovint a caçar-ne per aquestes contrades. Diuen que una vegada els pobladors de la vall el van salvar de les urpes d'un ós, i el rei, en agraïment, va concedir privilegis especials a la població de la vall d'Hecho.*

Tot i que la descripció d'aquest camí està molt ben explicada en el llibret que acompanya el mapa de la Senda de Camille, la nostra intenció és proposar algunes ascensions que poden complementar el recorregut, amb comentaris que us puguin ser útils. També volem engrescar-vos a fer aquesta ruta, fantàstica per la diversitat de paisatges i racons amagats que descobrirem. Cadascuna de les etapes té un al·licient que satisfarà els muntanyencs més exigents.

Encara en ple mes d'agost vam poder gaudir de prats ben florits i verds i d'uns boscos exuberants.

LA RUTA

Ens dirigim al poble d'Hecho, on els que han dissenyat aquest recorregut tenen una oficina d'informació i acollida al mateix poble. Ens va atendre la Marta, una gran coneixedora del territori. Molt amablement, ens va donar consells i ens va orientar perquè no ens equivoquéssim ens els indrets menys marcats de l'itinerari. Recomanem dormir al poble d'Hecho el primer dia, per descansar del viatge i poder començar l'endemà ben d'hora. A més a més, és un poble encantador, que demana una visita.

Cadascuna de les etapes té un al·licient que satisfarà els muntanyencs més exigents

PRIMERA JORNADA:
SELVA DE OZA (1.130 m)
REFUGI DE GABARDITO (1.380 m)
Temps de camí: 8 h
(+ 45 min si pugem als Secús (2.351 m)

En la primera etapa ens quedarà gravada la imatge del Castillo de Acher, aquesta muntanya que sembla una fortalesa inexpugnable, per les parets verticals que l'envolten.

Sortim del poble encara fosc. Matinem per aprofitar la jornada, i perquè ens agrada caminar amb les primeres llums del dia. Aparquem el cotxe a la Selva de Oza, on comencem el nostre itinerari. Creuem el pont i agafem el camí que hi ha darrere d'un cartell informatiu. Seguim les indicacions cap al port d'Acher. Al principi ja tenim una bona pujada, enmig del bosc, d'una impressionant fageda, ben ombrívola, d'arbres ben alts. Quan sortim, tot just s'està fent de dia i els horitzons comencen a eixamplar-se.

Deixem a la dreta el refugi lliure del Castillo de Acher. Ara apareixen les grans pastures. Veiem un ramat de vaques, totalment alienes als excursionistes. El que més ens sorprèn són els contrastos de colors d'aquest terreny. El verd dels prats, el vermell de la terra i el blanc de les roques calcàries.

La majoria de caminadors van cap al Castillo de Acher (2.384 m), que des d'aquí sembla inaccessible. És l'excursió clàssica i de més anomenada d'aquest sector. Avui som els únics que continuem en direcció al port. Arribem al port d'Acher (2.157 m) o Achar de los Hombres segons el mapa, on descansem una mica i contemplem el paisatge. Seguim les marques vermelles i blanques del GR, cap al Achar dels Secús (2.205 m).

Nosaltres proposem desviar-nos una mica per ascendir al pic dels Secús (2.351 m). Això només representa un mitja hora més, i la panoràmica ho compensa amb escreix. És el primer dia i mirem amb deteniment el mapa per situar-nos. Davant tenim l'enorme Bisaurín (2.670 m), el gegant de la zona. Al costat nostre la desafiant punta Agüerri (2.447 m), amb una esmolada cresta.

Baixem per la vall de la Foya de Secús. Aquí apareix l'aigua, que ens pot servir per remullar-nos. Fa molta calor i és d'agrair. Anem paral·lels al barranc de Taxeras. Un cop a baix, ens ajuntem amb un altre barranc, el d'Agüerri. El creuem per anar a buscar el GR 11.1. Trobem una bifurcació de camins amb indicadors. Seguim cap avall per sortir a una pista que ens conduirà al refugi de Gabardito.

El Bisaurín (2.670 m) vist des del pic dels Secús.

SEGONA JORNADA:
REFUGI DE GABARDITO (1.380 m)
REFUGI DE LIZARA (1.515 m)
Temps de camí: 4 h
(+ 2 h si pugem al Bisaurín)

L'ascensió a l'imponent Bisaurín, el punt més alt de tota la Senda de Camille, és la recompensa de tots els muntanyencs.

El panorama és incommensurable: al sud la vall d'Aragüés, Jaca i la Peña Oroel; vers l'est i el sud-est, els pics d'Aspe i la Collarada; a l'est l'Anayet i els pics de l'Infern; a l'est i el nord-est, el pic de Vathleitosa i el pic del Migdia d'Aussau; al nord-oest el Castillo de Acher, la Mesa de los tres Reyes i el pic d'Anie, i a l'oest i nord-oest, l'Agüerri i la serra d'Alano.

Refem l'itinerari del dia anterior, fins a l'encreuament de camins. Agafem el de la dreta, en direcció a les pastures de Dios te Salve. Passem al costat d'una cabana de pastors.

Arribem al coll del Foratón (2.016 m), on deixem el recorregut principal, per ascendir al Bisaurín (2.670 m). Aquest és el cim més alt de la zona i una talaia imprescindible.

Tornem al coll del Foratón, desfent els nostres passos. Des del coll pel sender GR 11 descendim fins al refugi de Lizara.

El refugi de Lizara, situat a 9 km d'Aragües del Puerto, pertany a la FAM.

ELS REFUFIS DE LA RUTA

Refugi de Gabardito (1.380 m)
Obert tot l'any. 45 places. Tel. + 34 974 375 387
Refugi de Lizara (1.515 m)
Obert tot l'any. 75 places. Tel. +34 974 348 433
Alberg Aísa (1.640 m)
Obert tot l'any excepte octubre i novembre. 50 places. Tel. +34 974 373 023
Refugi d'Arlet (2.000 m)
Obert de juny a setembre. 43 places.
Tel. +33 648 993 822
Càmping Lauzart (860 m)
Obert tot l'any. 25 places. Tel. +33 559 345 177
Refugi de Linza (1.340 m)
Obert tot l'any. 79 places. Tel. +34 974 348 289

Per mitjà de l'empresa Val d'Echo Activa podem reservar tots els allotjaments de la Senda de Camille. A més a més, tenim d'obsequi un sac llençol, un portamapes i el mapa de la travessa. També et donen un targeta per segellar en tots els refugis i que serveix de control de pas. Si acabem l'itinerari, el premi és una bonica samarreta de record. El preu de la inscripció és de 35 €.

El valle de los Sarrios.
A sota: Caseta de Vernera

TERCERA JORNADA:
REFUGI DE LIZARA (1.515 m)
ALBERG AÍSA (1.640 m)
Temps de camí: 7 h

La visió de la vall dels Sarrios, tancada per les parets verticals del circ de l'Olibón, ens deixa atònits. L'harmonia d'aquest indret, un quadre perfecte de la natura, amb un silenci que convida a meditar.

Retornem pel camí del dia anterior uns 400 m per agafar un sender cap al refugi lliure d'Ordelca. Remuntem el congost entre el massís de Bernera i Fetas. Parem un moment al refugi de Bernera, que de lluny sembla una estupa tibetana. Pugem fins al port de Bernera (2.115 m), punt culminant de l'etapa.

Entrem a la vall dels Sarrios, un indret meravellós. Arribem al gran ivó d'Estanés, on descansem una estona. És un bon lloc per banyar-se o almenys refrescar-se.

Continuem pel GR 11. Travessem la Chorrota de Aspe, que segons la quantitat d'aigua que hi hagi, pot ocasionar problemes. Potser caldrà descalçar-se, si no us voleu mullar. Cal vigilar també amb la força de l'aigua. Ens van explicar que al juny, els organitzadors de la Senda de Camille es van veure obligats a desviar els participants per evitar aquest punt, a causa del perill.

Seguim la frontera, sense baixar a les pistes de l'estació d'esquí de Candanchú. Aquí s'ha de parar atenció per no equivocar-se. Arribem al port de Somport, on hi ha l'alberg Aísa. El trànsit de la carretera, però, li treu encant.

L'ivó d'Arlet, amb el refugi del mateix nom.

QUARTA JORNADA:
ALBERG AÍSA (1.640 m)
REFUGI D'ARLET (2.000 m)
Temps de camí: 7 h

En aquesta etapa destaquem la frondositat dels boscos. Una fageda atlàntica, un ambient ombrívol, humit i fresc, una regió on la boira és freqüent.

Un altre al·licient són les granges on podem comprar formatge fet artesanalment. Vestigis d'un món rural que aquí encara es conserva.

Avui el dia s'aixeca plovisquejant. Seguim la carretera, per passar l'antiga duana i entrar a França. Un cop al pàrquing de l'estació d'esquí de fons de Somport, agafem el camí de Sant Jaume (aquesta era la variant que venia de França i anava a Jaca). Està senyalitzat com el GR 65.3. Hem d'estar molt atents, perquè els senyals són escassos, i el camí és perdedor.

Trobem una pista formigonada que va a la cabana de Pacheu, però abans d'arribar-hi agafem un sender amb l'indicador de Causiat. Després ens unirem a l'Alta Ruta Pirenaica (HRP). Travessem un preciós bosc que sembla encantat. Aquí ens adonem del contrast entre els dos vessants del Pirineu. Deixa de ploure, però els núvols persisteixen.

Més endavant creuarem dues passarel·les sobre els torrents. Un cop sortim del bosc, anirem guanyant alçada i entrarem a la zona de les pastures. Passem per la Cabane Grossé. Continuem pujant de mica en mica, fins al coll de Lapachouaou (1.887 m). Avui la visibilitat no és bona, i la boira ocupa el fons de les valls.

Arribem al refugi d'Arlet, el més muntanyenc de tots els allotjaments on dormirem, en un entorn privilegiat, lluny de la civilització. Hi contribueix la seva altitud i que només s'hi pot accedir a peu o en mula. Ens avisen del perill de banyar-se descalç a l'ivó d'Arlet, pel risc de tallar-se.

CINQUENA JORNADA:
REFUGI D'ARLET (2.000 m)
LASCUN (860 m)
Temps de camí: 7 h
(+ 40 min si pugem al pic de Burqc)

La visió del pic del Migdia d'Aussau és la més impactant. La seva silueta destaca, esvelta i inconfusible. Per a molts és la muntanya més bella dels Pirineus.

Ens aixequem aviat i pugem al coll d'Arlet (2.098 m), per poder contemplar Aguas Tuertas. Aquest caprici de la natura, des de l'alçada es veu perfecte. Això suposa començar l'itinerari d'avui, només mitja hora més tard. Aprofitem també per fer unes bones fotos del Migdia d'Aussau, que sobresurt d'un mar de boira. Tornem al refugi a recollir les coses.

Continuem per la HRP, que s'agafa per sota del refugi. Passem al costat de la cabana de Lapassa. Arribem al coll de Saoubathou (1.950 m). En el Portillo de la Cunarda veiem un panell en memòria del pas dels refugiats durant la Segona Guerra Mundial. Una ceràmica parla del *Sentier de la Liberté*. Ens recorda a les persones que van haver de fugir, a causa de la repressió.

En el coll de Burqc ens desviem per ascendir a la Punta lo Rincón o Pic de Burqc (2.104 m). Es puja fàcilment per un llom herbós en un quart d'hora. Les vistes cap a tots els costats són magnífiques.

Arribem al port de Palo (1.492 m), que ja era un pas utilitzat en època romana i que després van seguir els pelegrins a Santiago, abans que fos més popular el pas de Somport. Comencem el llarg descens. Passarem per diferents cabanes de pastors. Veurem ramats d'ovelles i uns grans gossos blancs que les controlen. Són els famosos mastins dels Pirineus, excel·lents guardians, però que és millor no molestar.

Arribem a l'aparcament de Labrenère, on acaba el camí i comença una pista accessible als vehicles. Just abans, a mà dreta, s'inicia un sender senyalitzat que recomanem seguir. Tindrem bones vistes de l'impressionant circ de Lascun.

Finalment, seguim el GR 10 i un petit tram de carretera fins al càmping de Lauzart. Nosaltres dormirem a l'alberg que està dins del càmping, perquè té totes les comoditats i serveis. A la tarda, com que som només a 1,5 km de distància, visitem Lascun, un preciós poble pirinenc, de la vall d'Aspe. És una bona oportunitat també per comprar fruita i altres provisions. No deixarem tampoc de fer una cervesa en una de les animades terrasses.

Bonica vista del Migdia d'Aussau, damunt d'un mar de núvols.

SISENA JORNADA:
LASCUN (860 m)
REFUGI DE LINZA (1.340 m)
Temps de camí: 7 h (+ 2 h si pugem al Petrachema (2.371 m)

La contemplació de les agulles d'Ansabère, sobresortint entre la boira, ens deixa bocabadats. Un paisatge que ens recorda les Dolomites.

Les agulles d'Ansabère, enmig de la boira.

Seguim la pista asfaltada fins al pont de Lamareich, on hi ha un aparcament. Continuem per la pista que després serà un camí agradable. Ens aturem en una zona de prats i esperem que la boira es vagi desfent per poder contemplar les impressionants parets de les agulles d'Ansabère. Val la pena esperar si la boira no ens permet contemplar aquest meravellós espectacle de pedra que ens recorda les Dolomites. Una autèntica postal i un gaudi per a la vista. Després de l'espectacle, continuem la ruta. Creuats els prats, ens endinsem de nou en una fageda.

Arribem a les cabanes d'Ansabère (1.570 m) on hi ha una font per omplir les cantimplores. A partir d'aquí, entrem en el regne de l'alta muntanya, on desapareixen els boscos i dominen les pedres. Comencem la forta pujada pel pedregam fins al coll del Petrachema (2.084 m). Segons l'època de l'any, poden ser necessaris el piolet i els grampons.

Un cop arribem al coll, no podem resistir la temptació de pujar al Petrachema (2.371 m). Això representa afegir uns 45 minuts i un desnivell de 287 m. Des de dalt, s'albira una panoràmica superba. Al costat s'alça la Mesa de los Tres Reyes i darrere d'aquest, l'Añelarra. Davant, el Vathleitosa, i com sempre destacant, el Migdia d'Aussau. A la dreta el pic d'Aspe i el Bisaurín.

Baixant ens desviem a l'agulla Sud d'Ansabère, des d'on tindrem unes perspectives úniques de les parets. Habitualment es poden veure alguns escaladors, intentant superar vies de gran dificultat.

Tornem al coll, i havent menjat una mica, continuem l'itinerari. Ara hem d'estar atents, ja que deixem el GR que va al coll de Linza i agafem un sender menys evident pel cantó esquerre. Travessem un petit laberint càrstic, ple d'esquerdes. Anem baixant cap al barranc del Petrachema, que s'obre feréstec davant nostre.

Més avall, el pendent se suavitza i el camí planeja enmig de prats força florits encara, i fagedes. Passem per una zona d'esbarjo, amb taules i una font.

A pocs metres del refugi, els faigs, altíssims i majestuosos, ens donen la benvinguda, amb la seva frescor, que tan agraïm en aquest moment del dia. Sortim en una clariana on trobem un pàrquing ple de vehicles i de gent. El refugi de Linza està ben ple.

MÉS INFORMACIÓ

CARTOGRAFIA
La Senda de Camille. Granollers: Editorial Alpina, 2012. Escala 1:25.000

BIBLIOGRAFIA
Angulo, Miguel. *Pirineos 1000 ascensiones.* Volum I. San Sebastián: Elkarlanean, 2001.

Faus Costa, Agustín. *Guia de los valles Ansó y Echo.* Huesca: Editorial Pirineo, 1997.

INTERNET
www.lasendadecamille.com

Vista des del Chinebral de Gamueta.

SETENA JORNADA:
REFUGI DE LINZA (1.340 m)
SELVA DE OZA (1.130 m)
Temps de camí: 6 h (+ 2 h si pugem al pic de Chinebral de Gamueta (2.329 m)

A dalt del pic del Chinebral de Gamueta, contemplem per darrer cop tots els cims, i ens fem una idea de la gran volta que hem fet. La impressió que queda a les nostres retines, des del Bisaurín al Petrachema és immensa.

Seguim l'itinerari del bosc de Gamueta, davant del refugi. Senyalitzat amb marques verdes i blanques. Pugem al pas del Cavall, curiosa bretxa entre roques. Quan arribem al barranc de Gamueta, abandonem l'itinerari per anar als plans de Diego, on hi ha una cabana. Nosaltres deixem el recorregut oficial, que va cap al pas d'Anzotiello i decidim fer l'ascensió del pic del Chinebral de Gamueta. El dia és esplèndid, sense cap núvol i volem aprofitar-ho al màxim. El sender va pujant per un llom herbós, cada vegada més pedregós. La carena és àmplia i sense dificultat arribem al punt més alt. La panoràmica és magnífica i ens hi estem una bona estona, ja que el temps acompanya.

La continuació és una mica més complicada, ja que el camí es perd. Cal tenir bona orientació i experiència en terrenys abruptes. Si no, més val tornar al camí principal. Flanquegem el pic de la Foya de Gamueta i la Gorreta de los Gabachos i ens dirigim al coll de Gamueta (2.192 m). Aquí baixem per una tartera bastant inclinada, sense cap senyal. A mesura que baixem el terreny se suavitza i la progressió es torna més còmoda. Veiem a sota el barranc d'Anzotiello, per on va el sender. Finalment, ens unim al bon camí. Prosseguim més relaxats, el descens és tranquil. Ens ajuntem amb el barranc d'Acherito.

Aquesta és una zona en què hi ha molts dòlmens, vestigis de la gran importància que havia tingut per a l'home primitiu. Podem desviar-nos per veure algun dels més propers.

El camí acaba al pont de la Mina. Ens banyem en un gorg que hi ha al torrent. Només ens queda l'últim tram fins a l'aparcament de la Selva de Oza, 3 km de carretera. Avui és diumenge, i hi ha molta gent. Arribem a l'hora de dinar i aprofitem unes taules a l'aire lliure, sota un avet majestuós, en una zona ombrívola molt agradable de pícnic i de restaurant. Casualment, ens trobem amb la Marta, que ens dóna la samarreta de la ruta. Ens refem de la jornada, abans de tornar a Hecho. Ens espera una nit de comoditats i bon menjar en un hotel després de set dies de caminada.

AGRAÏMENTS
En aquesta travessa vam tenir la sort de coincidir en diferents etapes amb quatre persones del Club Excursionista de Gràcia, un altre grup organitzat des de Madrid i també amb una parella, el Joan Andrada i l'Esther Pascual. Vam compartir bons moments caminant a estones junts o comentant les incidències mentre sopàvem. Ens vam ajudar en algun lloc on dubtàvem o estàvem a punt d'equivocar-nos. A tots ells moltes gràcies, van ser un magnífics companys de viatge.

Vall d'Hecho

Encerclant cims entre Aguas Tuertas i Acherito

Text: **Alfred Montserrat Nebot**

Dues rutes circulars per l'Alt Aragó, a la vall d'Hecho, ferida per l'Aragón Subordán, i envoltada de grans massissos, com la Peña Marcatón o els Mallos d'Acherito.

L'indret d'Aguas Tuertas és un bon exemple del paisatge espectacular que podem trobar a la capçalera de la vall d'Hecho.

GETTY IMAGES

Com a la resta de la serralada pirinenca, la zona més occidental d'Osca està formada per una sèrie de rius paral·lels que travessen perpendicularment diversos relleus. Serres com la d'Alano o Bernera, on destaquen els cims de Bisaurín, Secús o Peña Forca, mostren una orografia castigada pels aixecaments que van donar lloc als Pirineus.

VOLTA A LA PEÑA MARCATÓN, PER AGUAS TUERTAS

Remuntar el barranc del Barcal fins a l'Achar de los Hombres i retornar per la magnífica vall penjada d'Aguas Tuertas, permet obtenir una visió d'aquest paisatge que l'erosió, en alguns llocs, i la sedimentació en d'altres, han anat treballant durant milions d'anys.

Guarrinza és el nom que rep la part alta de la vall d'Hecho, entre la sortida d'Aguas Tuertas i el Llano de la Mina. Allà on el riu Aragón Subordán, que des del seu naixement ha seguit una orientació cap al nord-oest, està a punt d'encarar-se cap al sud seguint el costum de la majoria de rius pirinencs. El perfil de la vall no pot negar el seu origen glaciar, morfologia que es manté fins abans d'entrar al congost de la Boca del Infierno, on les calcàries i dolomies mesozoiques condicionen el relleu.

Des de la població d'Hecho la pista asfaltada va paral·lela al riu fins a arribar a la Selva de Oza. A partir d'aquí, tot i ser de terra, es pot continuar avançant amb qualsevol tipus de vehicle. El que ja és més difícil és arribar motoritzat al final del camí. A l'alçada del barranc del Barcal, una senyal prohibeix el pas mentre la pista es fa més ampla per poder deixar-hi els cotxes. Un quilòmetre i mig més endavant acaba el camí ample, just a l'entrada d'Aguas Tuertas.

Pel barranc del Barcal sempre hi baixa aigua, que travessa la carretera. Uns 70 m més avall s'uneix amb les aigües de l'Aragón Subordán, a poques desenes de metres del Mallo

El Castillo de Acher (2.395 m), pujant pel barranc del Barcal, on destaca al peu, el vermell dels gresos i lutites del Permià.

ALFRED MONTSERRAT

Blanco, un bony calcari situat a l'altre vessant de la vall. Si no plou, aquesta és l'única aigua que trobarem en tot el recorregut fins a Aguas Tuertas.

A la dreta del barranc del Barcal s'inicia un camí que puja dret enmig de matolls i un bosc poc poblat. La ruta es perd en nombroses ocasions a mesura que es guanya altitud, però és fàcil intuir-la. Estem avançant sobre el vessant nord de la Peña de Marcanton, relleu que queda a l'esquerra, mentre anem remuntant el barranc.

En deixar enrere l'escanyolit bosc es comencen a mostrar les altives cingleres del Castillo de Acher, de 2.395 m d'altitud. Les grises parets calcàries que s'aixequen a la dreta i que formen la mola de roca, són part d'un sinclinal penjat que destaca sobre els vermellosos materials de Permià, període del Paleozoic durant el qual va tenir lloc una de les extincions més importants de la vida sobre la terra. Aquest sinclinal, del qual ara només queda la seva part central a causa de l'erosió, són les restes d'un antic plec que es veu millor, en tota la seva magnitud, des dels voltants de la Selva de Oza.

Continuant amunt pel torrent del Barcal, entre prats i la mirada d'algun voltor, s'arriba al coll d'Acher. Situat damunt d'una curta carena que uneix el Castillo de Acher i el pic més baix d'Anatera, aquest indret es presenta com una gran balconada sobre el barranc del Borreguil de Acher (pel qual es pot baixar fins a la Selva de Oza), amb les esveltes i tortuoses parets conegudes com *las Rayas de la Costatiza* al davant. Seguint la carena en direcció a l'Anatera (2.294 m) es puja lleugerament fins a arribar a l'Achar de los Machos. Sobre el terra, un cercle de pedres deixa entreveure algun monument megalític.

Amb el pic dels Secús (2.341 m) al davant, com si volgués supervisar la ruta, s'ha de perdre una mica d'alçada i anar a cercar la capçalera del barranc del Borreguil de Acher. En forta i pedregosa pujada arribem al coll conegut com *Achar de los Hombres*. Al davant s'obre, immensa, la vall d'Aguas Tuertas, tancada al sud per la mola del Bisaurín, de 2.667 m d'altitud, i la serra Bernera, i al nord-oest per la di-

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

visòria amb França, sobre la qual destaquen els pics d'Acué (2.226 m) i Arlet (2.207 m).

El Achar de los Hombres dóna pas a la capçalera del Barranco de la Rueda, tributari de l'Aragón Subordán al seu pas per Aguas Tuertas. Els 550 m de desnivell fins al fons de la vall són un veritable desafiament per als genolls. Aquest tram de l'itinerari, totalment faltat de bosc, va alternant trams de prat i pedruscall, que poc abans d'arribar al tàlveg es transforma, segons l'època de l'any, en amplis aiguamolls. Cal tenir en compte que estem caminant sobre la cubeta d'un antic llac glacial, actualment plena de sediments. Entre aquest sediments hi ha una important part de material vegetal que la seva descomposició ha donat lloc a extenses torberes.

Sense defallir, cal anar a buscar la vella pista que discorre prop del riu i que es pot veure des de força amunt durant aquest descens. El que també és visible són els magnífics meandres que forma l'Aragón Subordán mentre circula per Aguas Tuertas, d'aquí el nom.

Seguint aquesta pista s'arriba al final de la vall d'Aguas Tuertas. A partir d'aquí l'Aragón Subordán, sobrepassa el llindar de l'antic llac glacial, format per una intrusió d'andesites (roques volcàniques), i s'encaixa perdent alçada amb rapidesa fins que, uns 150 m més avall, es torna a amansir. El camí va més o menys paral·lel al riu fins a trobar el lloc on s'ha deixat el vehicle.

ALFRED MONTSERRAT

El Mallo de Acherito (2.362 m) i a l'esquerra, la Gorreta de los Gabachos (2.268 m), pujant cap a l'ivó de l'Acherito.

VOLTA ALS MALLOS DE ACHERITO

Allà on la vall de l'Aragón Subordán gira encarant-se al sud, tot sortint de Guarrinza, per la dreta arriben les aigües del barranc d'Acherito. Una conca de recepció encerclada pels cims, com el Chipeta Alto, el Petraficha, el Quimboa Alto, la Gorreta de los Gabachos i el Mallo Cristian recull les aigües que més avall donen entitat a l'Aragón Subordán.

Des de la casa de la Mina, on es pot deixar el cotxe, comença un corriol que va guanyant alçada amb lentitud pel marge esquerra del barranc d'Acherito. El matoll baix és la vegetació predominant. A l'altra costat del curs d'aigua, alguns arbres formen petites aglomeracions de verd que destaquen sobre el paisatge grogós de la tardor. Aviat aquests arbres van quedant endarrere i els prats dominen l'escena.

A la dreta, un tall a la muntanya assenyala el barranc de les Foyas, que s'inicia sota el Puerto del Palo. El camí travessa el torrent d'Acherito, tot començant a trepitjar materials del Paleozoic, bàsicament calcàries del Carbonífer, que afloren per tot aquest vessant de la vall fins a una certa alçada.

A mesura que ens endinsem a la vall es van veient, amb tota la seva esveltesa, els cims que formen la capçalera. A les calcàries cretàciques es deuen les altes cingleres sobre les quals se situen els cims. Al peu d'aquestes cingleres s'observen gran acumulacions de pedruscall. Són enderrocs de pendent provocats, bàsicament, pels fenòmens de gelifracció.

En el cercle de muntanyes que forma la part final de la vall, el relleu se suavitza i en un petit llom del terreny s'aixeca una minúscula construcció que pot oferir refugi als caminants en cas de necessitat (1.760 m).

Molt a prop d'aquesta caseta, s'inicia un corriol que a poc a poc va guanyant alçada pel vessant esquerre del barranc d'Acherito. La vegetació es resumeix al prat de muntanya.

Cal travessar algunes torrenteres fins que el camí, sempre ben marcat, porta a l'ivó de l'Acherito (1.875 m). El llac ocupa un antic circ glacial i està envoltat per pics que superen en

poc els 2.100 m d'altitud. A l'ivó de l'Acherito hi viu tritó pirinenc (*Calotriton asper*), popularment conegut com a *rafatxet*, un endemisme pirinenc del Terciari, un animaló de pell granulosa i aspra, amb el dors de color verd oliva (la femella té el ventre groc taronja amb taquetes negres). Segons estudis científics, s'està treballant amb la teoria que aquest tritó no fa la metamorfosi completa i que els seus individus són només aquàtics, cosa que limita la dispersió del flux genètic entre les poblacions veïnes. Si es confirmessin aquestes suposicions, estaríem davant d'un cas de especialització ecològica, un fenomen rar de veure.

Deixant endarrere aquest llac d'origen glacial, s'inicia el camí de tornada al punt de començament de la ruta. Una llarga baixada va flanquejant el Mallo Cristian fins que troba el sender que baixa pel barranc de les Foyas i que acaba al pla on hi ha la casa de la Mina.

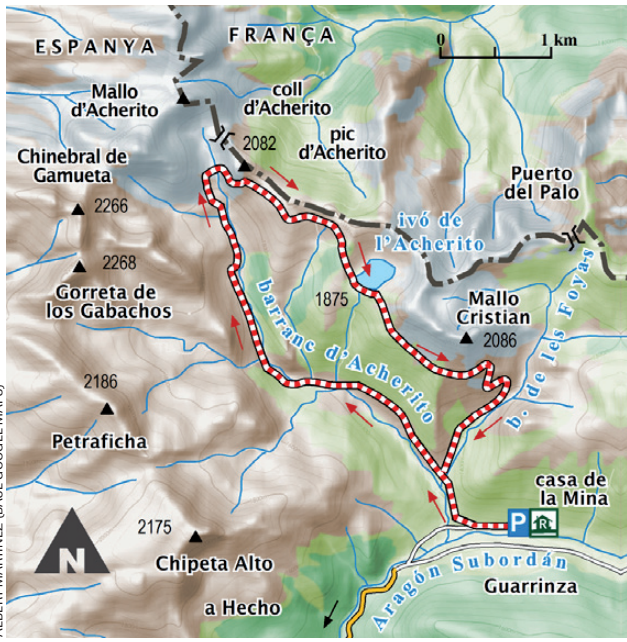

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

ELS MEGÀLITS DE GUARRINZA I LA SELVA DE OZA

Podem trobar nombroses restes dels primers assentaments humans en diversos llocs de les altes valls d'Hecho i Ansó. Entre tots destaca el dolmen d'Agua Tuerta. Allà se'n localitzen dos més: un a Escalé i un altre al barranc d'Acué. També a la Loma hi ha la cista amb la creu que delimita Agua Tuerta i Guarrinza, ja en el terme d'Hecho. A Guarrinza, en el Mallo Blanco. En el Camón de las Fitas s'hi troba el túmul, dolmen i cromlec. També n'hi ha en el Camón Largo. A les Foyas de Santa María, a el Puerto del Palo i a Añarón, hi ha altres monuments com els situats a Agua Tuerta. A l'Acherito hi ha quatre dòlmens situats al barranc del mateix nom i un altre en el Sabucar. Així mateix a Linza, a la Foya de los Ingenieros, es pot contemplar un grup de cinc dòlmens.

TRAVELPHOTOBOX

El dolmen de l'Achar de Aguas Tuertas.

ROCKYFLOR

El túmul de Guarrinza.

La Selva de Oza compta amb dos dòlmens i més de 100 cercles prehistòrics a la Corona de los Muertos. La vall de Guarrinza conté set dòlmens, més de 30 cromlecs, diversos menhirs i una cista. Aquestes dues valls formen la zona megalítica més rica del Pirineu central.

A la dècada de 1930 l'estació megalítica de Guarrinza fou prospectada per M. Almagro, que va excavar diversos dòlmens i cromlecs. L'any 1952, el professor A. Beltrán va localitzar més monuments i va excavar tres cercles. En els anys 70 l'arqueòloga Teresa Andrés va fer diferents campanyes d'excavació.

A la vall de Guarrinza conflueixen diversos barrancs, amb megàlits com els d'Acherito, Foyas, Barcal, Aguas Tuertas o Campanil.

Els barrancs del riu Aragón Subordán

Text: **Mari Nivera i Damià Pérez**

A la Selva de Oza, espai natural únic, coronat pels cims de Peña Forca, Castillo de Acher i Txipeta, les aigües del riu Aragón Subordán formen, a la part central de la vall, la gorja de la Boca del Infierno, amb tres afluents de renom: el barranc Zapirontxo o Jardín, el barranc d'Estribiella i el barranc Hospital o de Siresa.

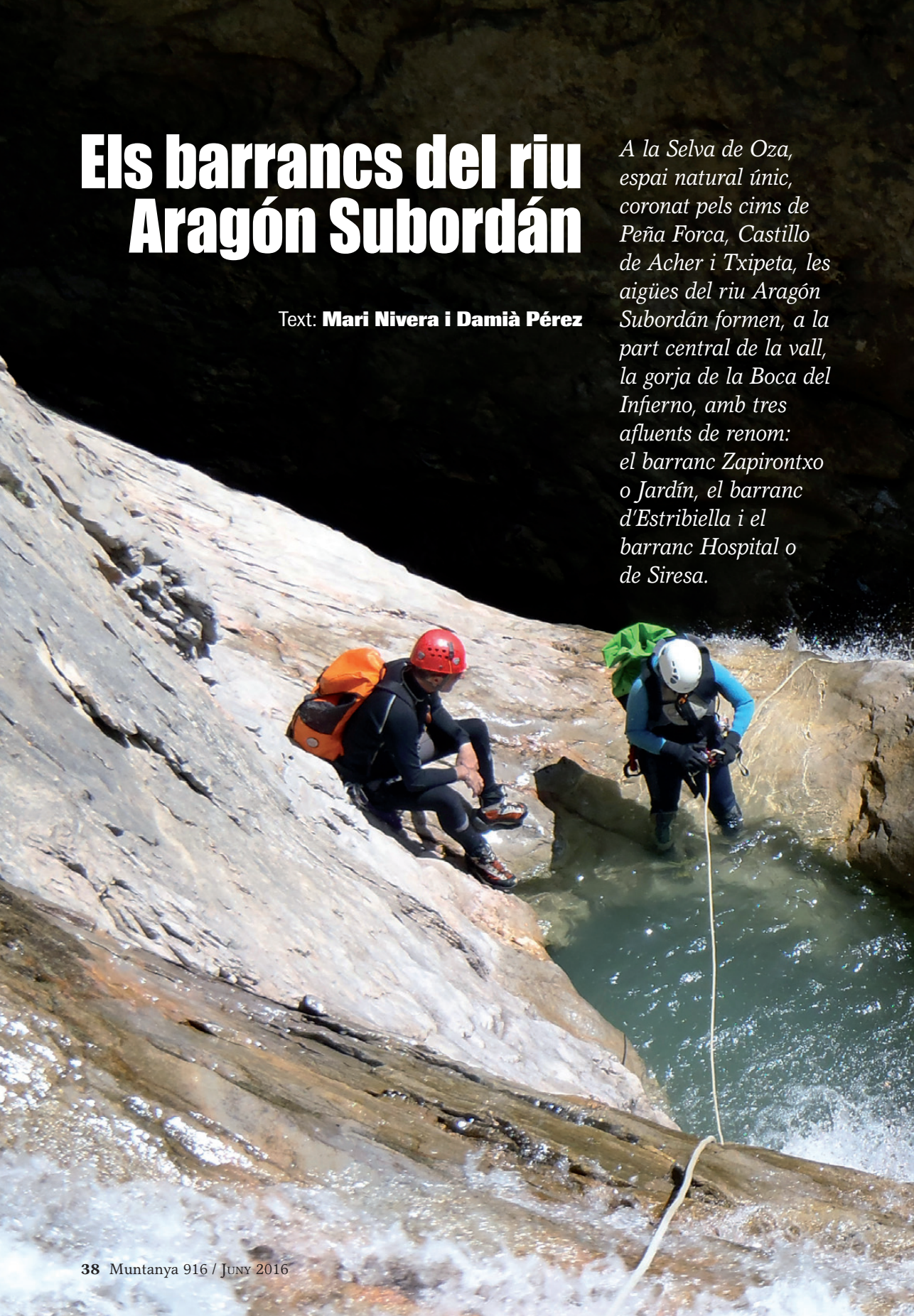

Des de l'any 3.000 aC l'ésser humà ha visitat la vall d'Hecho, situada a la comarca de la Jacetània. Aquesta presència es fa evident en veure la gran concentració de dòlmens i cromlecs dels Pirineus. Però a més d'aquest passat prehistòric, també compta amb monuments romànics valuosos, com el monestir de Sant Pere de Siresa, que data del segle XII.

Amb aquest paisatge patrimonial tan notable encara és possible gaudir més de la muntanya, i en el nostre cas del descens de barrancs per l'espectacular riu Aragón Subordán. És per això que a continuació us ressenyem els principals descensos que podeu fer aquest estiu.

Al llarg del seu descens, el barranc d'Estribiella ens sorprèn amb alguna marmita penjada.

JORDI MARTÍNEZ

DESCENS DE LA BOCA DEL INFIERNO

La gorja reina de la vall de l'Aragón Subordán és la Boca del Infierno. Aquest nom, certament, fa honor a la seva geomorfologia, perquè el riu ha aconseguit excavar un estret i profund engorjat on ha d'augmentar la velocitat i energia per travessar una zona de fort pendent.

Començarem l'aventura amb una bonica excursió d'una hora pel camí romà *Summo Pyreneo*, havent aparcat el cotxe a 8 km d'Hecho, en direcció a la Selva de Oza. Avui hi trobarem un centre d'interpretació de megalitisme dels Pirineus. Retornarem uns centenars de metres en direcció a Hecho, fins que trobem l'accés al camí *Summo Pyreneo*, que recorrerem 2 km aigües amunt fins al campament de San Juan de Dios, on començarem el descens.

Aquest descens pot ser divertit i de poca dificultat, o bé d'extrema dificultat; dependrà del cabal. Des de dalt és una caiguda directa cap al desconegut, cap a l'avern, per fer honor al seu nom. Però a dins hi ha un espectacle en tots els sentits. Dues cascades defensen la gorja. La primera la rapelarem sortint de la vertical fent un passamà, la segona la saltarem com més lluny millor, respecte a la vertical, per evitar que ens sorprenguin moviments inesperats.

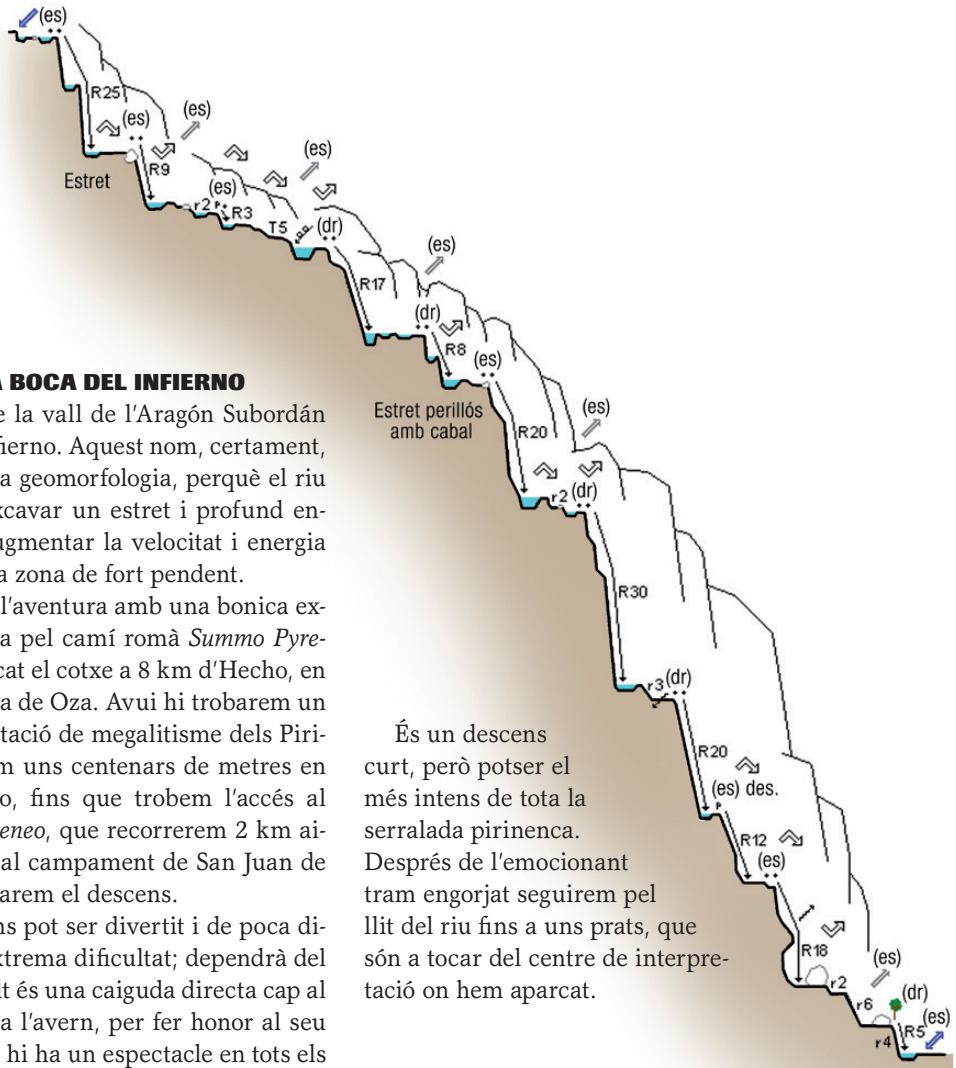

És un descens curt, però potser el més intens de tota la serralada pirinenca. Després de l'emocionant tram engorjat seguirem pel llit del riu fins a uns prats, que són a tocar del centre de interpretació on hem aparcat.

Boca del Infierno

Longitud	2.000 m
Desnivell	100 m
Ràpels	2
Ràpel màxim	12 m
Accés	1 h
Descens	1 h 30 min
Retorn	5 min
Dificultat	mitjana
Escapatòries	Sí
Combinació de cotxes	No
Roca	Calcària
Època	Estiu - tardor

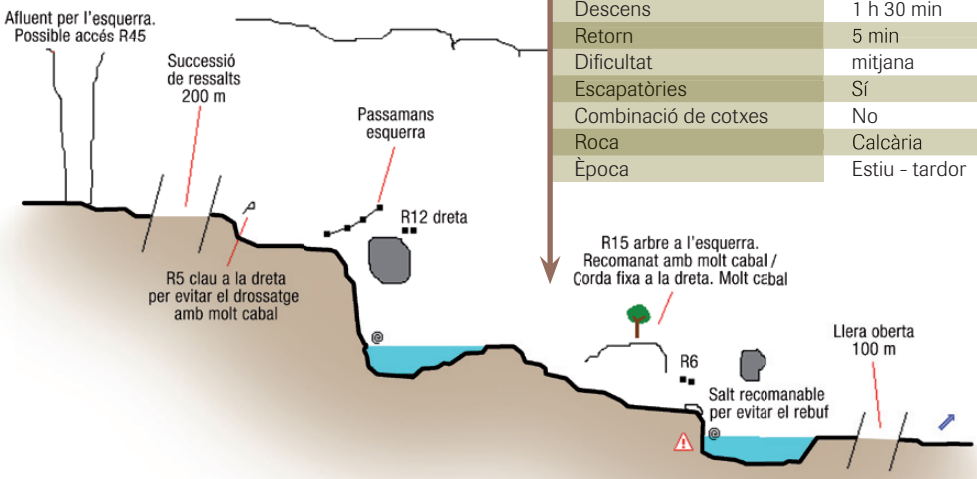

BARRANC D'ESTRIBIELLA

Si la Boca del Infierno és la gorja reina, el barranc d'Estribiella és sens dubte el barranc rei. És un descens típicament pirinenc amb excepcionals vistes: el paisatge és encisador. Malgrat que presenta algun tram estret, és un barranc obert, on la llum és la protagonista. Per arribar a la capçalera hem de deixar el cotxe a la Selva de Oza, llar d'óssos i pins mil·lenaris. Just abans de creuar l'Aragón Subordán, i en un entorn turístic però sense excessos, aparcarem el vehicle. Acabem de creuar sense gairebé adonar-nos el barranc d'Estribiella. Prendrem el camí evident per la riba esquerra i sense treva superarem 250 m de desnivell fins a una pedrera i uns prats bucòlics. En aquest punt entrarem al riu, on ens enfrontarem a un descens tècnic, relliscós i amb ràpels de certa entitat. Durant el descens ens vigilarà altivament des de l'est l'increïble cim del Castillo d'Acher, muntanya mítica, embruixada.

El descens arriba a la seva fi amb un petit ràpel després d'un de volat de 20 m, des d'on a la riba esquerra trobarem traces minúscules fins al camí d'accés.

JORDI MARTÍNEZ

Un dels primers ràpels del barranc d'Estribiella.

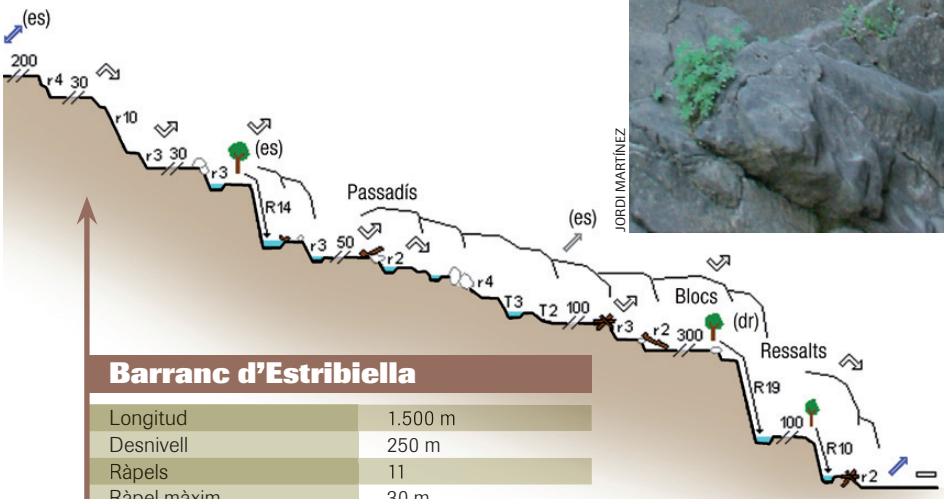

Barranc d'Estribiella	
Longitud	1.500 m
Desnivell	250 m
Ràpels	11
Ràpel màxim	30 m
Accés	1 h 15 min
Descens	4 h
Retorn	20 min
Dificultat	mitjana
Escapatòries	No
Combinació de cotxes	No
Roca	Calcària
Època	Estiu - tardor

BARRANC ZAPIRONTXO O JARDÍN

Si en el descens de l'Estribiella ens sentim vigilats per l'enorme castell de la muntanya del Castillo d'Acher, durant el descens del barranc Jardín ens semblarà estar dins la recargolada escala que duu a les seves masmorres. Cal anar de nou a l'indret màgic de la Selva de Oza i aparcar a la rodalia de la zona d'aventura.

JORDI MARTÍNEZ

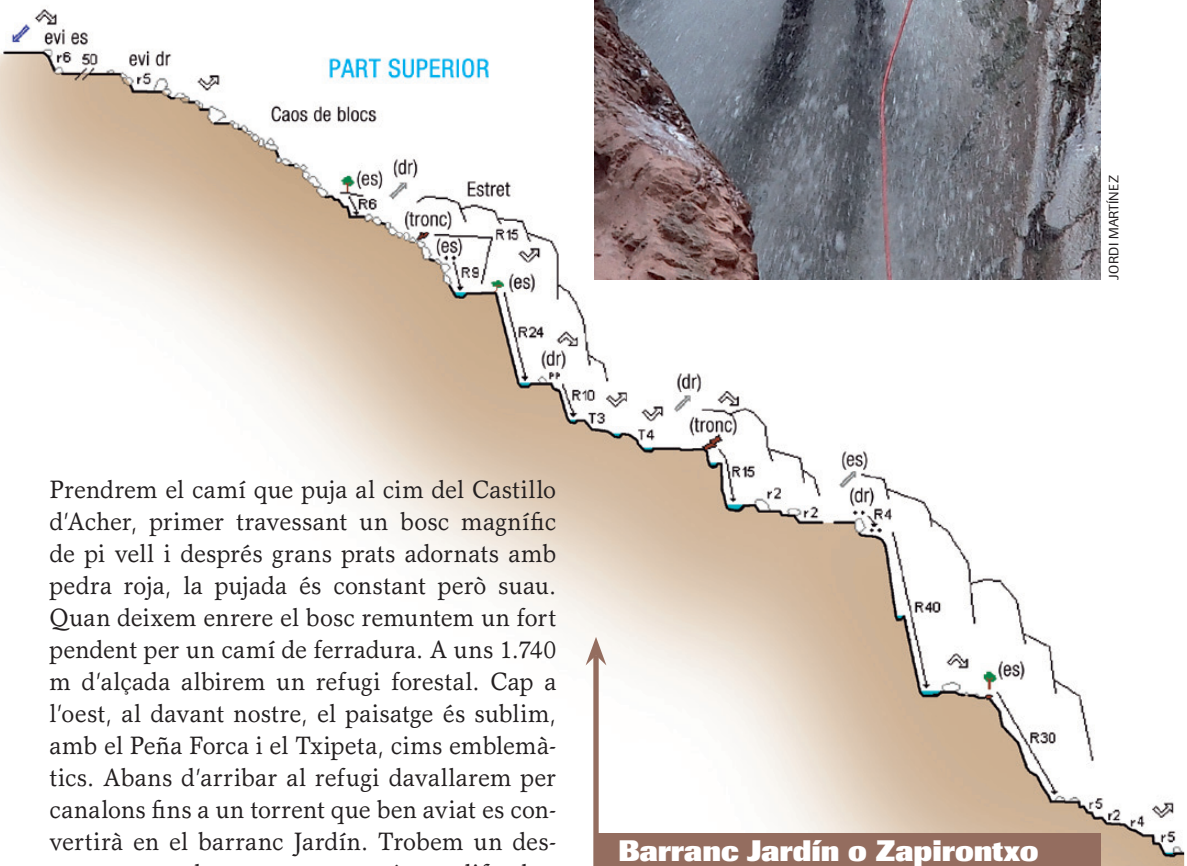

Prendrem el camí que puja al cim del Castillo d'Acher, primer travessant un bosc magnífic de pi vell i després grans prats adornats amb pedra roja, la pujada és constant però suau. Quan deixem enrere el bosc remuntem un fort pendent per un camí de ferradura. A uns 1.740 m d'alçada albirem un refugi forestal. Cap a l'oest, al davant nostre, el paisatge és sublim, amb el Peña Forca i el Txipeta, cims emblemàtics. Abans d'arribar al refugi davallarem per canalons fins a un torrent que ben aviat es convertirà en el barranc Jardín. Trobem un descens que, malgrat que no manté una dificultat tècnica constant, ofereix l'excitant sensació d'un descens esportiu. Una zona d'estrets i una cascada en forma de cua de cavall ens porten a un salt d'aigua de 40 m amb una clot penjat molt estret i profund. Aquest punt pot esdevenir molt perillós si el cabal és alt. El descens acaba en nombroses desgrimpades i ràpels de poca alçada dins una gorja d'uns 600 m de longitud que mena al riu Aragón Subordán, molt a prop del vehicle.

Barranc Jardín o Zapirontxo

Longitud	2.500 m
Desnivell	500 m
Ràpels	15
Ràpel màxim	40 m
Accés	2 h 30 min
Descens	4 h
Retorn	20 min
Dificultat	alta
Escapatòries	Sí
Combinació de cotxes	No
Roca	Calcària
Època	Estiu - tardor

MARI NIVERA

Deixem en la nostra aproximació a l'esquerra el Castillo d'Acher, per anar a buscar l'inici del nostre descens al barranc Jardín.

Pàgina anterior:
Punt intermedi del ràpel de 40 m del barranc Jardín. A causa del cabal, la roca i la dificultat del ràpel, la progressió ha de ser molt més acurada.

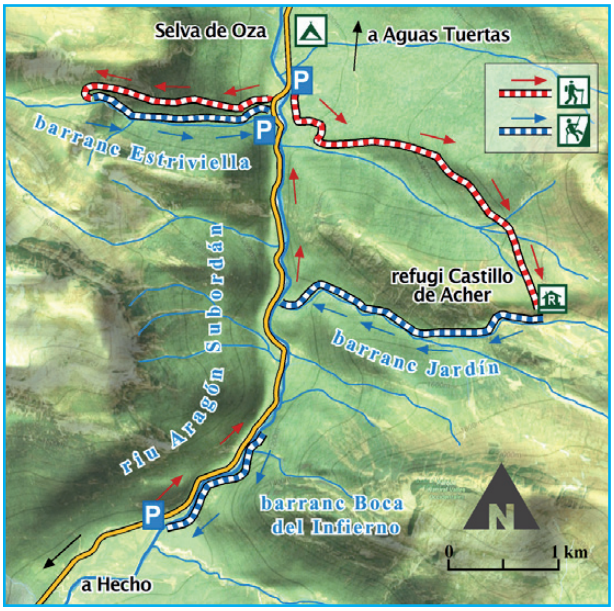

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

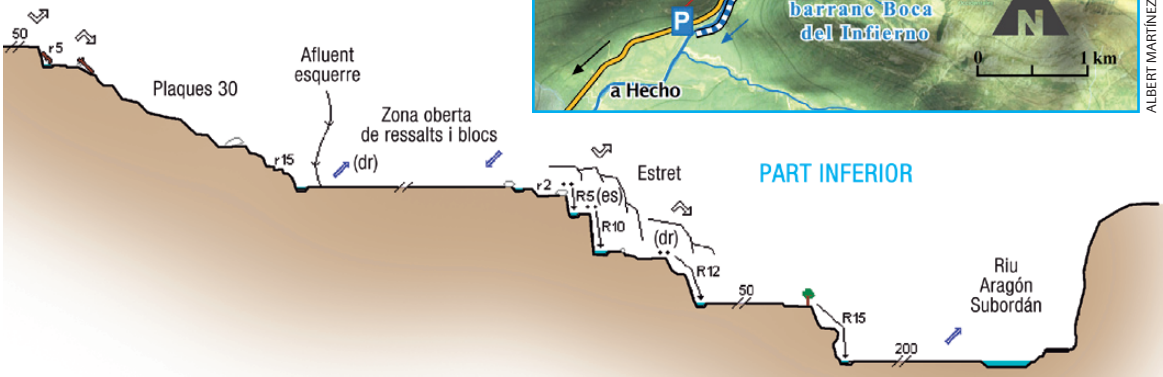

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGE MAPS)

MARI NIVERA

Al barranc Hospital trobem marmites penjades que semblen banyeres enmig d'un paisatge ben suggeridor.

BARRANC HOSPITAL O DE SIRESA

Barranc de menor envergadura que els anteriors, però amb un curs perenne d'aigua. El seu principal atractiu són els plegaments dels estrats en tot el seu desenvolupament. Per arribar a la capçalera, aparcarem el primer vehicle al pont del poble de Siresa, just damunt el riu Hospital. Amb el segon cotxe continuarem carreta la vall, i a uns 800 m trobarem una desviació a l'esquerra, en direcció a la vall d'Espital, que agafarem. Primer una carretera asfaltada i després de terra ens portarà a les bordes de Brun, on aparcarem. Rere les bordes, un corriol ens durà al nostre descens.

Recomanem fer aquest descens amb una bona quantitat d'aigua perquè es gaudeix molt més dels obstacles, i pel divertiment que ofereixen alguns dels salts i tobogans, així com pel fet de poder contemplar en tota la seva plenitud els magnífics plegaments, sens dubte únics. Acabarem el descens en veure el pont de la carretera on hem aparcat el vehicle, al mateix poble de Siresa.

Barranc Hospital o de Siresa

Longitud	1.200 m
Desnivell	150 m
Ràpels	3
Ràpel màxim	18 m
Accés	10 min
Descens	2 h
Retorn	10 min
Dificultat	baixa
Escapatòries	Sí
Combinació de cotxes	Sí
Roca	Flysch
Època	Tot l'any

MARI NIVERA

Plecs característics al llarg de tot el descens del barranc Hospital o de Siresa.

BIBLIOGRAFIA

TORTEGA, José A. / CEBRIÁN, Miguel A. *50 Barrancos del Pirineo: los descensos más bellos.* Madrid: Ediciones Desnivel, 2006.

MATEOS MARCOS, Luis Mariano. *Cañones del Pirineo occidental.* Donostia: Elkar, 1992.

GÓMEZ, Eduardo / TEJERO, Laura. *Guía de descenso de cañones y barrancos. Pirineos.* Huesca: Barrabés, 2004.

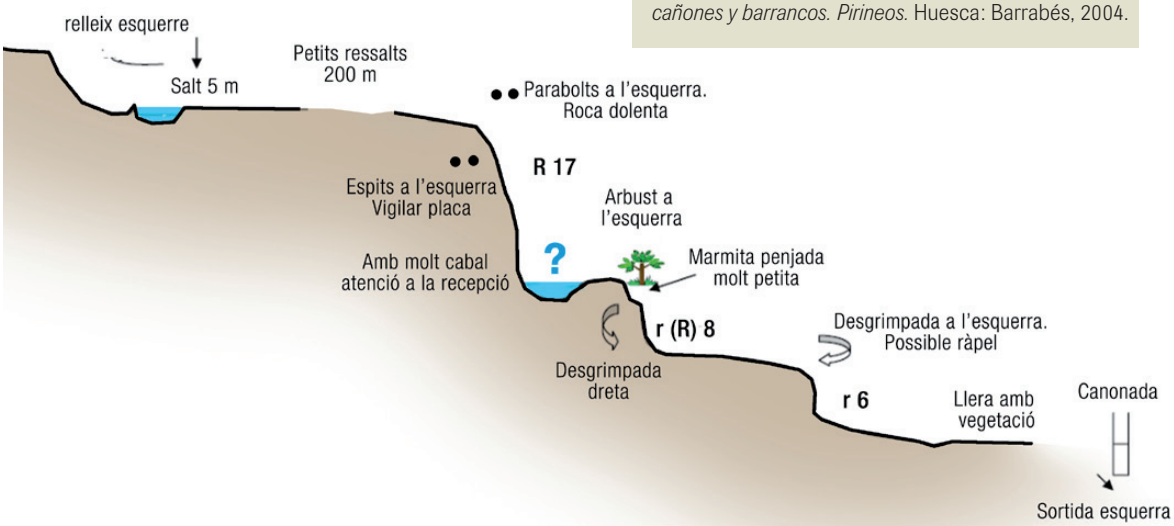

El refugi de Merveilles, principal equipament del parc de Mercantour, és situat al llac Long Superior.

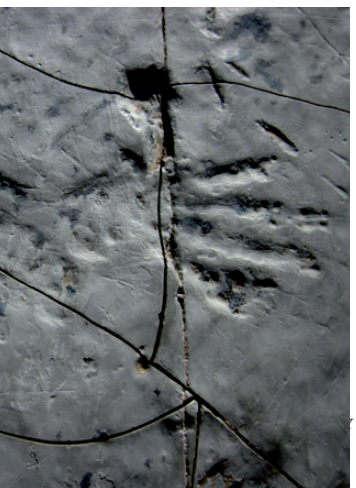

Les meravelles de Mercantour
als Alps Marítims

Text: **Jordi Ollé**

Una travessa circular al parc nacional de Mercantour, amb una especial parada a la vall de Merveilles, on hi ha el famosos petròglifs de l'edat del Bronze.

FOTOS: DAVID MENGUAL

Una ruta circular en sis etapes pel parc nacional de Mercantour, que segueix en bona part el GR 52, fins a l'esperada quarta jornada, que passa per la vall de Merveilles, on hi ha els petròglifs que l'han fet famosa. L'itinerari va d'oest a est, de Boréon al regugi de Merveilles; a l'anada pel nord i a la tornada pel vessant sud.

El parc nacional de Mercantour, creat el 1979, és un dels deu parcs nacionals de França, situat als Alps Marítims. L'àrea protegida és de 685 km², constituïda per en una zona inhabitada central que comprèn set valls (Ròia, Bévéra, Vesúbia, Tinèa, Alt Var/Cians, a més de Verdon i la vall de l'Ubaye), i una zona perifèrica que comprèn 28 pobles. La majoria són pobles enfilats, com Balvèr, a l'entrada a l'espectacular vall de Gordolasque, amb grans riqueses arquitectòniques, com esglésies decorades amb murals i retaules.

El punt de partida va ser a Boréon, encara que el poble més representatiu és Sant Martin de Vesúbia. En lloc de dormir en aquest poble, que és el més turístic i amb més serveis de Mercantour, nosaltres vam escollir un indret més tranquil per allotjar-nos la primera nit, a al càmping Champouns, en un dels còmodes xalets de fusta ben condicionats (4 places) i l'amabilitat de la seva mestressa, que fa unes pizzes delicioses.

També val la pena conèixer el poble de Venançon, que està penjat i enlairat com una talaia sobre la vall. Carrers estrets amb un munt de fonts, on és imprescindible la visita de la capella de Sant Sebastià, situada a la plaça que hi ha a l'entrada, pels seus frescos del segle XV.

VOLTA DEL PARC DE MERCANTOUR

Un diumenge 11 de juliol, un cop dinats a la vora del llac de Boréon, a prop de Sant Martin de Vesúbia, agafem els cotxes fins al refugi de Boréon (1.520 m). Fem una petita excursió per escalfar motors de cara a la volta que tenim planejada, agafem el sender que puja al coll de Cérise (2.543 m), fronterer amb Itàlia. Després de més de dues hores de suada s'acaba el bosc i arribem prop de l'estany de Cérise (2.200 m). Un cop fet un descans ben merescut, retornem cap al refugi, on ens allotgem el primer dia. L'endemà començarem la volta de Mercantour.

Sant Martin de Vesúbia, població situada al departament dels Alps Marítims i a la regió de Provença.

DAVID MENGUAL

DAVID MENGUAL

El llac de Trécoulpas és un espai molt representatiu de la naturalesa de la parc.

PRIMERA ETAPA:
Boréon (1.650 m) – llac de Trécoulpas – pas de Ladres (2.448 m)– Madone de Fenestre

Encara que des del mateix allotjament d'etapa es pot començar la volta o circuit de Mercantour (poc després d'iniciar-se el sender de Cérise hi ha una bifurcació amb el pal indicador 371 on surt el sender cap al pas de Ladres, en gairebé 4 h), optem per traslladar-nos amb cotxe fins al pàrquing superior de Boréon. D'aquí surt un sender que ens porta fins a les cascades i el pont de Peirestrèche (1.838 m), de camí fins al magnífic llac de Trécoulpas. Passem per la riba esquerra i aleshores comença la pujada al coll. D'aquí hi ha l'opció de pujar al cim de l'Agnellière (2.700 m) en una hora o desviar-nos en direcció al coll de Fenestre (2.474 m) en mitja hora, fronterer al Piemont. En tots dos casos, ja podem veure per primera vegada el mont Gélas (3.143 m), punt culminant del parc, i el llac de Fenestre.

Tant des del pas de Ladres com des del coll de Fenestre, no tan directe però més bonic i interessant, podem baixar fins al santuari de la Madone de Fenestre, que està situat al final de la vall, en una esplanada on hi ha també el refugi de Nice i l'hostal per als pelegrins. Aquest hostal, on hi ha una escultura policromada del segle XIV dedicada a la Verge, de gran veneració a Mercantour, s'obre només en esdeveniments especials, com el pelegrinatge fins a Sant Martin de Vesúbia el 15 d'agost. El nom de *Fenestre* prové de l'aparició de la Verge en un forat en el Caire, indret típic d'escalada.

SEGONA ETAPA:
Refugi de Madone (1.903 m) – pas del Mont Colom (2.548 m) – pont de Countet (1.690 m) - Relais des Merveilles (1.600 m)

Des del refugi de la Madone de Fenestre, on arriba la carretera, seguim a peu el GR 52 cap al coll de mont Colom. És una balconada sobre els tres mils de Mercantour (Gélas, Malédie i Clapier). Es passa per l'esquerra del Caire, on podem veure gent escalant i la famosa *finestra* de la Verge. Abans del coll, passem per un estany on encara queden geleres. El coll que separa les valls de Fenestre i Gordolasque és molt estret, i a l'altra banda dóna una sensació de buit molt exposada, ja que el sender baixa bruscament en tartera. Un cop a baix hi ha una bifurcació (pal indicador 416) que duu a l'esquer-

ra cap al llac de Fous i refugi de Nice (30 min) pel GR 52. Baixem suaument en direcció sud fins a Countet (1 h 15 min). D'aquí prosseguim per carretera (Gordolasque-Belvédère) fins al magnífic refugi, un cop hem passat un llac a la nostra esquerra.

TERCERA ETAPA:
Relais – pas de l'Arpette (2.511 m) – refugi de Merveilles (2.130 m)

La vista des del pas de l'Arpette és inoblidable. Enfront nostre la muntanya sagrada, el mont Bégo (2.872 m), guaita de la vall de Merveilles, i allà baix els estanys propers al refugi. Uns quants ens vam enfilar a la dreta del coll fins al cim Ferrairiers (2.567 m), on podem veure també el cim i llac del Diable al sud, i al nord el mont de Merveilles i darrere el Grand Capelet (2.935 m).

Després de dinar, en lloc de baixar del coll directament al refugi, ens desviem cap l'est per un sender a la vora del Rocher des Merveilles

DAVID MENGUAL

El refugi de la Madone de Fenestre.

DAVID MENGUAL

Panoràmica del mont Gélas (3.143 m).

per admirar les primeres roques gravades. S'ha de dir que és una zona protegida i vigilada. Els bastons de muntanya s'han de guardar per no espatllar els gravats i no es pot sortir del sender. Acabem en un llac de la famosa vall, on trobem un vigilant que comprova que ningú malmeti o trepitgi les roques. Tot seguit, agafem el sender que duu al refugi, situat al costat del llac Long.

El refugi és molt freqüentat, ja que està en un lloc molt estratègic per veure la vall de Merveilles. És accessible a peu (2 h 30 min) i per pista (solament 4x4 autoritzats) des de llac de Merches (1.380 m), situat a la vall de la Roya (Casterino-Tende), la més oriental de Mercantour i fronterera amb Itàlia. Des del refugi surt un sender que duu fins al refugi de Valmasque-Fontanalbe (3 h 30 min) i, per tant, hi ha la possibilitat de fer la volta del mont Bégo.

QUARTA ETAPA:
Refugi de Merveilles - Baisse de Valmasque (2.549 m) – Baisse de Basto (2.693 m) – llac Autier (2.275 m) – pont de Countet (1.690 m) - Relais des Merveilles

Segurament aquesta és la etapa reina de tota la volta per la seva bellesa particular. Sortim del refugi passant per la presa i voregem l'estany Long Superior fins a arribar a l'extrem oposat on es troba l'edifici dels guardes i arqueòlegs de la vall de Meraveilles. Seguint el GR 52 entrem pròpiament a la mística i estreta vall, que recordem que és un espai regulat i protegit; per tant ens podem trobar amb algun guarda.

Abans d'arribar al llac de Merveilles, a mà dreta hi ha l'anomenat *Christ*, un dels petròglifs més coneguts gravat en una roca, amb un panell explicatiu: es tracta d'una figura que representa la faç d'un home que recorda el Crist. Una mica més endavant, a pocs metres, a mà esquerra n'hi ha un altre dels importants, *Le*

Chef de tribu, una figura antropomorfa amb els braços fent una creu, que podria representar l'eix nord-sud. Al final de la vall hi ha un parell d'estanyols, on hi ha uns plafons que expliquen la importància dels gravats del mont Bégo. Just aquí s'acaba la zona protegida i el sender puja de valent fins al coll de Valmasque.

Un cop a dalt, albirem la vall de Valmasque amb el llac de Basto, al nord i en primer terme, i les dues Têtes du Basto (2.760 i 2.790 m). Agafem el sender de l'esquerra que porta per sota de les Têtes fins al coll de Basto sobre un caos de roques. Al coll dinem mentre s'apropen a poca distància un parell d'isards. Així mateix, contemplem una panoràmica extraordinària, el cim Gélas, la Malédie i la vall amb un seguit d'estanyols que duen (seguint el GR 52) al llac Niré i al de Fous, on hi ha el refugi de Nice (2.232 m), base per poder assolir els tres mils. En lloc de seguir el GR, ens desviem cap a l'esquerra del coll travessant una petita gelera fins al collet (2.600 m) a la vora del Caire Autier, per baixar després vers el bonic llac Autier, de color turquesa, sota la carena de les Tête du Basto (2.794 m) i Grand Capelet (2.935 m) i el mont Neiglier (2.786 m).

JOSEP AMORÓS

Davallada de la Baisse de Basto, amb les Tètes du Basto al davant.

CINQUENA ETAPA:
Relais des Merveilles – Baisse de Prals (2.339 m) - llacs de Prals - Baisse des Cinq Lacs (2.335 m) - refugi Madone de la Fenestre

Sortim de la acollidor refugi i ens dirigim carretera avall fins a Saint Grat fins arribar a un pal indicador (nº 275), que hi ha a la dreta, d'on surt el camí que porta fins al coll de Prals. Nosaltres, abans d'arribar al coll, ens desviem cap a la dreta per seguir la carena fins al cim de Paranova (2.556 m). Magnífica vista a l'est de la carena del Grand Capelet, mont de Merveilles, cims de Ferrairiers i del Diable sobre la vall de Gordolasque, i cap al nord, el mont Neiglier a sobre dels cinc estanys de Prals.

Reculem per un collet i baixem fins als cinc llacs que hi ha en una gran esplanada, un al costat de l'altre. Després d'un petit bany, ens enfilem cap al coll del mateix nom per baixar definitivament fins al refugi.

SISENA ETAPA:
Madone de la Fenestre – cim de Pisset (2.233 m) – Boréon

Agafem la carretera uns metres i en el primer revolt surt el sender que duu al Pisset. Un cop allà a dalt, planegem fins al pas i refugi de La Mairis. Al coll, abans de dinar, uns quants de nosaltres seguim carena amunt en direcció oest cap al Piagu (1 h 30 min), però en el primer turó que trobem ens aturem per veure una magnífica vista de la vall, on al fons es veu a la nostra esquerra (SW) Sant Martin de Vesúbia, Venaçon i les pistes d'esquí de Colmiane-Valdeblore. A la nostra dreta (NW), la vall boscosa de Boréon i al fons l'estació d'Isola 2000.

Retornem al pas de Mairis (pal indicador nº 431), on iniciem el descens i en pocs metres trobem el petit refugi privat. Prosseguim el sender entre espessos boscos de pins i làrixs fins arribar a les vaqueries de Boréon (1.665 m), on venen formatge artesanal (pals indicatius nº 421, 420 i 419); al costat hi ha uns panells informatius que descriuen la fauna i la flora del parc.

INFORMACIÓ D'INTERÈS

Esprit Mercantour PARC NATIONAL

Accés al parc de Mercantour

Des de Barcelona hi ha 710 km fins a Sant Martin de Vesúbia, dels quals autopista (650 km) fins a Niça, i després per una carretera bastant sinuosa fins a Sant Martin. Amb transport públic es pot anar en avió (Vueling, Easyjet) o en tren fins a Niça, i d'aquí s'agafa el Rando Bus 730 fins a Sant Martin, que també comunica a l'estiu amb Madone, Boréon i correspondència amb la Navette de Merveilles, a Roquebillière. A Sant Martin de Vesúbia hi ha tots els serveis i val la pena anar a l'oficina de turisme, on trobarem gratuïtament unes guies verdes amb els itineraris que es poden fer al parc.

Internet
www.mercantour.eu

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

2

FOTOS: DAVID MENGUAL

1

3

Al voltant del mont Bégo, picats a les parets de pissarra, gres i granit, polits per les glaceres, hi ha 37.000 petròglifs que daten de l'edat del bronze (entre -1800 i -1500). Representen la majoria dels perfils, símbols circulars i, de vegades figures antropomòrfiques, com el *Líder de la tribu (1)*. Altres gravats amb nom propi són *El Crist* (2): un rostre amb ulls una línia horitzontal per celles i una de vertical per nas, i al cap el que sembla una corona d'espines, com si fos el Crist, segons la tradició popular, i *La bruixa* (3). No va ser fins a finals del segle XIX que no es van adonar de la importància d'aquests gravats; fins l'any 1989, l'indret no va ser considerat com a monument històric.

MASSÍS DE L'AUTHION

El massís de l'Authion, situat a la vall de Bévéra, a la frontera del parc nacional de Mercantour, és un conjunt de cims dels Prealps de Niça, no gaire lluny del coll de Tenda. Aquest massís culmina a la punta dels Trois Communes (2.080 m), i està considerat com una posició estratègica pel seu aspecte de fortalesa natural.

Per això, el massís de l'Authion va jugar un paper important, primer en la defensa del comtat de Niça, entre Savoia i França, quan els exèrcits d'aquests països s'hi enfrontaren en la guerra de Successió d'Àustria (1744-48 i 1793). També fou lloc de combat de les guerres de la Revolució (1793-94), quan l'exèrcit francès intentà envair el Piemont. Però a la fi de la Segona Guerra Mundial, l'abril de 1945, el massís va ser defensat per la 34a divisió alemanya, amb les tropes de muntanya atrinxerades en una xarxa de fortificacions: el fort de la Forca (2.078 m), el reducte de Trois-Communes (2.082 m), l'obra de Plan-Caval (1.932) i el fort de Mille Fourches (2.042 m). Després d'àrdues batalles, totes les fortificacions caigueren a mans de les unitats franceses.

WIKIMEDIA COMMONS

WIKIMEDIA COMMONS

Per anar al massís de l'Authion, cal prendre la carretera que va a la vall del Vesúbia fins al poble de Bollène. D'aquí se segueix fins al coll de Turini. Es continua fins a la cabana de Tueis, habilitada com a centre d'informació. D'aquí parteix una pista asfaltada (10 km) que es pot fer amb cotxe per poder visitar les diferents fortificacions.

El reducte de Trois-Communes. A dalt: búnquer de Plan-Caval.

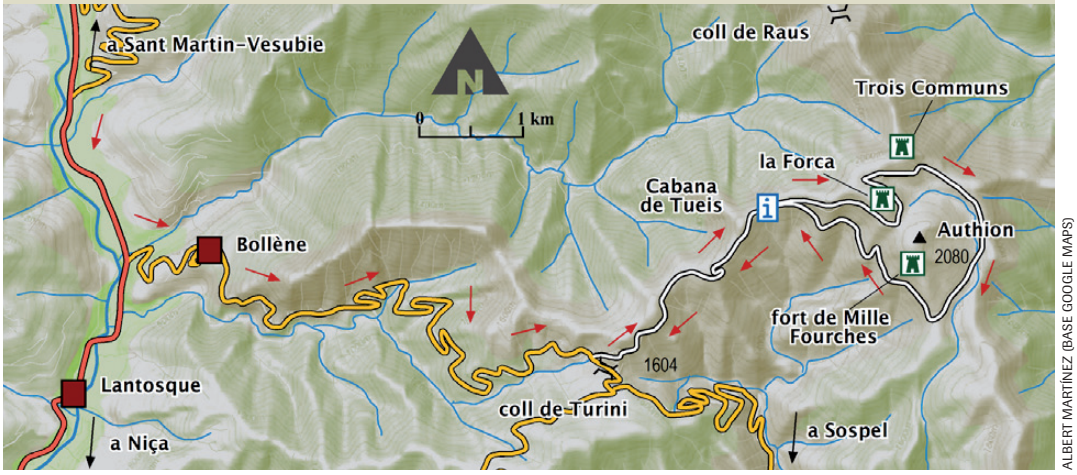

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

Carlit 50 Estanys

DE LLAC EN LLAC PELS CIMS MÉS ALTS DELS PIRINEUS ORIENTALS

Text: **Xavier Grivé**

Un recorregut a través d'una cinquantena de llacs distribuïts en cinc etapes d'alta muntanya a la zona del massís del Carlit, el puig Peric i la Bullosa.

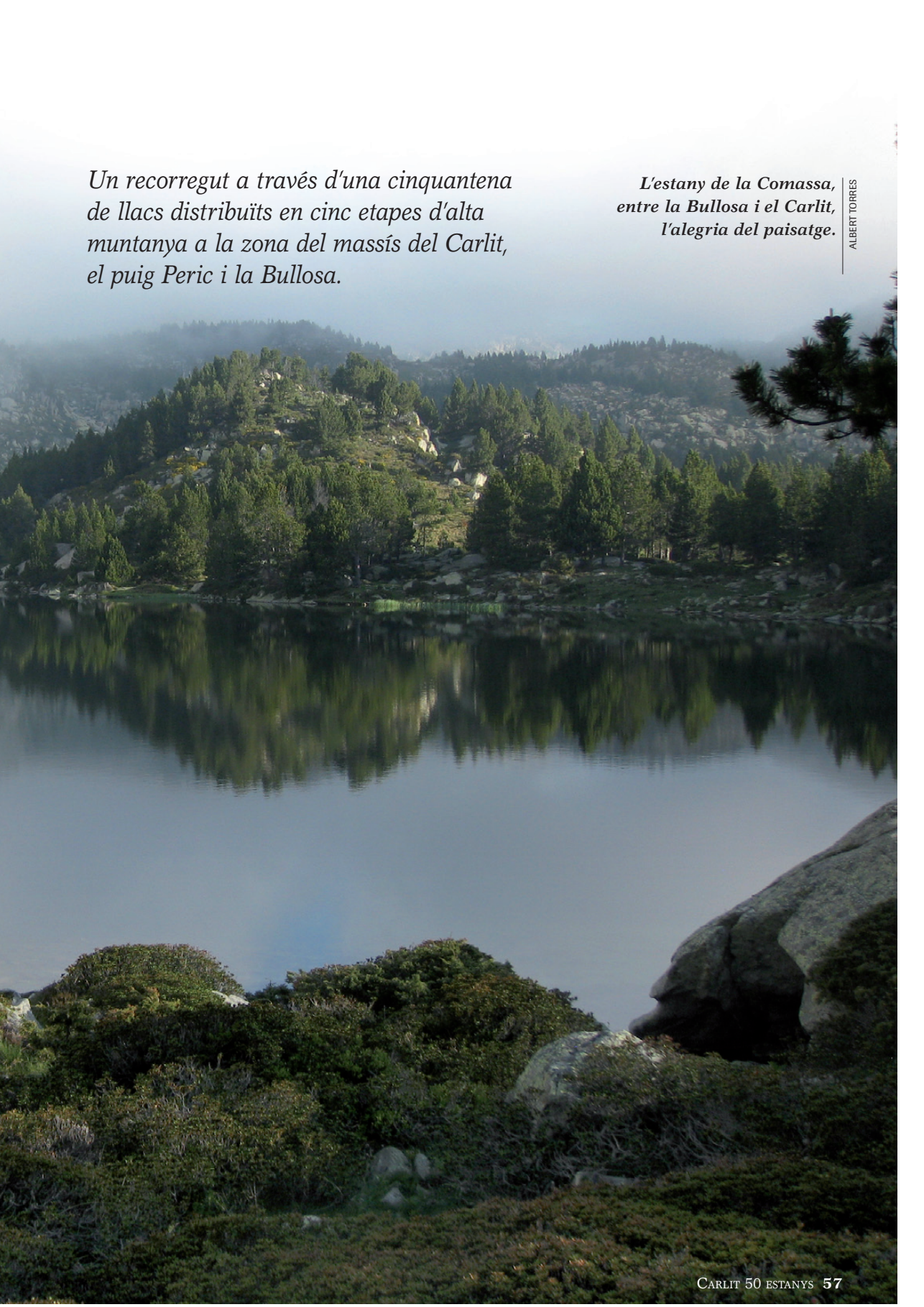

L'estany de la Comassa, entre la Bullosa i el Carlit, l'alegria del paisatge.

ALBERT TORRES

L'estany de la Bullosa, amb el puig Peric (2.810 m) al fons. XAVIER GRIVÉ

A questa ruta de muntanya travessa una gran quantitat de paratges d'interès natural, protegits pel seu alt valor mediambiental, la diversitat faunística que acullen i l'alt interès paisatgístic, que l'han fet una de les zones més visitades dels Pirineus orientals. Coneguem aquests paratges amb una mica més de profunditat.

ESPAIS D'ALT INTERÈS NATURAL

El sector de muntanya del massís del Carlit–Campcardós, situat a la confluència de contactes climàtics mediterranis, atlàntics i muntanyosos, ofereix la possibilitat de descobrir més de mil espècies vegetals i animals. Aquest massís, travessat per les valls del Querol a l'oest i rodejat per l'alta vall de l'Auda a l'est, concentra els cims més alts dels Pirineus catalans, el Carlit (2.921 m) i el puig Pedrós (2.905 m). Sobre les planelles lacustres del Carlit, els paisatges de les antigues valls glacials són avui coberts de llacs, roca i espècies vegetals, que formen uns paisatges d'elevat interès per als excursionistes i naturalistes que els visiten. Aquest espai és reconegut d'interès europeu en el marc de la xarxa Natura 2000, i gaudeix del reconeixement mediambiental en l'àmbit de l'estat francès.

PARATGE NATURAL CLASSIFICAT DE LA BULLOSA

La Bullosa és un llac artificial a la part més alta de la conca del riu Tet (2.016 m). El nom deriva del llatí BULLIRE 'bullir, brollar'; aplicat sobretot a aigües que emergeixen amb força, com les que escampa la Tet i deixa aiguamolls i basses.

La presa va ser construïda entre 1903 i 1910, i la seva missió era la de regular el flux de la Tet, i proporcionar electricitat al Tren Groc a través de diverses plantes d'energia hidroelèctrica distribuïdes al llarg del curs del riu. Des de l'any 2008, després d'unes obres, una part del volum d'aigua s'utilitza per alimentar els canons de neu de les estacions d'esquí de Fontromeu i Pyrénées 2000. El llac té una capacitat de 19 milions de m³, i està ple a l'estiu i gairebé buit a l'hivern.

El gran llac i els seus voltants són un paratge natural classificat des del 24 de juny de 1976, en virtut de la Llei de 2 de maig de 1930. Amb l'objectiu de la preservació d'aquest patrimoni natural, el Consell de Pirineus Orientals comença a regular el tràfic turístic des de l'any 2000, tot limitant-ne l'accés per carretera durant els mesos de juliol i agost, i fent-lo només accessible amb un autobús, els telecadires de

PARC NATURAL REGIONAL DEL PIRINEU CATALÀ

El gran parc natural de la Catalunya del Nord abasta 138.000 ha entre les comarques de l'Alta Cerdanya, el Capcir i l'Alt Conflent, al departament francès dels Pirineus Orientals. Conté 64 municipis, uns 21.000 habitants i set reserves naturals. Travessat pel Tren Groc, que circula des de 1910 pels 62 km entre Vilafranca de Conflent i la Tor de Querol, el parc també compta amb nou estacions d'esquí i tres banys d'aigües termals. Amb un gradient d'altituds entre els 300 i els 2.921 m, aquest territori va ser reconegut el 2004 com els 43è parc regional de França gràcies a la riquesa i la fragilitat del patrimoni que conté. Sota la mirada del trencalòs i l'isard, el Pirineu català és ric per les influències tant mediterrànies com muntanyenques, influències que confereixen una diversitat ecològica gairebé única, amb més de 240 espècies protegides, de les quals 49 són endèmiques. Aquesta riquesa natural també es tradueix en l'ús dels recursos en totes les formes d'energia verda: generació d'energia hidroelèctrica a les grans preses, generació d'energia solar al forn solar d'Odelló, elevat ús de la fusta com a combustible, i ús de l'energia geotèrmica en molts llocs que gaudeixen d'ascensors d'aigua calenta natural.

¿Què és un parc natural regional? El Decret d'1 setembre 1994 defineix un parc regional com un territori de fràgil equilibri, i amenaçat amb un patrimoni natural i cultural ric, que és objecte d'un projecte de desenvolupament territorial basat en la conservació i la valoració d'aquest patrimoni. La creació de parcs naturals regionals és competència de les regions i la seva creació es basa en un enfocament voluntari expressat pels municipis i liderat per la regió, amb la classificació que l'Estat assigna a les seves marques nacionals. A França, des de 1967, hi ha zones rurals

WWW.MEETUP.COM

en el patrimoni natural i cultural que gaudeixen d'algun tipus de protecció contra el risc de desertificació, degradació, etc. Un territori és classificat com a parc natural regional per decret, i se li assigna la marca parc regional del Ministeri de Medi Ambient, marca que està destinada a promoure una imatge de qualitat, vinculada a les activitats de protecció i desenvolupament de patrimoni dutes a terme en el territori. La classificació d'un parc regional és revisada cada deu anys.

RESERVA NACIONAL DE FAUNA D'ORLU

Fundada el 1943, la reserva d'Orlu, de 4.250 ha, es converteix en reserva nacional de vida silvestre el 1998, atès el seu alt valor patrimonial. L'Oficina Nacional de Caça i Fauna Silvestre garanteix un seguiment regular de la biodiversitat de moltes espècies de muntanya, com l'isard que corre com a casa pels vessants escarpats de la reserva natural; les marmotes que xiulen entre les tarteres poc temoroses al pas dels excursionistes o els grans voltors i xoriguers cel enllà. Un passeig d'un matí ens permetrà conèixer bé la reserva i veure, molt probablement, molts d'aquests animals.

El cim piramidal de la Dent d'Orlu (2.222 m).

VEUDELATERRA.BLOGSPOT.COM

Font-Romeu i senders marcats per a l'accés a peu. És el llac més alt al qual es pot arribar per carretera o en telecadira al llarg del massís pirinenc. Les grans zones de pastures també fan les delícies dels visitants, que passegen enmig dels grans ramats de vaques i cavalls que hi pasturen durant tot l'estiu. Els ancestrals drets de pasturatge, i algunes parcel·les propietat de l'enclavament de Llívia, fan que s'hi barregin ramats dels dos costats de la frontera, fet poc habitual en una zona ja relativament allunyada del límit artificial aixecat arran del tractat dels Pirineus.

ESTANYS DEL CARLIT

El paisatge entre la Bullosa i el Carlit, descrit de vegades com a lunar pels seus grans rocams i la multitud de petits llacs al llarg del camí cap aquest cim, són els principals encants. L'indret ha estat anomenat també *Desert del Carlit*, nom que resulta xocant per a una planura que conté tanta aigua; però que a l'hivern, això sí, és un verdader desert blanc. En els llocs de poc pas, les marmotes han instal·lat el seu cau, i els isards pasturen l'herba fresca regada pels estanys.

PARATGE CLASSIFICAT DEL CIRC DELS ESTANYS CAMPORRELLS

Fàcil d'accés, aquest espai ric d'una flora i una fauna remarcables, apreciat pels excursionistes i els pescadors, és també un espai de pastoralisme i d'activitat forestal. Un paisatge excepcional que combina llacs de muntanya d'aigües cristal·lines amb pics alts, com els Peric, grans pendents de roca, i vessants boscosos fins arran de les aigües dels estanys. A l'hivern l'indret és una visita obligada pels esquiadors de muntanya.

Les geleres del Quaternari hi han esculpit circs i cubetes, i sobre les roques s'han format els enfilalls de llacs que donen paisatges comparables als dels Pallars. Clima i vegetació en fan un paradís reservat, ple de suavitat, un territori lluminós on el blau dels llacs s'entreveu per entre els brancatges dels pins.

ESTANY DE LANÓS

Figurant entre els grans llacs pirenaics, situat a una altitud de 2.175 m, l'estany de Lanós és habitualment un lloc de trobada per als amants de la pesca. Ofereix una bona vista sobre el Carlit, el puig Pedrós de Lanós, i el puig de Coma d'Or. Veritable mar interior de 3 km de llarg i 800 m d'ample, el Lanós és una immensa reserva d'aigua, un gran llac en el qual la profunditat inicial de 55 m va ser elevada a 85 m per una presa. Aquest llac era ja el més gran dels Pirineus abans de les obres, i amb elles s'ha reafirmat. Els camins a tot el seu entorn ofereixen bons punts d'observació per veure els muflons salvatges que, si bé s'anomenen *muflons dels Pirineus*, s'han repoblat aquí portats des de Còrsega. Al seu entorn hi trobem estanys com el de Font Viva, els estanys de Rouzet, el de Lanoset, o el de Vésines baixant per la vall de la Coma de l'Anyell.

Els estanys de Camporrells.

XAVIER GRIVÉ

LES TRES COMARQUES QUE ACULLEN LA RUTA

El llac de la Bullosa a l'hivern, cobert pel glaç.

WIKIMEDIA COMMONS

EL CAPCIR

Amb el sobrenom de *Petit Canadà* pels seus grans espais salvatges, és l'altiplà habitat més alt d'Europa amb una mitjana de 1.500 m d'altitud. Les glaceres del Quaternari, període geogràfic de 2,6 milions d'anys fins avui, han modelat paisatges fascinants com el circ de Camporrells, el relleu erosionat de Madres o la vall glacial de Galba amb la característica forma d'*U*. Un medi natural d'alt nivell ecològic presenta espècies protegides com la perdiu blanca, ocell que canvia de color segons la temporada per adaptar-se al seu entorn natural, l'alta muntanya, o grans boscos, com el bosc de la Mata, amb les formes extravagants dels pins ganxosos, que ofereix nombroses activitats familiars tant terrestres com aquàtiques; i l'agricultura encara ben viva, que també ha canviat el paisatge al llarg del seu ús mil·lenari.

Forn solar d'Odelló de Cerdanya.

WIKIMEDIA COMMONS

LA CERDANYA

Aquest altiplà transfronterer a 1.200 m d'altitud, la plana per sobre dels 1.000 m més extensa d'Europa, és ideal per a la recerca i la millora del rendiment físic dels atletes d'alt nivell amb el centre nacional d'entrenament en altitud de Font-romeu. La Cerdanya gaudeix d'un territori tant pla com muntanyós, molt assolellat, amb més de 3.000 hores de sol per any. No és sorprenent trobar centres de recerca sobre l'energia solar com la central Thémis i els forns solars d'Odelló i de Montlluís (el forn solar més antic del món). Una altra de les particularitats del territori és l'enclavament de Llívia, resultat de la història amb les lluites passades entre els regnes de França i Espanya, que van acabar el 1659 amb el tractat dels Pirineus. Tot era terra catalana, que encaixa amb l'Alta Arieja (Occitània) a la zona del coll de Pimorent i l'estany de Lanós.

L'ALTA ARIEJA

Aquesta comarca, plenament a la vessant nord dels Pirineus, és la part més muntanyosa del departament occità de l'Arieja, a la regió del Migdia-Pirineus. Pren el nom del riu que neix sota el Pas de la Casa (Andorra) i s'estén des del coll de Pimorent fins a trobar-se amb la Garona.

Les valls de l'Arieja són entretallades, llargíssimes, salvatges i amb un caràcter únic. Al fons de les valls les condicions de vida han estat molt dures, els seus pobles són petits, pobres, amb una població envellida, tot i que és una terra de frontera, i a més, durant un temps van ser terra la promesa de molts catalans i espanyols republicans.

Hi destaquen algunes grutes prehistòriques importants, i recentment la divulgació del catarisme li ha donat una certa presència mediàtica.

El castell de Foix, a l'Arieja.

PANORAMIO.COM

ETAPA 1 REFUGI DE LA BULLOSA REFUGI DE CAMPORRELLS

- Distància: **11,8 km**
- Desnivell acumulat: **+558 m, -318 m**
- Temps de camí: **5-6 h**
- Cims opcionals: puig Peric, puig del Pam.

La travessa comença al refugi de la Bullosa, des d'on partirem prenent la carretera en direcció SE. L'escalfament de la primera etapa el farem en lleugera baixada, per la carretera, per anar a cercar el trencant del llac d'Auda, a 1,5 km, passat un gran revolt en què la carretera gira a mà dreta. El corriol, ben indicat, surt a l'esquerra de la carretera i comença en pujada per dins el bosc de pins. Entre boscos i clarianes arribem al preciós paratge del llac d'Auda, on val la pena acostar-se.

Seguirem el sender en direcció N-NW entre prats i bosquets, i anirem albirant, a sota a l'oest, el gran llac de la Bullosa, i l'imponent massís del Carlit rere seu. Els corriols, fressats pel bestiar i pels excursionistes, ens duen fins a la cabana de la Balmeta, punt intermedi de l'etapa, on podrem reposar i aixoplugar-nos.

Albirem els bonics puig Peric i Petit Peric, que deixarem a mà esquerra tot seguint el nostre sender en direcció nord, en tram amb lleugeres pujades, però amb un relleu força suau que ens durà, primer per prats amples, i després per dolços boscos entre riuets i estanyols, fins al refugi de Camporrells.

ALBERT TORRES

Arribant a coll Terrers.

Creuant rierols carregats pel desglaç.

ALBERT TORRES

ETAPA 2 REFUGI DE CAMPORRELLS REFUGI D'EN BEYS

- Distància: **12,7 km**
- Desnivell acumulat: **+498 m, -780 m**
- Temps de camí: **6-7,5 h**

Deixem el refugi de Camporrells en direcció nord, deixant els dos grans estanys de Camporrells a mà esquerra, i seguint el corriol clar en lleugera pujada. A l'indret anomenat *la Muntanyeta*, on el camí que seguim començaria el descens cap a la vall de Galba, deixarem el sender per girar cap a l'oest, endinsant-nos al ras de la Sal, i pujant per corriols de bestiar els 250 m de desnivell suau que ens duran fins a la carena del pic de Mortiers. Aquesta carena, la part més alta de l'etapa d'avui, és la frontera natural entre Catalunya del Nord i Occitània, o entre la comarca del Capcir i la regió de l'Ariija, i ens ofereix grans vistes sobre la magnífica Dent d'Orlu. La seguirem en direcció nord fins al pic de Mortiers (2.605 m), seguirem cap al puig Terrers (2.540 m), i baixarem fins al coll Terrers, havent deixat a mà dreta el profund estany del Diable, una fondalada on faria certa basarda banyar-s'hi.

Del coll Terrers baixarem pel costat oest, amb fort pendent, però amb un bon sender traçat i còmode i, tot seguint el corriol principal, anirem girant cap a SW per arribar a la jaça dels Espanyols. Els desnivells més importants de l'etapa ja estan fets, i ara el corriol ens durà suaument a les jaces de Deçà i Delà, per iniciar el flanqueig de les costes de Boulaxes, un flanqueig a voltes aeri per rocams i nerets, però agraït per a la vista sobre la reserva nacional de fauna d'Orlu. El flanqueig acaba quan trobem el GR 7, camí d'accés als estanys i al refugi d'En Beys, als quals arribem fent la darrera pujadeta del dia.

ETAPA 3 REFUGI D'EN BEYS REFUGI DE VÉSINES

- Distància: **7,6 km**
- Desnivell acumulat: **+520 m, -381 m**
- Temps de camí: **5-6 h**
- Cims opcionals: pic d'Estany Faurí, puig de Lanós, pic de Madidas.

Iniciem l'etapa en direcció W-SW tot resseguint l'estany d'En Beys fins que s'acaba, on prendrem una cruïlla en direcció sud i deixarem a mà dreta el trencant de la collada d'En Beys. El camí ens anirà endinsant cap a la vall del torrent d'Estany Faurí, pujant entre blocs de pedres i rodejant uns quants estanys. El camí no té pèrdua entre les marques del GR 7, i el relleu que ens manté al fons de la vall, creuant diverses vegades el rierol sense perill. Anem guanyant desnivell a còpia de superar rocams i estanyols, fins que arribem al gran estany Faurí, que deixarem a mà dreta.

Som a la capçalera d'aquesta profunda vall de l'estany Faurí, un racó certament quiet i solitari, i comencem la pujada per sortir del circ, seguint el GR 7, en direcció a l'ampla portella d'Orlu. Aquí se'ns eixamplarà el paisatge de bat a bat, amb l'immens estany de Lanós a sota, la visió del Carlit dominant-lo des de darrere, i el puig Pedrós de Lanós (2.842 m) desafiant-lo des de l'altra banda del pantà. Nosaltres seguirem en direcció oest cap al coll de Coma d'Anyell, des d'on ja enfilarem una baixada directa cap al refugi de Vésines, primer per l'esquerra del torrent i després per la dreta, però de dret cap avall fins que trobem el pal indicador que ens farà fer els darrers 30 m fins al refugi en forta pujada.

Fent camí a prop del refugi d'En Beys.

ALBERT TORRES

XAVIER GRIVÉ

Pujant cap a la portella de la Grava, deixem a sota un deliciós estanyol.

ETAPA 4 REFUGI DE VÉSINES REFUGI DE LA BULLOSA

- Distància: **18 km**
- Desnivell acumulat: **+780 m, -801 m**
- Temps de camí: **7-8 h**
- Cims opcionals: puig de Vesinelles, puig Pedrós de Lanós, puig de la Grava.

Sortirem del refugi de Vésines en direcció est, seguint fites des de la seva mateixa terrassa, prenent una drecera que ens durà directament al torrent de la coma d'Anyell, per on vam passar ahir. Passem el torrent a l'alçada d'un pal indicador, on creuarem el camí que ahir vam seguir de baixada i seguirem un corriol que s'enfila en direcció S–SE, cap als estanys Molsuts. Ens endinsem a una raconada suau i agradable, amb un corriol que puja suaument entre prats, torrents i marges de nerets i ginebrons fins a trobar els solitaris estanys Molsuts, que deixarem a mà dreta. Aquí el camí gira cap a E–NE, per seguir en suau ascens i anar divisant la portella de Lanós, on haurem de pujar. Després de sortejar un petit estany per l'esquerra, enfilarem els 100 m de fort ascens a la portella, on se'ns obrirà la vista de la cua del pantà de Lanós. Des d'aquest pas natural prendrem la direcció nord flanquejant el puig de Vesinelles per llevant, amb pendents suaus, fins a baixar cap al conegut coll de la Coma de l'Anyell. Hem aconseguit tornar al mateix indret per on vam passar ahir, però descobrint un nou racó més solitari, agradable, i de pendents més suaus.

Des del coll de Coma d'Anyell prendrem el camí que baixa a trobar la cua de l'estany de Lanós, deixant a mà esquerra el trencant per on vam arribar ahir de l'estany Faurí. Creuant els principals torrents que alimenten Lanós, amb les seves baixades i pujades, podrem arribar a la cabana de Rouzet, aixopluc de pastors, punt neuràlgic de l'etapa i important cruïlla de camins.

Prendrem la direcció de la portella de la Grava, en el que serà la darrera pujada del dia (175 m) cap a aquest pas natural de tan bones vistes, on valdrà la pena girar-se i fer algunes fotos. A sota albirem el preciós estanyol, que haurem de rodejar per l'esquerra, i des d'on anirem enfilant la preciosa coma de la Grava, una llarga vall glacial que seguirem al llarg fins a trobar l'estany de la Bullosa.

Abans de veure l'aigua, un pal indicador ens senyalitzarà la direcció sud, per on el corriol resseguirà tot el pantà per la seva dreta fins a arribar a la presa. Arribem al refugi creuant la presa i seguint el carrer principal com si volguéssim prendre la carretera. Hem acabat el cercle principal de la travessa Carlit 50 Estanys, i ara només caldrà culminar-ho amb l'ascens al Carlit.

ALBERT TORRES

Tram final de l'ascens a la pica del Carlit.

ETAPA 5 ASCENS A LA PICA DEL CARLIT

- Distància: **18 km**
- Desnivell acumulat: **+960 m, -960 m**
- Temps de camí: **9–11 h**

A l'etapa culminant de la travessa podrem gaudir també de més llacs que mai, i seguirem en bona part l'itinerari dels llacs del Carlit, que ressegueix dotze estanys en un preciós itinerari circular. Trobarem l'inici d'aquesta ruta al costat oest de la presa, sota l'Hotel de les Bones Hores, començant en direcció oest amb pujades força suaus. El recorregut és, per ara, poc exigent perquè l'aproximació és llarga, i entre estany i estany es va guanyant desnivell de forma molt amable. Un parell de cabanes metàl·liques de color verd se'ns ofereixen com a aixopluc en cas de pluja o vent fort. En arribar a sota el tossal Colomer, contrafort del Carlit, trobarem la cruïlla entre el camí d'ascens al cim o el camí que torna cap a la Bullosa per la resta d'estanys. Ara començarà la pujada forta, i és el moment idoni de plantejar-se com estem de forces i si tenim ganes d'afrontar la segona meitat de l'ascens, més dur, força dret, i amb trams aeris. Si no és així, podem esperar aquí els companys o podem anar tornant seguint el recorregut dels llacs.

Els que vulguin seguir fins al cim hauran de seguir el camí clar cap a l'estany Sobirà Gelat, on començarà definitivament el darrer atac al cim, havent de creuar normalment alguna congesta de neu. El corriol és força dret, i convé seguir les fites principals i les marques de pintura blava per a no perdre'l, sobretot quan ens endinsem a la darrera part, amb algunes roques aciculades, poc recomanable per a persones amb vertigen. Les pintades són blaves o vermelles, força desgastades. Ens ajudarem amb les mans en algun moment, i seguirem amunt per camí moderadament dificultós fins al collet, on ja crestejarem cap a l'esquerra fins al cim. Des del sostre de la Cerdanya se'ns obren vistes espectaculars de tot l'itinerari recorregut aquests dies, i rodejats de llacs a totes bandes.

Farem el descens del cim pel mateix camí on hem fet aquesta darrera pujada, fins al llac Sobirà Gelat, i baixant als estanys de baix, on potser tenim algun company esperant-nos. Seguirem des d'aquí la ruta circular dels llacs del Carlit que abans hem deixat a mitges, resseguint els estanys consecutius de Sobirà, Trebens, Castellar i de les Dugues, i anirem baixant suaument passant per l'estany del Viver i arribant al punt d'origen, l'hotel i la presa.

MÉS INFORMACIÓ

Una central de reserves facilita la informació detallada de cada etapa i gestiona tot el que necessiteu per gaudir d'aquest itinerari amb total seguretat:

- 5 nits en allotjaments de muntanya
- Reserva centralitzada a tots els allotjaments
- Mitja pensió (sopar, dormir i esmorzar)
- Mapa topogràfic 1:50.000
- Llibre de ruta detallat
- Track de GPS
- Samarreta tècnica exclusiva Carlit 50 Estanys
- Possibilitat d'adquirir assegurança
- Possibilitat de ser acompanyats per un guia de muntanya titulat

www.carlit50estanys.com

Carlit 50 Estanys

LA RUTA SENCERA:

- Etapes proposades: **5**
- Distància: **68 km**
- Desnivell acumulat: **+ 3.316 m**

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

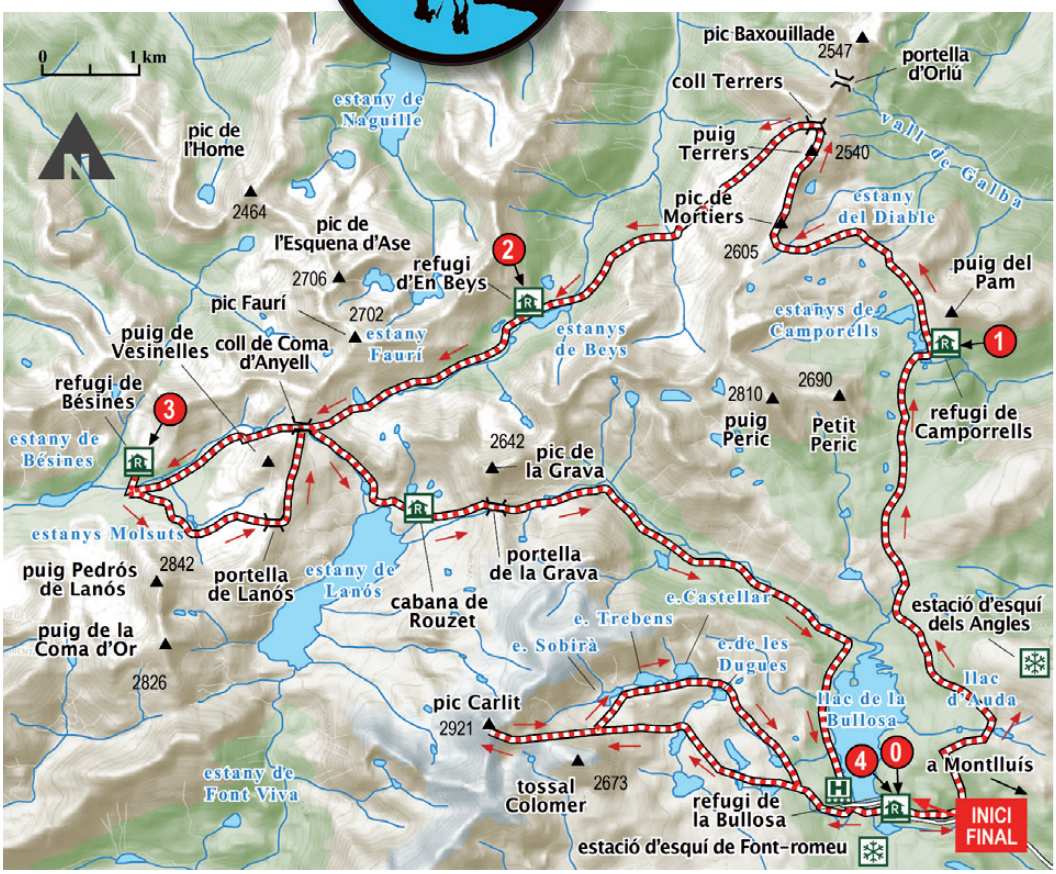

ALBERT MARTÍNEZ (BASE GOOGLE MAPS)

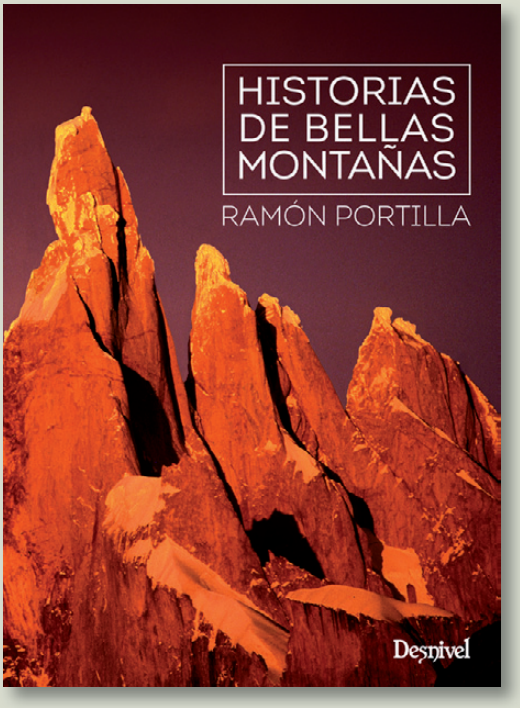

Històries de grans muntanyes

L'alpinista madrileny Ramón Portilla havia presentat fins al 2016 un audiovisual intitulat «Historias de bellas montañas», que ara porta a un llibre amb el mateix nom, sota el format d'una versió literària, enriquit i aprofundit en detalls i experiències personals.

Aquest llibre aplega un bon conjunt de cims i escalades gens fàcils de reunir en una sola persona. Comença per sis grans cares nord als Alps: Cervino, Eiger, Dru, Piz Badile, Cima Grande di Lavaredo i l'Esperó Walker. Segueix el seu periple per Àfrica, amb el mont Kenia, per continuar als Andes, amb quatre grans ascensions: Alpamayo, Fitz Roy, Cerro Torre i l'Agulla Poincenot. L'aventura acaba amb el capítol dedicat a l'Himàlaia-Karakoram-Thien Shan, amb les respectives ascensions al Thalay Sagar, Shivling; Chogolisa, K2 i Laila, i finalment al Khan Tengri.

Cal tenir en compte que l'autor fa un repàs no només de les rutes i muntanyes que el van atreure, sinó també de les curiositats i fonts d'inspiració, els grans clàssics com els llibres de Whymper, Frison-Roche, Terray o Rébuffat. Podem dir que és un curiós entreteixit d'experiències personals i extractes escollits de diferents obres d'alpinistes de referència. Profusament il·lustrat: 208 pàgines a tot color i 300 fotografies.

Historias de bellas montañas
Ramón Portilla
Madrid: Ediciones Desnivel, febrer 2016

Art romànic dels Pirineus

La història, l'art i les llegendes dels Pirineus a partir dels 50 temples romànics més bells des de la Mediterrània fins al Cantàbric.

Pirineus. 50 joies de l'art romànic
Carles Cartañá (textos) i **Jordi Longás** (fotografies)
Valls: Cossetània edicions, març 2016 [Khroma, 15]

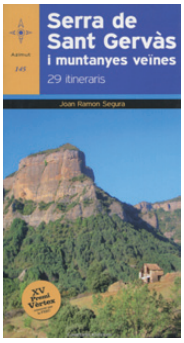

La serra de Sant Gervàs i el seu entorn

Un territori amb un relleu i un entorn natural plens de diversitat que conviden a fer-hi camí.
XV Premi Vèrtex.

Serra de Sant Gervàs i muntanyes veïnes. 29 itineraris
Joan Ramon Segura
Valls: Cossetània edicions, febrer 2016 [Azimut, 145]

25 muntanyes de Burgos

Ascensió a les 25 millors muntanyes de Burgos. Una guia molt descriptiva i detallada, il·lustrada amb aquarel·les de Jenny Egusquiza.

Las montañas más bellas de Burgos
Txomin Uriarte
Bilbao: Sua Edizioak, març 2016

Els camins de la Fatarella

Un llibre a l'entorn dels camins ramaders i les tradicions de la feina dels pastors que menaven els seus ramats per la Fatarella.

Els camins ramaders de la Fatarella
Josep Gironès
Barcelona: Editorial Piolet, novembre 2015

Seguint les passes de Josep Puig i Cadafalch pels Pirineus romànics

L'any 1907, l'arquitecte, historiador de l'art i polític Josep Puig i Cadafalch i el seu equip, format per Mn. Josep Gudiol, el fotògraf Adolf Mas, el jurista Josep Guillem Maria de Brocà i l'arquitecte Josep Goday, emprenen un emocionant viatge en el temps. Des de Luishon fins a Roda d'Isàvena recorren quatre valls pirinenques plenes d'interessants vestigis romànics que de seguida s'apressen a mesurar, inventariar, dibuixar i fotografiar.

Més de cent anys més tard, l'excursionista i editor Enric Soler es posa en camí i ressegueix les seves petges, buscant entre les pedres dels senders els anhels dels quatre expedicionaris. Inevitablement, topa amb les passes pretèrites d'altres caminants, viatgers i pirineistes que, com ell ara fa, solcaran els antics camins de les muntanyes. Josep M. Espinàs, Camilo José Cela, Núria Garcia Quera o Juli Soler i Santaló, entre altres, acompanyen l'autor, que va fent el seu viatge, suma de tants altres camins i de tants altres caminants. Com a nexe d'aquesta història hi ha el bellíssim romànic pirinenc de les quatre valls, transitades per l'equip de la Missió Arqueològica de 1907.

Aquesta obra és un viatge de viatges, amb fotografies i il·lustracions que ens ajuden a comprendre les impressions dels Pirineus romànics.

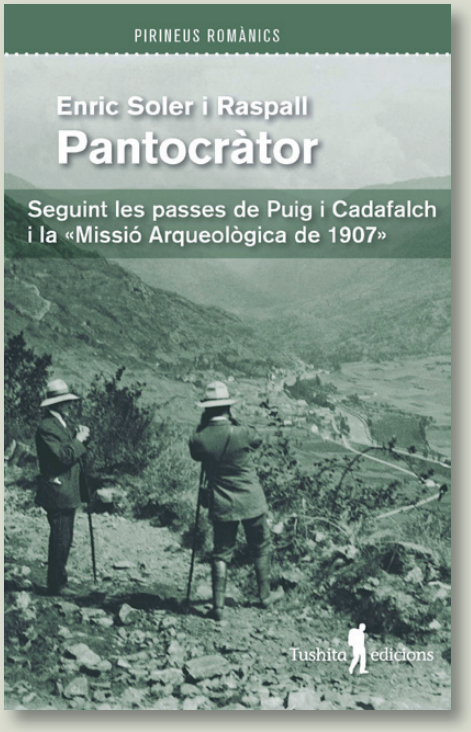

Pantocràtor. Seguint les passes de Puig i Cadafalch i la «Missió Arqueològica de 1907»
Enric Soler i Raspall
Barcelona: Tushita edicions, març 2016

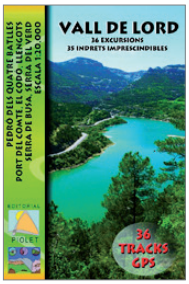

L'escola del Montsec oriental

La FEDME ha tret el darrer monogràfic dedicat a les principals escoles d'escalada del Montsec oriental, realitzat íntegrament per Armand Ballart.

Montsec oriental
Game Magazine. Anuario del Grupo de Alta Montaña Español, 22
Barcelona: FEDME, 2016

Novetats cartogràfiques

Dues guies i mapes de rutes + GPS tracks de Monteditorial per fer BTT al Moianès i el Montseny. Piolet treu el mapa de la vall de Lord a dues cares; en la primera hi ha el mapa amb 36 itineraris marcats, i al dors hi ha ressenyats 35 indrets imprescindibles. L'Alpina publica un interessant mapa turístic de tots els Pirineus, per tenir una visió global de la serralada en un sol full i identificar de manera ràpida els llocs d'interès.

Gran Ruta Moianès. Volta pel massís del Montseny i el seu entorn natura
Vic: Monteditorial, octubre 2015
Escala 1:75 000

Gran Ruta Montseny. Volta pel massís del Montseny i el seu entorn natura
Vic: Monteditorial, octubre 2015
Escala 1:75 000

Vall de Lord. 36 excursions. 35 indrets imprescindibles
Barcelona: Editorial Piolet, febrer 2016
Escala: 1:20.000

Pirineus
Granollers: Editorial Alpina, abril 2016
Escala: 1:400.000

HIMÀLAIA I KARAKORAM

KISHTWAR

Kishtwar (6.173 m)

Nova via

La cara est del Kishtwar ja la tenia ullada Marko Prezelj quan va fer la seva primera al Hagshu, en companyia dels eslovens L. Lindic i A. Cesen (veg. crònica alpina *Muntanya* 912). El passat octubre del 2015 torna a la zona precisament amb aquesta intenció, el Kishtwar. Forma equip amb Hayden Kennedy (EUA), Manu Pellissier (França) i Urban Novak (Eslovènia). El bon fer d'aquest variat equip dóna com a resultat ***Light Before Wisdom*** (5-11, WI6, M6, A2 / 1.200 m), línia que també constitueix la primera a la paret. Ascensió en estil alpí i en quatre dies. El primer dia superen 300 m de roca coberta de neu recent que obstaculitza la progressió. El segon, continuen per una rampa de gel i un sistema de diedres i fissures. El tercer comencen amb una travessa vers cara nord-est per evitar el gran ressalt vertical final i assoleixen el cim a darreres hores del dia. Descens durant la quarta jornada, per la canal evident situada a l'esquerra de la paret.

Prèviament, Prezelj, Novak i Kennedy (sense Pellissier) fan la primera ascensió a l'evident aresta sud del veí Chomochior (6.278 m), itinerari catalogat de D sup, amb 1.400 m de recorregut. També ho fan en quatre dies, entre pujar i baixar.

YOKAPAHAR HIMAL

Gave Ding (6.571 m)

Nova via

Els veterans i infatigables Paul Ramdsen i Mick Fowler, sòlida cordada que ja hem esmentat en diverses ocasions, ens deixen admirats una vegada més. Ara amb aquest cim esplèndid, perdut a l'extrem nord-oest del Nepal i encara mai intentat (fins i tot sembla que era la primera visita d'occidentals a la zona). Els britànics trien la cara nord i la fan seva en cinc dies des del camp base. Cim el 22 d'octubre del 2015; descens en dos dies més per l'aresta oest i un corredor del mateix vessant nord. Terreny mixt ED sup i 1.600 m de desnivell. Ramdsen descriu l'itinerari com una cara nord de l'Eiger rematada per una aresta de Peuterey... ¿Serà un altre piolet d'or?

NANGA PARBAT

Nanga Parbat (8.125 m)

Hivernal

Finalment tenim primera hivernal al Nanga després de molts anys i dels intents de vora trenta expedicions diferents. Cim el 26 de febrer d'enguany pel basc Álex Txikon, l'italià Simone Moro i el paquistanès Ali Sadpara. Segueixen la via normal del Diamir (***Kinshofer***), de 4.000 m de desnivell. Atac final des del camp 4 (cota 7.200) i 9 hores d'ascensió. Temperatures de fins -40ºC, vent de 35 km i presència de gel dur, que fan especialment delicat el sector de la piràmide final. No mengen ni beuen fins que tornen al C4, perquè no poden prescindir de les manyoples i amb elles es fa impossible manipular objectes.

MARKO PREZELJ

Light Before Wisdom ***al Kitshwars. En vermell la via amb els bivacs, en groc el descens.***

Cara nord del Gave Ding i la nova entrega dels veterans Ramdsen i Fowler amb els seus bivacs.

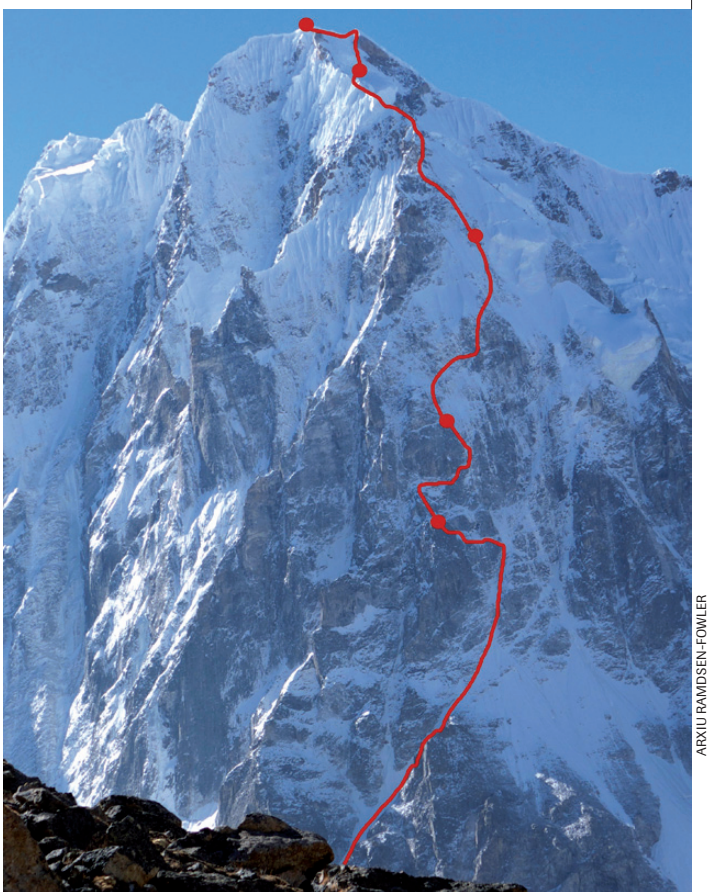

ARXIU RAMDSEN-FOWLER

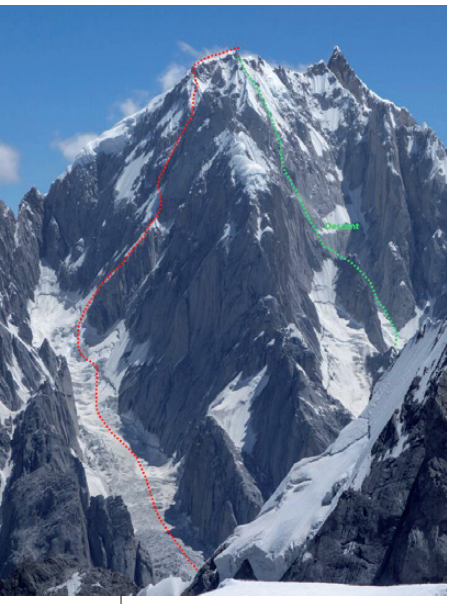

JON GRIFFITH

Link Sar. En vermell* Fever Pitch *i en verd el descens.

SALTORO I MASHERBRUM

Link Sar, punta oest (6.938 m)

Nova via

Primera ascensió a cara nord-oest, una magnífica realització en estil alpí i de gran fons, amb vuit dies anada i tornada del camp base. Els britànics Jon Griffith i Andy Houseman no aconsegueixen el cim principal, de 7.041 m, com era el seu objectiu inicial, però sí que assoleixen la punta oest i un digne final d'itinerari. Via ***Fever Pitch*** (terreny mixt de fins M4 i 1.300 m desnivell), el juliol del 2015.

El dia 12 surten del base, però no poden assolir l'esquerda terminal per la neu fonda i el pes que porten. El 13 arriben al peu de la paret i escalen fins a la cota 6.100. L'endemà es prenen un dia de repòs per esperar que la muntanya purgui la gran quantitat de neu acumulada. El dia 15 representa la jornada clau, amb 17 hores d'escalada i la superació de la resta de la paret, fins als 6.800 m. Durant la nit Griffith cau malalt i amb febre, però no renuncien i decideixen aguantar un dia en el mateix bivac. El 17 sembla que poden seguir i continuen per la cresta fins cim oest. Aquí renuncien al cim principal, poc més alt, però a l'altra banda d'una aresta delicada i de 1.000 m de recorregut. Bivaquegen de nou sota el cim i al dia següent, de bon matí, afronten un descens incert per la desconeguda cara sud. El dia 19 arriben al camp base.

ANDES

PATAGÒNIA

Cerro Riso Patron (2.550 m)

Nova via

Cim remot situat al sud de la Patagònia, entre el Hielo Continental i els fiords del pacífic. Aquest passat setembre del 2015 ha rebut la visita d'un equip internacional format pels francesos Lise Billon i Antoine Moineville, el nord-americà Jerome Sullivan i l'argentí Diego Simari. Accés per mar des de Puerto Eden, tres dies de complicada aproximació i tres més pel cridaner pilar nord-est. ***Hasta las webas*** (AI5^{+}, M5, 90º / 1.000 m de desnivell), mixt i gel prim de gran dificultat. Segona absoluta al cim, després dels italians Ferrari, Lombardini i Spreafico, l'agost del 1988 (¡hivern austral!) i per la cara sud-est.

PATAGÒNIA

Cerro Torre (3.102 m)

Encadenament

Una màquina d'escalar i un especialista en la Patagònia, Honnold i Haley, s'han aliat per fer el que es coneix com *Travessa del Torre* (Col Standhardt-cim del Torre). I el més bo és que ho aconsegueixen en 21 hores escasses (per tornar al Chalten en necessiten 23 més): ***Exocet*** a Standhardt, ***Spigolo dei Bimbi*** a la Punta Herron, ***Huber-Schnarf*** a la torre Egger i ***Arca de los vientos*** al Torre.

Condicions correctes en conjunt i difícils al Torre, el dia 31 de gener del 2016. La primera travessa del Torre és obra de l'argentí R. Garibotti i el mateix C. Haley, en quatre dies, de l'any 2008 (veg. Crònica alpina de *Muntanya* 914). Aquesta és la segona ascensió del que fa pocs anys es considerava gairebé impossible, no es concebia un itinerari tan llarg amb el clima de la Patagònia. ¡Avui en el dia!

PATAGÒNIA

Punta Herron i Torre Egger

Solitària

Pocs dies abans, el mateix Colin Haley aconsegueix les primeres solitàries a la Punta Herron i a la Torre Egger encadenant les dues ascensions per la lògica de les crestes com en el cas anterior. Sortida del camp dels Noruecs a mitjanit i

WWW.PIOLETSDOR.NET

El Cerro Riso Patron i la via* Hasta las webas *amb els seus bivacs.

travessa de les rampes de la cara est de l'Standhardt per assolir el coll dei Sogni. El nord-americà segueix l'***Spigolo dei Bimbi*** (fins 90º i 6b / 350 m) per la Punta Herron, baixa al coll de Lux, i continua per la via ***Huber-Schnarf*** (fins 6b^{+} i 80º / 200 m) de la Torre Egger. En total 16 hores i 30 minuts des del coll dei Sogni fins al segon cim, autoassegurant-se en vuit llargs. Segueixen nou hores per al descens, per la cara sud de l'Egger, coll de la Mentida i la part baixa de la cara est del Cerro Torre, amb un ràpel enganxat (i un dels caps de corda fora del seu abast) que li fa passar uns moments crítics.

CAJÓN DEL BELLO

Cerro Yeguas Muertas (4.912 m)

Nova via

A la crònica alpina del número anterior ja vam fer esment d'una ascensió del tàndem Baró-Zegers a les muntanyes de Santiago de Xile. De la dilatada campanya andina d'aquesta cordada, també cal consignar l'elegant ***Wenatti*** a la cara sud del Yeguas Muertas, junt amb el xilè Sebastián Rojas i el català Xavier Farré. Es tracta d'un itinerari d'estil clàssic, de neu i mixt, que segueix la lògica del vessant. Presenta una dificultat global de MD inf i 1.150 m de desnivell. Descens per la cara est i saltant una cresta per tornar a la sud. Novembre del 2015.

Un bon recull d'escalades sorprenents

Podríem considerar aquesta crònica com una caixa de sorpreses tant pels indrets com pels objectius. Des de vies molt ben trobades en feréstecs racons del Sobrarb, fins a línies embotides clarament en llocs populars com la roca Regina donen fe de les inquietuds dels oberturistes per satisfer una passió sense límits. Mentre uns exploren lògiques possibilitats, altres aprofiten allò que queda, dues opcions vàlides per viure l'aventura. Fins i tot, hi ha els que van més enllà de la lògica per aconseguir el més extrem acord a l'evolució del setè grau en paret. Una tendència que corrobora el bon nivell del personal amortitzant la continuïtat i qualitat del terreny verge, curiosament el mateix que cobegen els amants de l'artificial per provocar un grau intens sobre estreps, i que sense remei es reparteix esportivament intentant encertar les particulars exigències de cadascú. De moment ningú protesta, però ja arribarà el dia en què la rifa esdevingui més aferrada i l'escalada lliure soterri per majoria tot el tecnicisme, malgrat fer-lo servir estratègicament per obrir des de baix.

RIGLOS

L'activitat al Mallo Firé sempre ha estat discreta i molt de tant en tant, comparat amb la façana principal que dóna al poble, on l'amortització del terreny és prou significativa des del Puro a la Visera. Però darrerament la dèria oberturista ja s'havia despenjat des del cim de la punta Mallafré per conquerir l'espai disponible amb dues línies prefabricades com la *Directa As Cimas* (99) o la *Al-Andalus* (2011). Afortunadament, l'any passat el grup format per Raúl, Jorge, Latre, Fernando i Óscar Pirata enllesteix des de baix la via ***El Corazón del sapo*** (2015) redreçant l'esperit aventurer que després aquest mític faralló aragonès, on curiosament encara s'utilitza el martell per assolir alguna de les seves rutes. La nova troballa arrenca en comú amb la *via Galletas*, i a partir de la segona xapa continua tot recte amunt seguint la sinuositat d'un terreny no sempre de primera

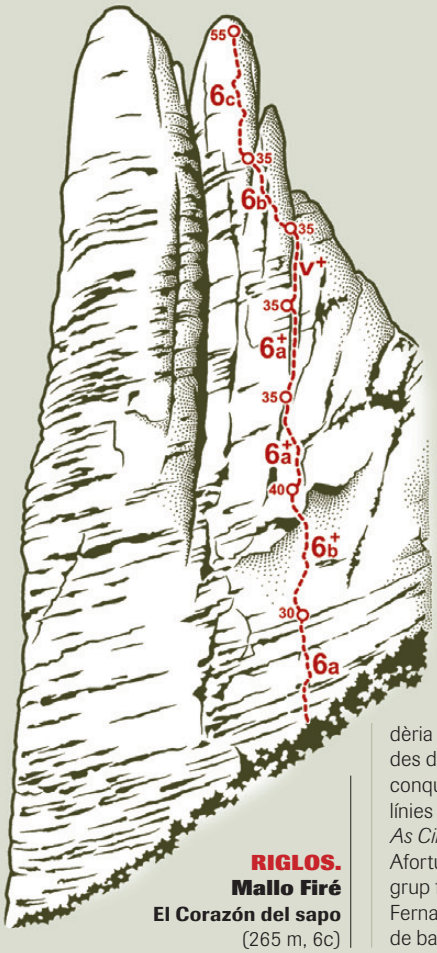

RIGLOS.
Mallo Firé
El Corazón del sapo
(265 m, 6c)

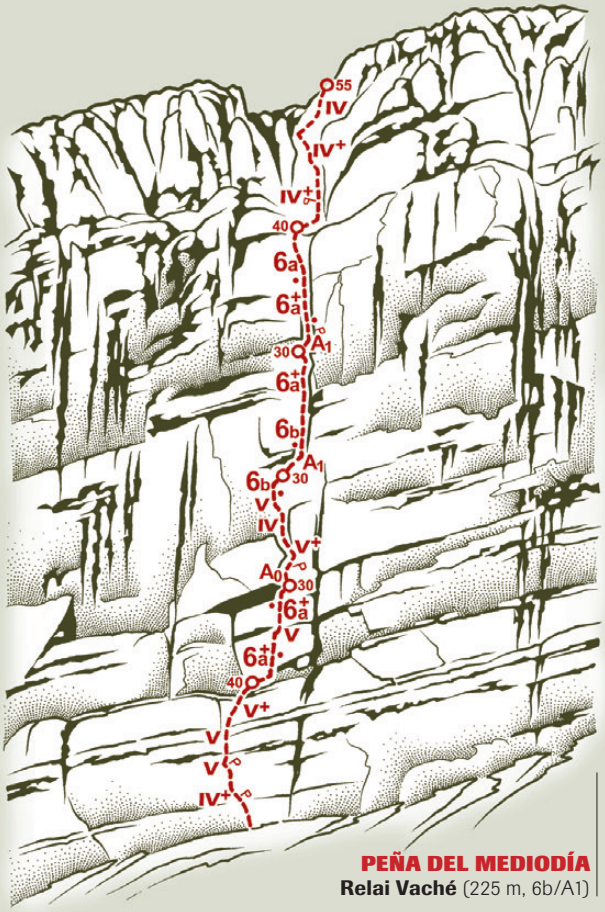

PEÑA DEL MEDIODÍA
Relai Vaché (225 m, 6b/A1)

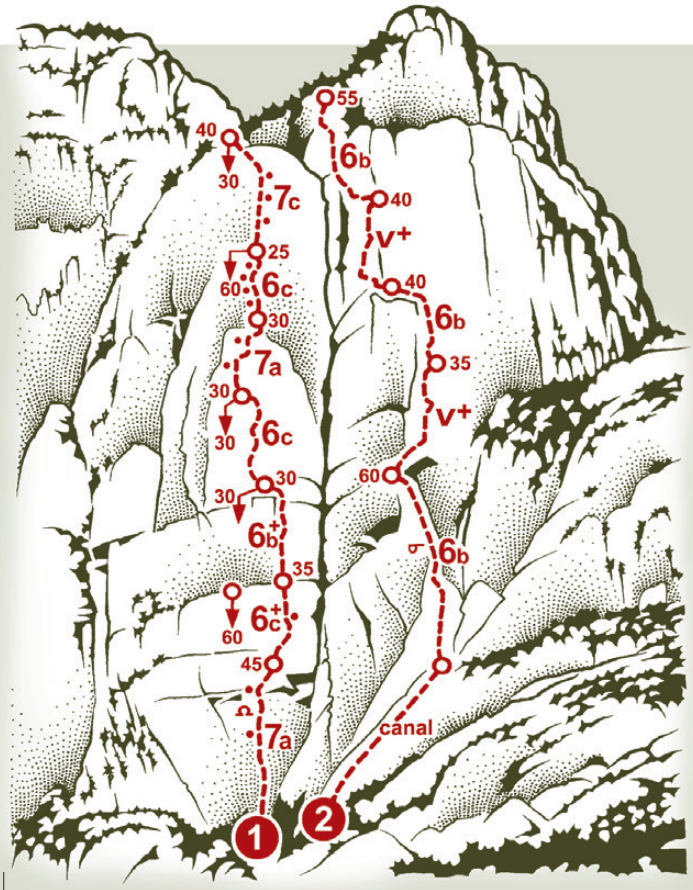

PEÑA MONTAÑESA
1) Txingorra (230 m, 7c) **2) Chiquichese** (230 m, 6b)

qualitat. Semiequipada amb parabolts, ofereix el rocam més delicat a les tirades centrals, fins a creuar la *via de les Fissures* i finalitzar per la torre dominant amb el llarg més exigent per la seva continuïtat. Cal portar un joc de Totems, els Camalots nº2 i nº3 i cintes molt llargues per evitar el frec de les cordes en els dos últims llargs.

PEÑA DEL MEDIODÍA

El grup format per André Pradel, Lionel Fis, Pierre Viorrain i Regis Baysset encerta un atractiu traçat al vessant NE d'aquesta aïllada paret orientada a Bielsa –també anomenada com *Puntal de Bachaco* (2.318 m)– on fins ara no s'havia registrat cap escalada. La via ***Relai Vaché*** (19-10-14) ressegueix una marcada línia de diedres semiequipada amb el just i necessari per assolir-la amb els tascons, un joc complet de friends (nº0,5 i 1 repetits) i 2/3 pitons opcionals. Per arribar-hi, cal anar al poble de Tella i tot just passat el famós dolmen, cal prendre una pista a l'esquerra en direcció nord fins on queda barrada per una tanca. S'ha de deixar el cotxe i remuntar la collada del portilló de Tella. Un cop al vessant contrari, cal travessar a la dreta (E) fins a localitzar el peu de via (2 h d'aproximació i 2 h de retorn aproximadament). Escalada en homenatge a Michel Fabbro mort en març del 2014, cèlebre oberturista francès de finals de la dècada de 1970, al que li devem magnífiques vies com l'*Existencialisme* i la *Marquises* a Mont-rebei o l'Oest al pic Heid, entre d'altres.

PEÑA MONTAÑESA

En el vessant SW i a la dreta de la punta Sola del Sobrarb, s'observa clarament un enorme diedre –paret del Libro Abierto– on l'eix principal presenta una marcada xemeneia amb vegetació sense més referències. A l'esquerra d'aquesta xemeneia, Eneko César, Mikel Saez i Arkaitz Yurrita obren la via ***Txingorra*** (29-5-15), un atrevit traçat semiequipat amb uns pocs parabolts (7a obligat) que ben segur seduirà els més exigents en grau i qualitat de rocam. Cal portar els tascons, 2 jocs de micros i 2 jocs de friends. A la pàgina de la dreta tenim la via ***Chiquichese*** (28-10-05) gràcies a Chemari i Alberto Sepúlveda, una opció molt més assequible per assolir l'objectiu amb tan sols dos claus en tota la paret, un a l'inici del diedre del L1 i l'altre a la R4 (la R3 es munta en un arbre sec). Cal dur 4 pitons plans, joc de tascons, joc de micros (mitjans repetits) i un joc de friends fins al nº3 (nº1 i 2 repetits). Per arribar a la base de la paret, des de Oncins agafar el GR fins la Canal Mayor i pujar per guanyar el peu de la via *Presunto Homicida*. Travessar a l'esquerra (W) fins a atènyer la canal Betiquera (un pas de IV) i remuntar-la fins l'inici dels itineraris. Descens en ràpels tal com assenyala el dibuix, o be caminant seguint la faixa sota el cim fins davallar per la canal Mayor.

SERRA DE GUARA

Fa un temps, a la muralla de Cienfuens s'hi va obrir una tal via *Sueño Vertical* (juliol-2014), que per les seves característiques aviat va copsar l'atenció del personal. Resulta que els seus oberturistes es van despatxar col·locant parabolts a dojo en un indret consagrat a l'escalada d'autoprotecció, fins que algú va prendre una decisió tant radical com treure'ls. Com a resposta a aquesta situació, i amb el vistiplau dels autors, la cordada formada per Iker Madoz i Santi Gracia aconsegueix escalar-la sense parabolts (ni en reunions), deixant constància d'uns valors que cal protegir de la dèria de l'equipament exagerat tal com passa últimament en terres d'Osca. La via ***Neska Polita*** (17-10-15) és una petita rèplica del que es pot assolir amb un bon nivell i material adequat, tot i que les presses estaven prèviament homologades. Cal portar el joc de tascons, joc d'aliens i 2 jocs de friends fins al nº3 (un nº4). Compte que a Cienfuens no està permès escalar-hi des del 30 de novembre fins a finals de juliol.

SIERRA DE GUARA
Cienfuens
Neska Polita (160 m, 7a)

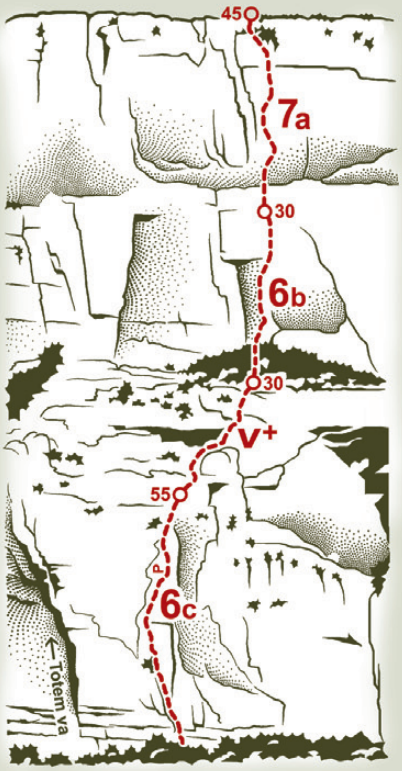

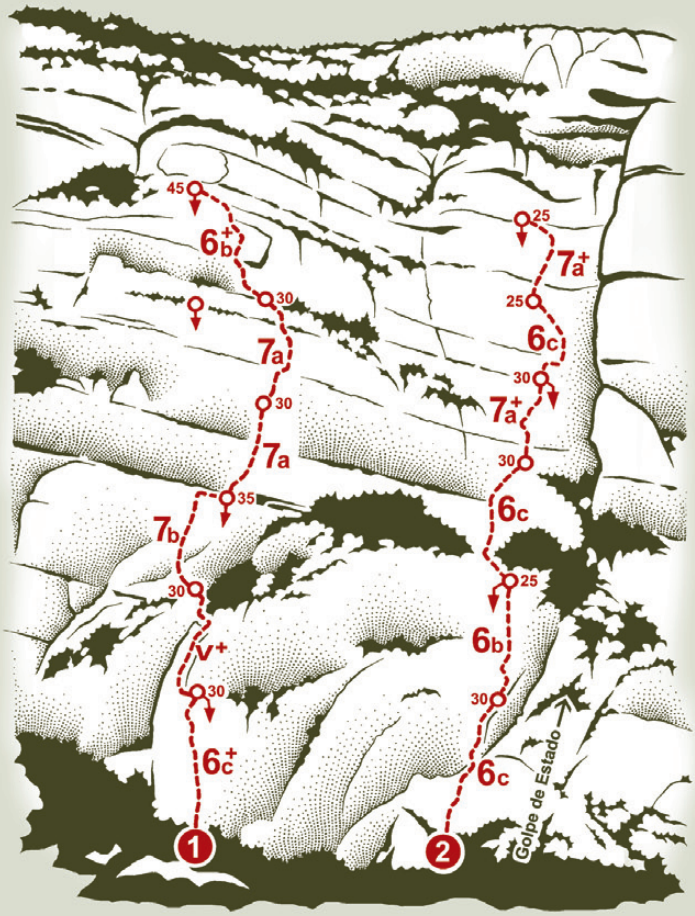

SIERRA DE GUARA
Tozal de las Macetas
1) Sidra e Albariño (200 m, 7b)
2) Pudo ser clásica (165 m, 7a+)

Al davant mateix del famós Tozal del Vero, en l'anomenat *Tozal de las Macetas*, l'Edu González i Carlos Garrido enllesteixen dues noves vies de grau exigent semiequipades amb parabolts. ***Sidra e Albariño*** (2013) ofereix el traçat més potent (6c+ obligat), mentre que la via ***Pudo ser clásica...*** (2014) com el seu nom insinua, invita a una escalada força aconseguida sobre bones plaques (salvat algun tram puntual), ben assegurada i de bon protegir on més allunyen les xapes (6b obligat). Per la primera dur 12 cintes i els friends fins al nº2, i per la segona les mateixes cintes, friends fins al nº3 i el joc d'aliens fins al vermell. Itineraris ideals per matinals d'hivern o tardes d'estiu per la seva orientació E. Descens pels mateixos itineraris.

TERRADETS

Ja són 33 les vies obertes a la roca Regina fruit de la insistència, perquè de línies lògiques la paret n'ofereix ben poques. Però la comoditat d'accés i la notable alçada de la muralla son factors decisius per atraure al col·lectiu més vinculat a l'anomenat *bigwall*, una feixuga tasca on la tècnica va molt per davant de l'instint més natural d'enfilar-se. Ressenyem les tres últimes novetats que arrenquen des de la part dreta

de la feixa, aprofitant l'espai corresponent que ja comença a minvar. De primer localitzem la via ***Nomrallys*** (abril-2014) de Jaume Clotet Paca, on destaca un primer llarg bastant trencat i la resta millorant amb l'alçada, en la que sols disposarem de 12 burins i algun clau de consolació en cinc tirades. Cal dur uns 40 pitons variats, tascons, camalots fins al nº3 i 6 xapes recuperables. Més a la dreta, entre les vies *Tudiguembú* i *Postmortem*, l'Àngel Vedo i Víctor Sans *Salla* enllesteixen en 5 dies de maig del 2014 la via ***Mika Duran*** en record aquest malaguanyat escalador, que va ser un bon assidu a totes les contrades del Montsec en especial. La via arrenca aprofitant un antic projecte abandonat, i a poc a poc va guanyant les exigències d'un terreny bastant mediocre al principi, però que a partir de la R3 millora radicalment. Escalada del tot treballosa on seran necessaris uns 60 pitons de tota mena, 4 ganxos, joc de friends i moltes cintes, amb les reunions muntades, i amb 43 parabolts, 10 ploms i 3 claus en paret. Calcular dos dies intensos per a pròximes repeticions. La darrera bastida discorre molt a prop de la via Barrufets i representa l'única línia oberta pràcticament a expansió en tot el Montsec: la via ***Pedalator Wall*** (18-12-15), una idea de David Palmada Pelut, Oriol Fabré i Àngel Vedo per gaudir del sector més a plom de Regina sense més pretensions. No obstant, no es tracta d'una monòtona estrebada amb burins sense xapes, ja que s'amaneix amb alguns pitons, ponts de roca i passos llargs per amenitzar una jugada que pot oscil·lar entre 5 i 8 h amb molt difícil abandó a partir de la R4. Cal dur unes 30 cintes, 20 xapes recuperables i un joc de Totems.

ARMAND BALLART

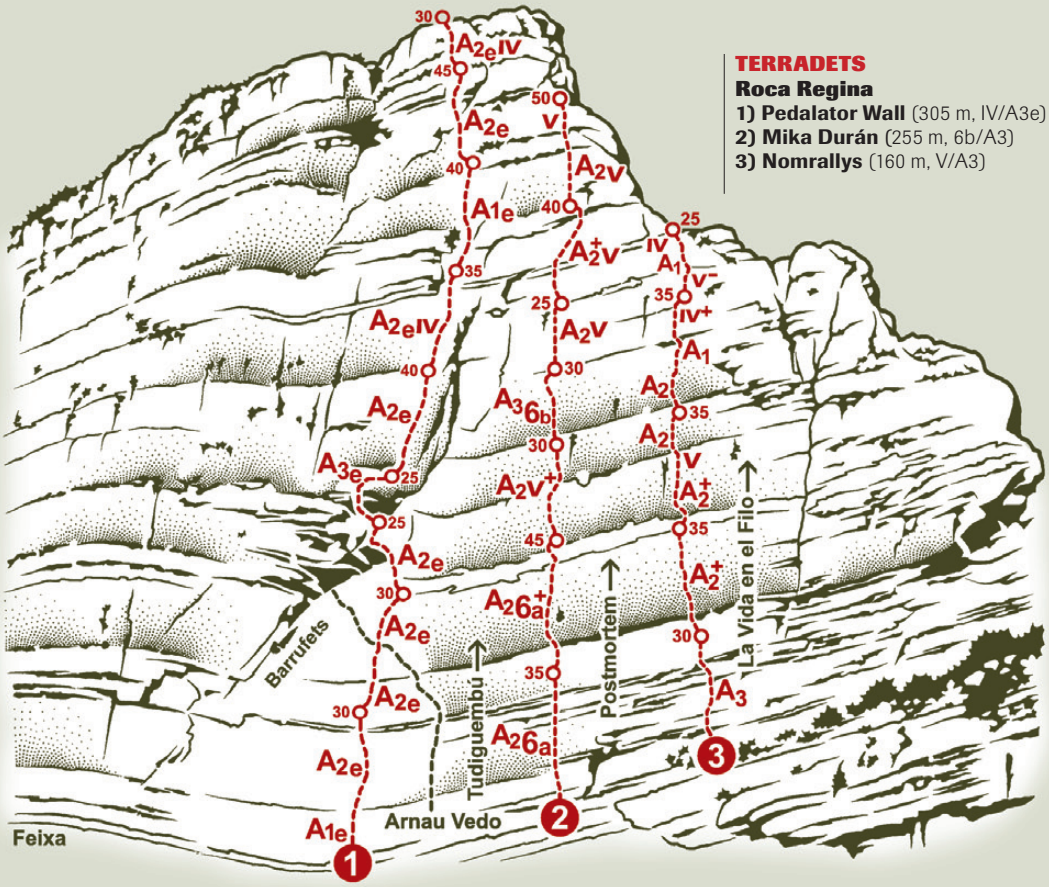

TERRADETS
Roca Regina
1) Pedalator Wall (305 m, IV/A3e)
2) Mika Durán (255 m, 6b/A3)
3) Nomrallys (160 m, V/A3)

El pic de les Tres Canaletes (2.608 m)

La vall de la Cerdanya a l'abast

El Cadí és una llarga carena que s'aixeca per sobre del 2.300 m, cosa que li permet albirar una bona part del Pirineu axial. Amb una obaga de forts penya-segats i una solana no tant dreta, presenta uns cims meravellosos, com el que us proposem per aquest mes. Malgrat que és un cim desconegut, el pic de les Tres Canaletes, amb accés des del sud pel GR 150.1, no decebrà els amants de les ascensions fortes i continuades, els reptes per als quals han nascut els muntanyencs.

Josa de Cadí és un poble petit enmig de les valls de solana del Cadí. Per accedir-hi el més adient seria agafar la carretera del Túnel del Cadí (C-16). Passat el túnel de Guardiola, cal agafar a l'esquerra la B-400 que passa per Saldes i Gósol, i des d'aquí continuar fins a Josa.

La tornada la farem pel mateix camí de pujada, emprant no menys de 2 hores i 45 minuts

Itinerari

- **Josa de Cadí**
- **Carretera de Gósol**
- **Ermita de Santa Maria**
- **Coll de Jovell**
- **Grallera Gran del Boixader**
- **Carena del Cadí**
- **L'Osca**
- **Pic de les Tres Canaletes**

00:00 Josa de Cadí. El poble, en un turó de la dreta del riu Josa, es mereix una passejada, amb el seu castellot i els carrers de caire medieval. Un cop feta la visita, busquem el GR 150.1, una variant que puja des de Gósol fins a la carena del Cadí per recórrer-la. Un cop trobat caminem fins a l'entrador del poble, on trobem un senderó costerut.

0:09 Ermita de Santa Maria. El senderó ens hi porta de seguida. Adossat, hi ha el petit cementiri. De mica en mica el poble s'empetiteix, avall, mentre ens apropem al coll de Jovell, al peu del fantàstic pic del Cadinell, un espoló que s'alça a 2.112 m. De moment, la pujada no és gaire dura, però sí inclinada.

0:45 Revolts de la pista del coll de Jovell. Hi arribem per continuar amb rumb nord, seguint el guiatge de les marques del GR.

1:10 Coll de Jovell. Lloc bucòlic, amb l'estesa de prats verds que baixen per la solana del Cadí, tota ella una boixeda, i l'obaga del Cadinell, una extensa pineda. Abandonem la pista i ens enfilem pel coster del Boixeder. Sempre en direcció nord guanyem alçada ràpidament, engolits per un viarany que si no fos per les marques seria difícil de seguir. Fins i tot trobarem alguna zona vertical, on caldrà, sense massa esforç, fer servir les mans per progressar.

L'Osca, l'imponent tall que es precipita cap a l'obaga de la serra del Cadí.

JUAN CARLOS BORREGO

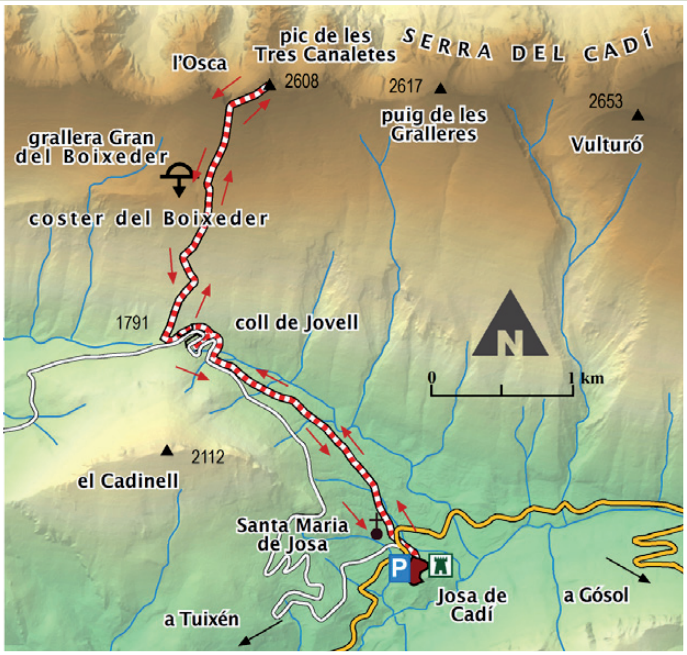

ALBERT MARTÍNEZ (BASE ICGC)

Temps de camí
3 h 20 min (anada)
Desnivell
1.200 m (acumulats)
Dificultat
Alta
Cartografia
• *Prepirineu a Gósol - Saldes.* Editorial Piolet. Escala 1:25.000
• *Ruta Caracremada en BTT. A Cavall i Caracremator.* Editorial Piolet. Escala 1:50.000
• *Serra del Cadí. Pedraforca.* Editorial Alpina. Escala 1.25.000

2:25 Grallera Gran. És a ponent, entre els boixos, a 2.400 m. És fàcil passar-hi de llarg. En tot cas, cal dir que hi ha un parell de boques, una amb 4 m d'amplada i 20 m de caiguda. En cas que les vulgueu visitar, sigueu prudents. Continuem amunt fins a assolir la carena, amb una primera part plana o amb una inclinació que ens semblarà un no-res després del malpaís que ens hem trobat. Depenent de la neu, descobrirem o no alguns dels corriols que solquen la carena.

3:00 L'Osca. Nom amb el qual es coneix el tall que es precipita cap a l'obaga del Cadí. Ens hem de dirigir amb cautela, vigilant de no caure ni trepitjar la neu de la punta. Llavors cal resseguir una mica el tall fins al cim de les Tres Canaletes (dreta), on gaudirem d'una magnífica vista dels Pirineus, el Pedraforca i la Cerdanya.

OLOR DE BOIX

Als que vivim en cotes baixes i properes al mar, el nostre ambient ens proporciona diferent olors: la salubritat de la costa, la intensitat de la ravenissa a la primavera, la fragància del pi bord escalfat pel sol a l'estiu... Quan canviem de cota i ens aproximem a la muntanya les olors van canviant, com ho fa el paisatge i fins i tot la gent. Hi ha comarques ramaderes amb intensos olors a fems i corrals, com també territoris on el bosc se n'ha fet l'amo i tot fa olor de rovelló, de terra sense treballar, de boira i resclosit. D'entre les sentors més agradables d'aquestes contrades d'alçada trobem l'olor de la boixeda, que tant potser humida, si forma part del sotabosc de la pineda (com als costers del Cadinell, que tindrem a migdia del coll de Jovell) o eixuta (com a les solanes de la falda sud del Cadí.) Són dues olors que m'encisen, dos sinònims de caps de setmana, de saber que només tindré de sostre la natura, i que afrontaré rampes i costers, on posaré a prova les meves cames. Tant important com gaudir d'unes bones vistes quan fem cim és trobar-nos amb el goig del nas quan caminem. I en aquest aspecte el boix, petit, emboscat, dur i auster, és el paradigma de la pituïtària pirinenca.

JUAN CARLOS BORREGO

Alguns passos presenten inclinacions fortes.

Miquel Sànchez

La muntanya no és un esport, fas muntanya per a tu mateix

Miquel Sánchez (Barcelona 1955), alpinista i guarda del refugi Ventosa i Calvell des del 1982, és instructor de l'ECAM i professor de telemarc. Ha participat en expedicions al Manaslu, l'Everest i l'Ama Dablam, al Nepal, o al Kadernath Dome, a l'Índia. Ha fet primeres ascensions en llocs tan poc habituals com Togo, Mauritània, Benín, Mali, el Sinaí, Iran o Oman, i travesses amb esquís als Alps, el Líban, el Marroc, Turquia, Grècia, Bulgària, Japó, les illes Lofoten o Grenlàndia. Amb els esquís també ha fet la Carros de Foc en el dia, la Volta a l'Aran en tres dies, les Quatre Estacions en el dia o la travessia del Pirineu en 12 dies. Amb l'Enric Lucas va formar part del primer equip estatal que va participar a la Pierra Menta, però també ha participat a la Patrouille des Glaciers o la Carlo Marsaglia. Amb bicicleta, ha viatjat per Argèlia, Mali, Equador, Costa Rica i Cuba.

JOAN SOLÉ

¿Quan vas començar a anar a la muntanya?
Vaig començar tard, als 17 anys, amb amics del barri, i després amb un curs d'esquí de muntanya del CEC, amb el meu amic Joan Soto. Des de llavors sempre amb el CEC, primer fent esquí i després escalada. M'agraden igual les dues coses. A l'hivern no penso en escalar. Però quan arriba la primavera, ja em crida la roca.

¿I la primera expedició?
Va ser l'any 1982 al Manaslu. El grup ja estava fet: Pere Aymerich, Enric Font, Ton Ricard, Jordi Canals, Esteve Vergés i Conrad Blanch. Poc abans de sortir, el Conrad no va poder venir per feina i va quedar una plaça lliure. Jo, en aquell moment treballava en una agència de publicitat a Barcelona. Vaig demanar dos mesos, però em van dir que no i vaig deixar la feina i me'n vaig anar al Nepal.

¿Què ens pots explicar d'aquesta expedició del Manaslu?
Va ser molt dur. L'Himàlaia d'abans no té res a veure amb l'Himàlaia d'ara. Érem sis i volíem baixar amb esquís. Això ja era excepcional. Hi vam anar amb molt pocs diners. Tots vam haver de demanar crèdits. Quan eres a la muntanya estaves sol. Ni internet, ni telèfons mòbils, ni comunicats meteorològics. El 1982 va ser un any de nevades brutals. Plantaves la tenda amb els esquís de 1,80 m drets, i quan sorties estaven enterrats. Vam tenir un allau al Camp 3 i vam perdre molt material. Un atac ràpid, molt mal temps i molta neu. Recordo molta gana a la tornada cap a Kàtmandu. Només teníem arròs blanc.

¿I després va venir l'Everest?
Sí, el 1983 i el 1985. El Manaslu era una mena de preparació per a anar a l'Everest. Del grup, hi vam anar el Conrad Blanch, el Toni Sors, el Ton Ricard i el Jordi Canals. Érem 11 i al 1985 s'hi van afegir el Carles Vallès i el Xavi Pérez Gil.

¿Per què no has anat més a l'Himàlaia?
El que s'està fent ara per a mi no té cap sentit. El Manaslu, ara mateix s'està fent amb oxigen. ¿Com pot ser que una muntanya que es va pujar per primer cop fa 50 anys i es va fer sense oxigen, ara en cal? A l'Everest no volíem portar oxigen. Només per a emergències. Cordes fixes, només al coll nord. Ara he vist fotos del coll nord amb cordes fixes, un desplegament de tendes impressionants i gent per tot arreu. Quan hi vam anar nosaltres hi havia uns suïssos a la cara nord i nosaltres. Recordo una nit, allà a 7.000 m, amb el Toni Sors dins la tenda, amb un vendaval brutal. Ens vam vestir i vam passar la nit així, per si de cas. Treies el cap de la tenda i no veies ningú, i ara està ple de gent.

¿Com va néixer la ruta Carros de Foc?
D'una manera espontània. El nom ve de quan es feia la volta als refugis del parc en un dia. Vam començar la Colomina i el Ventosa. No era una competició. Era una volta que fèiem els guardes. Després ho van venir a fer alguns amics dels guardes. Em sembla que va ser el Quim Merlos, del Llong, que quan passàvem deia: «passen els *carros de foc*». Llavors ho vam començar a organitzar. L'any 2000 vam veure la part comercial. Vam pensar en promocionar tots els refugis per etapes.

¿Vau ser pioners?
Sí. Després se n'han fet moltes altres. Vam posar en marxa el sistema centralitzat de reserves. És una manera

de donar a conèixer la zona. En l'any rècord van venir 2.500 persones. Després van venir Cavalls del Vent, la Porta del Cel, la Senda de Camille... Suport institucional cap. Mai cap subvenció per a promoció. Pots entrar per la vall que vulguis. Dones vida als pobles.

Vas fer els documentals de la Hornli del Cerví i de la Mittellegi de l'Eiger. ¿Com va ser l'experiència?
Volíem filmar una mena de trilogia fàcil: Eiger, Cerví i Jorasses per les arestes més assequibles i clàssiques. Va quedar molt maco. Les coses s'han d'explicar no com una cosa que has fet tu, sinó per donar idees i per facilitar que la gent ho faci. Per promocionar l'activitat. Perquè es vegi que es pot fer. De vegades hi ha gent que té ascensions mitificades i pensa que no les pot fer. Si ho veuen en directe realment veuen el que hi ha; potser s'animen a fer-ho i poden viure experiències molt maques. No eren reportatges espectaculars. Eren bàsicament divulgatius.

¿A una muntanya, l'ataques o negocies amb ella?
Negocio sempre. Vaig a gaudir-la i si es complica has de negociar. Considerar que triomfes sobre la muntanya és molt absurd. Hi ha hagut un punt d'inflexió. Per exemple quan van néixer les revistes de muntanya. La muntanya no és un esport, és una activitat, però és una activitat sense espectadors. Es fa al medi natural. Carregues la motxilla i dorms malament. Ho fas per a tu mateix. No t'omple que t'estiguin mirant. Quan baixes truques als col·legues i els expliques el que has fet per compartir-ho i aquí queda la història. Ara, abans d'arribar al cim, ja ho posen al Facebook. Arriba un punt que si no ets a les xarxes socials sembla que no existeixis. Quan he escrit escalades a Iran o a Oman ho he fet perquè a mi m'ha costat molt trobar la informació i la vull posar a l'abast de la gent perquè la tingui. No ho faig perquè la gent vegi el que faig, sinó per divulgar. No són activitats punteres, però les gaudeixes molt. No es tracta de demostrar res a ningú, sinó de posar en comú un coneixement.

MIQUEL E. DE LA SALSA

¿Què ens pots dir de l'esquí de telemarc?
Jo en faig i aquí no se'n fa gaire. A Europa, sí. M'agrada la tècnica, el moviment. Quan vaig començar corria curses amb l'Enric Lucas. Vam anar a la Pierra Menta. Vam ser els primers catalans en participar-hi. Vam quedar vintens. Va ser un punt d'inflexió. Vaig deixar de córrer i vaig començar amb el telemarc. El telemarc m'ha donat sensacions molt maques. Ha estat una eina que m'ha convidat a viatjar. He fet rutes que amb esquís de muntanya no hauria fet. Vam fer una travessa al Líban i vam continuar fins a Síria. Després vam anar a Grècia, a Bulgària i al Japó.

¿Què ens pots explicar de les travessies pel desert?
En bicicleta, el primer viatge va ser a Argèlia i Mali, i fins i tot vam obrir una via d'escalada a Mali. El Salvador Camplillo tenia el material. En aquella època es viatjava poc en bicicleta de muntanya. Costa trobar gent per fer coses, però això també és un al·licient. Fer coses noves és complicat i cada vegada més. La Carros de Roc també és un invent precursor. És assequible a tothom. La dificultat de les coses es relativa. El que compta és la satisfacció que et dóna.

¿En quines coses has estat precursor?
Treballar de guarda quan aquí no era un ofici, baixar d'un vuit mil amb esquís, el telemarc, la Carros de Foc, la Carros de Roc, els viatges pel desert amb bicicleta, la Pierra Menta… Sóc mediocre en tot, però he gaudit.

Entrevista completa al blog de *Muntanya*:

¿Què t'hauria agradat fer i encara no has fet?
La volta al món amb bicicleta. Però això potser ja no es podrà fer. Potser allò que vam fer per Mali amb la bicicleta ara no es podria fer. El món s'ha globalitzat, però tot és més complicat. No faré mai res al mar. M'agradaria anar al Tibesti, una regió muntanyosa i volcànica del Sàhara, entre el Txad i Líbia. Doug Scott hi va anar als anys 60 i va obrir una parell de vies. Si el que vols realment és escalar ho pots fer a Catalunya; però si busques alguna cosa més, una altra cultura, una altra gent, una manera de fer, sentir-te a la pell de gent que ha estat allà, has de viatjar.

¿Busques una mica l'essència de tot plegat, oi?
Quan vam estar a Oman vam fer una via que es diu *L'Esperó dels Francesos*, que als 70 havien obert els francesos. Vam trobar restes de corda fixa dels aperturistes, material, una caixa de fusta amb llaunes de conserva. M'agrada això, té la seva gràcia, imaginar, reviure. Quan aquí fas una via que en el seu moment va obrir l'Anglada, m'agrada pensar per on ho hauria fet, el sisè sentit, la lògica de la paret. T'ajuda a valorar el que van fer els precursors amb la corda lligada a la cintura. Quan vaig arribar al refugi el 1982 no hi havia vies ni clients. Tenies temps lliure. Era un paradís. Al juliol i a l'agost hi havia dies que no hi havia ningú, no passava ningú. Era un paradís.

I després de tot sempre queda el refugi...
La gent jove ens deu veure com uns carcamals que estem agafats al refugi i que estem aferrats al negoci, però en el meu cas no és així. Si jo no estigués al refugi trobaria a faltar viure allà dalt. Em sento part del refugi. Em sento com una puta pedra d'aquelles muntanyes. Jo estimo això, sóc això. És importantíssim equivocar-se. Dels errors se n'aprèn. La muntanya és aprenentatge. T'has de poder enfrontar a qualsevol situació o problema i solucionar-ho. Intentar no matar-te i tirar endavant.

PROJECTE 14 X 8.000

Ferran Latorre aconsegueix el cim del Makalu (8.463m)

HANS WENZL

El passat 22 de maig, l'alpinista del CEC Ferran Latorre va assolir el cim del Makalu sense oxigen dins del seu projecte CAT14x8000. És el dotzè vuit mil que aconsegueix, ja només li queda el Nanga Parbat i l'Everest.

El Makalu és el cinquè cim més alt del món i està situat a la frontera entre el Nepal i el Tibet, molt a prop de l'Everest. Va ser conquerit per primera vegada l'any 1955 pels alpinistes francesos Lionel Terray i Jean Couzy. La primera ascensió catalana la va fer Jordi Camprubí el 24 de maig de 1976, en una expedició de Manresa.

Era la cinquena vegada que Latorre s'enfrontava a aquesta muntanya. Les dues primeres van ser els anys 2002 i 2005 per l'espectacular pilar Oest, en dues expedicions del programa Al Filo de lo Imposible. Del 2002 Latorre recorda especialment l'escalada de primers sense cap corda fixa instal·lada, que van fer amb José Carlos Tamayo entre el C3 (7.200) i el mur Seigneur (7.600), en un dels dies més espectaculars que ha viscut mai en la seva vida d'alpinista. El mal temps no li havia permès fer el cim en cap de les dues ocasions i va tornar novament al Makalu el 2014, ja dins del projecte CAT14x8000 acompanyat per Enric Llong. En aquella ocasió el desgast físic i emocional per la participació en el rescat de l'alpinista francès Yannick Gagneret i els forts vents, també van impedir l'ascensió. El 2015 va tornar acompanyat de Núria Picas en un intent que es va veure estroncat pels terratrèmols catastròfics que va patir el Nepal.

Finalment, no sense dificultats, aquest any 2016 ha estat l'any en que ha pogut assolir el cim. A les vuit de la tarda del dissabte 21 de maig sortia del C3 a 7.500 m, acompanyat de l'alpinista austríac Hans Wenzl i de l'indi Arjun Vaspai. Van superar el C4 i després d'una nit de lluna plena freda i estelada van assolir el cim el diumenge 22, i van tornar a baixar al C2 després de 23 hores de marxa. El dimarts 24, just el dia del 40è aniversari de l'ascensió de Jordi Camprubí arribaven novament al camp base.

BOYAN PETROV

BOYAN PETROV

Darrer tram abans d'assolir el cim.
A dalt: Ferran Latorre al cim del Makalu.
A l'esquerra: amb el altres dos companys de cordada, Hans Wezl i Arjun Vaspai.

Vegeu vídeo del cim:

REFUGIS

El nou refugi del Fornet, a la vall de Bonabé (Alt Àneu)

REFUGI DEL FORNET

El refugi del Fornet és a la vall de Bonabé de l'Alt Aneu, envoltat de fauna i flora molt diversa, dins del parc natural de l'Alt Pirineu, a 4 km del Alós d'Isil per pista forestal, però asfaltada; a l'hivern els guardes s'ocupen de treure la neu. Pel refugi passen els senders GR10 i GR11, el Camí de la Llibertat, Perseguits i Salvats, l'última etapa de Pedals de Foc; la Transpirinenca passa a 1,7 km per sota del refugi. Cada any s'organitza des d'aquí la Copa Catalana de raquetes Foc de Neu.

L'any 2014, els nous guardes van guanyar el concurs para dur el refugi del Fornet , el qual van trobar en condicions molt pobres: no hi havia aigua, faltava acabar la connexió de llum i hi havien goteres. Van haver de fer diverses obres de condicionament i, sobretot, equipar el refugi amb una cuina i dormitoris. El refugi ha agafat empenta, gràcies als seus esforços.

A hores d'ara ofereixen allotjament per a 24 persones que poden dormir solament, o bé escollir entre esmorzar, sopar o mitja pensió; també ofereixen pensió completa i pícnics. Els caps de setmana, ponts i a l'estiu fan menjars al migdia per als excursionistes. A l'hivern, lloguen raquetes de neu i esquís de fons, i l'estiu, BTT.

A partir d'ara, com que el refugi ja està funcionant completament, volen dedicar-se a les activitats de senyalització de tutes noves, organitzar passejades amb cavalls i sortides guiades. Disposen de dos menjadors polivalents, per a un total de 80 persones, que també poden servir per fer cursos o xerrades. Darrerament estan preparant, amb l'equip del seguiment de l'ós, una xerrada amb sortides dedicat a l'ós bru, perquè just són al centre del territori de l'ós.

El refugi, prèvia reserva, és obert tot l'any.

Reserves:
www.refugidelfornet.es

REFUGIS

10 anys de l'ampliació del refugi Josep Maria Blanc

Per idíl·lic que sembli, no es tracta de cap indret llunyà del Canadà o de les Rocalloses, es tracta d'una meravella que tenim a casa nostra, a dues o tres hores a peu del poble d'Espot, dins del parc nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici. És el refugi Josep Maria Blanc, del Centre Excursionista de Catalunya.

L'any passat va fer deu anys de la inauguració de les obres d'ampliació d'aquest refugi, portades a bon terme gràcies al Centre Excursionista de Catalunya, amb ajuts de la Generalitat, el parc nacional, el seu guarda Xavier Serratosa, el paleta Gabriel Lamora, i l'arquitecte Joan Barceló. Hi van contribuir molt els presidents del Centre, Enric Nosàs i Josep M. Puente, així com J. Fornieles, R. Barba i A. Flo.

Les obres d'ampliació consistiren en multiplicar per cinc la seva superfície, transformant la petita cabana que era en un gran, còmode i modern refugi. Les obres van durar tres anys, és a dir, tres estius, sense que el servei als excursionistes es veiés pràcticament afectat.

Qui no hi hagi estat mai no es pot perdre la visió de la posta i sortida del sol des de les seves terrasses. Un espectacle únic que ben segur recordareu durant molts anys. Podeu arrodonir el dia pujant al cim del Peguera, fer una travessa a altres valls, una passejada pels llacs dels voltants o simplement gaudir una relaxant estada pels seus voltants. El servei i els àpats són dels millors que he vist en cap refugi, inclosos els dels Alps.

Joan Barceló Batllori

VALENTÍ ZAPATER/PROJECTE UKHUPACHA

La llum i el centelleig

Una fotografia d'un paisatge espectacular amb el sol estelat amb moltes puntes. O el llum del frontal com si fos un estel. És el centelleig.

El que necessitem perquè el sol tingui aquest aspecte és fer passar la llum per un espai tan reduït com sigui possible. Això s'aconsegueix tancant prou el diafragma i treballant preferent amb un objectiu angular. ¿Quant cal tancar el diafragma? Això dependrà de cada objectiu. És qüestió de provar-ho partint de la mínima obertura (per exemple, *f*/22), quan el centelleig és màxim. Si a més, interposem quelcom entre el sol i la càmera, molt millor, el pas de la llum es veurà encara més reduït. Les fulles dels arbres o un vessant per on tot just es veu sortir el sol són dos bons exemples. A més, un fons més fosc que el cel hi col·laborarà per tal que destaquin les puntes del sol. En el cas que no trobem obstacles també pot ajudar un cel ben blau d'alta muntanya.

Tot plegat no només succeeix amb el sol, sinó també amb qualsevol font de llum puntual i directa, com pugui ser un frontal. I de nit, amb el frontal, és més fàcil aconseguir un fons fosc.

Ara bé, tancar el diafragma té diverses conseqüències. La més evident és que disminueix la velocitat d'obturació. Amb el cel blau com a fons, això no sol ser un problema, la velocitat és prou alta per evitar les fotografies mogudes. Dins del bosc, i especialment de nit, sí que és un problema. En aquests casos, per evitar que les fotografies surtin mogudes, caldrà utilitzar el trípode o una sensibilitat ISO més elevada.

L'altra conseqüència de tancar el diafragma és la difracció, fenomen òptic que precisament produeix el centelleig, i a més fa que es perdi definició a les fotografies. Per exemple, si veiem que a una obertura de *f*/22 la definició no ens satisfà, podem provar amb el diafragma obert un punt més (*f*/16). La manca de definició, però, només serà visible a partir d'ampliacions de certa mida.

Els modes de disparador automàtic i programa no solen ser adequats per fer aquest tipus de fotografia. Normalment parteixen del diafragma més obert possible i juguen amb la velocitat per variar l'exposició. Per aconseguir un diafragma tancat haurem de treballar en mode prioritat obertura o manual. En el seu defecte, algun mode automàtic, com el de paisatge, acostuma a utilitzar diafragmes relativament tancats, mentre hi hagi prou llum, perquè les fotografies no surtin mogudes.

I ara, a experimentar. Sortiu amb un objectiu angular, tanqueu el diafragma al màxim i feu una composició interessant amb el sol sortint d'una muntanya o entre les fulles dels arbres.

EL TRUC DE L'EXPERT

Quan fotografieu un bosc amb el sol entre els arbres sovint haureu d'augmentar l'exposició en un o dos punts per evitar que la imatge quedi fosca.

Espeleòleg a una «chinkana» (cova cerimonial inca) de Machu-Picchu. Aguascalientes (Cusco, Perú).
***Càmera:* Canon EOS 20D.**
***Objectiu:* Canon EF 17-40mm f/4L USM a 17 mm.**
***Exposició:* 3,2 s f/16 ISO 100, trípode.**

AMPLIEM LA COBERTURA AMB MÉS PUNTS DE RECOLLIDA

Quan els petits aparells ja no funcionen, porta'ls a qualsevol botiga d'electrodomèstics senyalitzada amb aquest distintiu. A les botigues petites si en compres un de nou i a les grans en qualsevol moment.

Algunes peces dels aparells elèctrics i electrònics contenen materials valuosos. Reciclant-los bé, evitem l'explotació de nous recursos naturals.

Amb el finançament de:

AMB LAMP · ecoasimelec · ecofimática · ECOLEC · ECOLUM · ecotic · European Recycling Platform · fundación eco raee's · tragamòvil

Amb la col·laboració de:

ANGED · ace

Generalitat de Catalunya

VAL D'ARAN
Era esséncia des Pirenèus
BIOSPHERE
RESPONSIBLE
TOURISM
Le Tour de France
Conselh Generau d'Aran
10 JULIOL 2016
www.visitvaldaran.com
Foto: Rafael Lopez Nionne